

TOROS ÜNİVERSİTESİ
İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

TOROS UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS, ADMINISTRATIVE AND SOCIAL SCIENCES

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

e-ISSN: 2791-8378

Cilt/Volume : 9
Sayı/Issue : 17
Yıl/Year : 2022

Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi

Toros University FEASS Journal of Social Sciences

Dergini Sahibi/ Owner of the Journal
İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Adına

Sertaç ÖZVEREN
Mütevelli Heyet Başkanı /Chair of Board of Trustees

Editör/ Editor

Prof. Dr. Ünsal YETİM
Doç. Dr. Metin OCAK
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MANAVGAT

Yard. Editör/Asst. Editor
Arş. Gör. Toprak Ferdi KARAKUŞ

Yayın Kurulu / Publishing Board
Prof. Dr. Haluk KORKMAZYÜREK
Prof. Dr. Köksal HAZIR
Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ
Doç. Dr. Ayhan DEMİRCİ
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan YAVUZALP MARANGOZ

Cilt/Volume: 9 Sayı/Issue: 17

Yıl/Year: 2022

Taranan İndeksler/ Indexed by

Yayın Politikası / Publication Policy

Toros Üniversitesi IISBF Sosyal Bilimler Dergisi sosyal ve beşerî bilimler alanında özgün ve nitelikli çalışmaları bilimsel bir yaklaşımla ele almak amacıyla yayımlanan diğer uluslararası indekslerde taranan hakemli bir dergidir. Dergide, Ekonomi, İşletme, Maliye, Muhasebe, Finans, Tarih, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, Psikoloji vb. sosyal bilim dallarında yapılan araştırmaları konu alan makalelere yer verilmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Word dosyası halinde <http://dergipark.gov.tr/iisbf> adresine gönderilen aday makaleler, yazım kurallarına ve intihalle uygunluğu kontrol edildikten sonra hakem sürecine yönlendirilmektedir. Dergide yayımlanan makalelerin dil, bilim, yasal ve etik sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Toros University FEASS Journal of Social Sciences is a peer-reviewed journal published twice a year and indexed internationally. The journal covers scientific articles on research in social sciences such as economics, business, finance, accounting, history, political science, international relations, international trade and logistics, and psychology etc. The language of the journal is Turkish and English. In the case of the Word file, the candidate articles sent to <http://dergipark.gov.tr/iisbf> are directed to the referee process after checking plagiarism and the compliance with the writing rules. The articles published in the journal belong to the author of language, science, legal and ethical responsibility. Articles cannot be used without reference.

Bilim ve Danışma Kurulu / Science and Advisory Board

Prof. Dr.	Abdullah ÇALIŞKAN	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	Ahmet Burçin YERELİ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Aysun SAĞBAŞ	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr.	Banu YAZGAN İNANÇ	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	Doğan LEBLEBİCİ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Fatma OREL	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr.	H. Nejat BASIM	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr.	Haluk KORKMAZYÜREK	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	İbrahim Sani MERT	Antalya Bilim Üniversitesi
Prof. Dr.	Köksal HAZIR	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	Leyla ŞENTÜRK ÖZER	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	M. Kemal ÖKTEN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Mehmet Devrin AYDIN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Mehmet TANYAŞ	Maltepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Melahat DEMİRBİLEK	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr.	Mert AKTAŞ	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	Mete YILDIZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr.	Murat ÇUHADAR	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr.	Mustafa BEKMEZCİ	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	R. Fatih SAYGILI	Ege Üniversitesi
Prof. Dr.	Turhan KORKMAZ	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr.	Ünsal YETİM	Toros Üniversitesi
Prof. Dr.	Ömer ŞANLIOĞLU	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr.	Ayhan DEMİRCİ	Toros Üniversitesi
Doç. Dr.	Burcu TÜRKCAN	Ege Üniversitesi
Doç. Dr.	Emine Özlem KÖROĞLU	Toros Üniversitesi
Doç. Dr.	İsmail TOKMAK	Başkent Üniversitesi
Doç. Dr.	Onur KÖKSAL	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr.	Ömer YALÇINKAYA	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr.	Tunay KÖKSAL	Toros Üniversitesi
Doç. Dr.	Kemal EROĞLUER	Milli Savunma Üniversitesi
Doç. Dr.	Murat GÜLER	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr.	Murat KÖYLÜ	Çağ Üniversitesi

Doç. Dr.	Muhammet SAYGIN	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr.	Ümmügülsüm CANDEĞER	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr.	Mehmet KÖK	Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Aslıhan YAVUZALP MARANGOZ	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Ayhan CANKUT	Çağ Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Didem DEMİR	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Ender GÜRGEN	Mersin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Eylem BEYAZIT	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Feyruz USLUOĞLU	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	İbrahim BOZ	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Kıymet YAVUZASLAN	Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Necmettin ÇELİK	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Ömür SALTİK	Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Rıza BAYRAK	OSTİM Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Seda TURNACIGİL	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Sema Bengi GÜRKAN	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Yavuz KORKMAZYÜREK	Toros Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi	Özgür Uğur ARIKAN	Toros Üniversitesi
Öğr. Gör.	Güney Ferhat BATI	Kıbrıs Amerikan Üniversitesi
Arş. Gör. Dr.	Ali FARHADOV	Milli Azerbaycan Tarihi Müzesi
Dr.	Murat GÖRMEN	Milli Savunma Üniversitesi
Dr.	Kahraman GÜLER	İstanbul Aydın Üniversitesi

İÇİNDEKİLER:

Sayfa

***Medikal Turizmde Hizmet Kalitesinin Hasta Memnuniyeti ve Hasta Sadakatine Etkisi:
Hollanda Türk Diasporası Üzerinde Bir Araştırma***

*The Effect Of Service Quality on Patient Satisfaction And Patient Loyalty in Medical
Tourism: A Study on The Turkish Diaspora in Netherlands*

1-13

Yusuf KARAŞİN
Yalçın KARAGÖZ
Fuat YALMAN

Millî Mücadele Döneminde Bir Mandacı: “Halide Edip (Adıvar)”
A Mandate during the National Struggle: “Halide Edip (Adıvar)”

14-27

Murat KÖYLÜ
Ayhan CANKUT

Borsa’da İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin İflas Riskini Tahmin Etmede Altman Modeli
Uygulaması

*Application of the Altman Model to Predict the Risk of Bankruptcy of Insurance Companies
Traded on The Borsa Istanbul*

28-41

Kemal YAMAN
Tuba ŞAKAR

VII. Henry ve VIII. Henry Dönemlerinde İngiltere’nin İskoçya Politikası

England’s Policy Towards Scotland During the Reigns of Henry VII and Henry VIII

42-50

Dilek YİĞİT

***The Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Separation Anxiety and
Emerging Adult Individuation Level***

*Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Ayrılık Anksiyetesi ve Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme
Düzeyi Arasındaki İlişki*

51-79

Haydeh FARAJI
Zehra Dilara ÖZEN

Food Supply Chain and Blockchain: Bibliometric Analysis

Gıda Tedarik Zinciri ve Blok Zincir: Bibliyometrik Analiz

80-92

İlker İbrahim AVŞAR

Dilara Berrak TARHAN

Atiye TÜMENBATUR

8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Ünitelerinin Güçlük Düzeylerinin Belirlenmesi

Determination of Difficulty Levels of 8th-Grade Science and Technology Lesson Units

93-107

Davut KARAKAYA

Gündüz BAYRAM

Medikal Turizmde Hizmet Kalitesinin Hasta Memnuniyeti ve Hasta Sadakatine Etkisi: Hollanda Türk Diasporası Üzerinde Bir Araştırma

The Effect Of Service Quality on Patient Satisfaction and Patient Loyalty in Medical Tourism: A Study on The Turkish Diaspora in Netherlands

Yusuf KARAŞIN¹ Yalçın KARAGÖZ² Fuat YALMAN³

Öz

Bu araştırmanın amacı, Hollanda Krallığında ikametini sürdüren ve Türkiye'den sağlık hizmeti almış olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının (Hollanda'daki Türk Diasporası) aldıkları sağlık hizmetine yönelik hizmet kalitesinin, memnuniyet ve sadakat üzerinde etkisinin tespit edilmesidir. Araştırmanın evrenini Hollanda Krallığında ikametini sürdüren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır. 2021 yılı Hollanda İstatistik Biriminin verileri incelendiğinde Hollanda'nın çeşitli bölgelerinde 422.000 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının ikamet ettiği görülmektedir. Örneklem olarak ise daha önceden Türkiye'den sağlık hizmeti almış olan 400 birey araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan anket yöntemi tercih edilmiştir (Etik Kurul Raporu: İstanbul Esenyurt Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulundan 24.02.2022 tarih ve 2022/03-4 sayılı karar ile alınmıştır). Anketler çevrimiçi yöntemle toplanmıştır. Araştırma kapsamındaki değişkenlere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Hizmet kalitesinin güvenilirlik katsayısı 0,969, hasta memnuniyeti değişkeninin güvenilirlik katsayısı 0,938, hasta sadakati değişkeninin güvenilirlik katsayısı ise 0,974 olarak hesap edilmiştir. Ölçeğe ait genel güvenilirlik katsayısı ise 0,982'dir. Güvenilir olduğu tespit edildikten sonra demografik bulgularına göre araştırma verileri analize tabii tutulmuştur. Araştırmanın demografik bulguları alt değişkenlere ayrılarak da analiz edilmiştir. Araştırmada doğrulayıcı faktör analizini tespit etmek amacıyla Path (Yol) analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonrasında araştırmada kullanılan modelin uyum değerlerinin iyi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın üç değişkeni arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ise korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda hizmet kalitesinin hem memnuniyeti hem de sadakati etkilediği tespit edilmiştir. Bu çalışmanın, medikal turizm sektörüne, medikal turizm alanına girmek isteyen sağlık kuruluşlarına ve bu alana ilgi duyan araştırmacılara katkı sunacağı beklenmektedir. Ulusal alan yazında türk diasporasının medikal turizm sektöründe çalışılması yönünde bir adım atılması bu çalışmanın diğer çalışmalara yol açacağına bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Medikal turizm, Diaspora sağlık turizmi, Türk diasporası, Hollanda'da yaşayan Türkler, Hizmet kalitesi

Abstract

The aim of this research is to determine the effect of service quality on satisfaction and loyalty of the citizens of the Republic of Turkey (Turkish Diaspora in the Netherlands), who reside in the Kingdom of the Netherlands and have received health services from Turkey. The population of the research consists of the citizens of the Republic of Turkey residing in the Kingdom of the Netherlands. When the data of the Netherlands Statistics Unit for 2021 are examined, it is seen that 422.000 citizens of the Republic of Turkey reside in various regions of the Netherlands. As a sample, 400 individuals who had previously received health services from Turkey were included in the study. The survey method, which is one of the quantitative research methods, was preferred in the research (Ethics Committee Report: It was obtained from the Non-Interventional Ethics Committee of Istanbul Esenyurt University with the decision dated 24.02.2022 and numbered 2022/03-4). Questionnaires were collected by online method. Reliability analysis was applied to the variables within the scope of the research. The reliability coefficient of the service quality was calculated as 0.969, the reliability coefficient of the patient satisfaction variable as 0.938, and the reliability coefficient of the patient loyalty variable as 0.974. The general reliability coefficient of the scale is 0.982. After it was determined that it was reliable, the research data were analyzed according to the demographic findings. The demographic findings of the study were also analyzed by dividing them into sub-variables. Path analysis was applied to determine confirmatory factor analysis in the research. After the analysis, it was determined that the fit values of the model used in the research were good. Correlation analysis was used to determine the relationship between the three variables of the study. As a result of the analysis, it has been determined that service quality affects both satisfaction and loyalty.

Keywords: Medical tourism, Diasporic health tourism, Turkish diaspora, Turks living in Netherlands, Service quality

Atıf (to cite): Karaşin, Y., Karagöz, Y., Yalman, F., (2022). Medikal Turizmde Hizmet Kalitesinin Hasta Memnuniyeti ve Hasta Sadakatine Etkisi: Hollanda Türk Diasporası Üzerinde Bir Araştırma. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 1-13. Doi: 10.54709/iisbf.1172168

¹ Öğr. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, yusufkarasin@esenyurt.edu.tr, ORCID: [0000-0002-4594-9290](https://orcid.org/0000-0002-4594-9290)

² Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, yalcinkaragoz@duzce.edu.tr, ORCID: [0000-0001-5642-6498](https://orcid.org/0000-0001-5642-6498)

³ Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, fuatyalman@duzce.edu.tr, ORCID: [0000-0002-1041-1837](https://orcid.org/0000-0002-1041-1837)

1. GİRİŞ

İşletme alan yazınında müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu kabul edilmektedir (Karaşin 2019; Miglietta vd. 2018; Perreira vd. 2018). Bu pozitif yönlü ilişkiyi etkileyen en önemli faktörlerden birisi de hizmet kalitesidir. Sağlık sektörü için de bu durumun geçerli olduğunu söylemek doğru bir ifade olacaktır. Türkiye özelinde sağlık alanında her ne kadar kamu yönü baskın olsa da sektörün müşterisi olarak kabul edilen hastanın memnuniyeti ve bu memnuniyet neticesinde ortaya çıkan sadakat önemli bir unsurdur. Bu duruma da sunulan veya hastanın algıladığı hizmet kalitesinin yadsınamaz derecede önemli katkısı vardır Alan yazın incelendiğinde hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati arasındaki ilişkilerde çoğunlukla, ilgili sağlık kuruluşunda yatarak veya ayakta hizmet alan hastaların algıları, beklentileri ve memnuniyet düzeylerinin ölçüldüğü görülmektedir (Akdu, 2014; Demirel ve Derin,2011; Yalçın ve Koçak,2009).

Göç eden veya bir başka deyişle çeşitli sebeplerle göç etme durumunda kalan ancak vatana bağlılığı devam eden ve çeşitli hizmet alımları için de uyruğunda olduğu ülkeyi tercih eden topluluk genel hatlarıyla diaspora olarak adlandırılmaktadır. Özellikle 1960 yılında Türkiye’den başta Almanya olmak üzere pek çok ülkeye göç başlamıştır. Yurtdışında yaşayan ancak kendi ülkelerine olan bağlılıkları devam eden bu topluluğu oluşturan kişiler sağlık hizmetlerini; vatan özlemi, dost akraba görme isteği, düşük maliyet, verilen hizmetin kalitesi gibi birçok faktörden dolayı kendi ülkelerinde almak istemektedirler. Alan yazında bu durum “Diaspora Sağlık Turizmi” olarak adlandırılmaktadır (Mathijsen,2019; Koç,2021). Bu sağlık turizminin medikal boyutunu içeren kısmı ise “Diaspora Medikal Turizm” adıyla anılmaktadır. Diaspora medikal turizm açısından Türkiye’nin önemli bir destinasyon olduğu söylenebilir. Bu çalışmada Hollanda’da yaşamını sürdüren ve Türkiye’den sağlık hizmeti almış olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları çalışma kapsamına alınmış ve hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati arasındaki nedensellik ilişkisi ampirik bir uygulama ile incelenmiştir. Bu alan ile ilgili yapılan çalışmaların kısıtlı olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Medikal Turizm

İnsanın zamanla tatil ihtiyacının olması, bu tatil süresince de dinlenme ihtiyaçlarının meydana gelmesi, egzersiz yapma istekleri, kısaca daha sağlıklı olma istekleri sonucunda turizm sektörü içerisinde “Medikal Turizm” şeklinde yeni bir alan ortaya çıkmıştır (Connell, 2006). Medikal turizm, diğer turizm türlerine göre görece daha yeni olan bir kavramdır. Bu kavram hususunda çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlamaların ortak noktası ise medikal turizm, hastaların ve/veya hasta olma potansiyeli bulunan bireylerin tedavi veya rehabilite amaçlı ikamet ettikleri ülke dışındaki herhangi bir ülkede sağlık hizmeti almaları şeklindedir. (Bookman, 2007; Lee ve Fernando, 2015; Mutlubaş, 2020). Bu ifadeden anlaşılacağı üzere medikal turizm için ikamet edilen ülkenin dışına çıkılması gerekmektedir ancak günümüz dünyasında bu durumun tamamıyla geçerli olmadığını, ülke için de medikal turizm faaliyetinin yapıldığını söylemek mümkündür. Medikal turizm, özellikle son 10 yılda son derece önemli bir hale gelmiş ve uluslararası sağlık bakımının önemli bir parçası olmuştur (Esiyok vd., 2017; Connell, 2013). Medikal turizm kapsamında en çok talep edilen tedaviler ise estetik cerrahi, kök hücre tedavisi, tüp bebek tedavisi, organ nakli ve diş (dental) tedavileridir (Usta ve Asan, 2021).

2.2. Hizmet Kalitesi

Hizmetlerin en büyük özelliği soyut olmaları ve depolanamamalarıdır. Bu sebepten dolayıdır ki hizmet kalitesi de soyut bir kavramdır (Akdu, 2014). Bundan dolayı hizmet kalitesi kavramı yerine “Algılanan Hizmet Kalitesi” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram da genel olarak, beklenen hizmet ile algılanan hizmet arasındaki farklılık olarak tanımlanmaktadır (Parasuraman vd., 1988). Bu farklılık pozitif veya

negatif yönde ve çeşitli derecelerde olabilmektedir. Hizmetin kalitesinin ölçülmesi, bir ürünün kalitesinin ölçülmesinden çok daha kapsamlı ve zor bir iştir (Parasuraman vd., 1985). Hizmet kalitesinin, bir başka deyişle algılanan hizmet kalitesinin ölçümü için kullanılan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler en genel hatlarıyla; Grönroos'un Algılanan Toplam Kalite Endeksi, SERVPERF, SERVQUAL, Kano Modeli ve Diğer Yöntemler olarak sıralanmaktadır (Eleren vd., 2007). Bu çalışmada hizmet kalitesinin ölçülmesinde SERVQUAL model kullanılmıştır.

2.3. Hasta Memnuniyeti

Hasta memnuniyeti kavramını açıklamadan evvel memnuniyet kavramını açıklamakta yarar görülmektedir. Memnuniyet kısaca; beklenen ile gerçekleşen durum arasında ortaya çıkan pozitif duygu olarak tanımlanmaktadır (Vavra, 1999). Bu tanımlamadan hareketle hasta memnuniyeti kavramı da, hastanın almış olduğu tedavi karşılığında beklentisinin karşılanması olarak ifade edilmektedir (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2015). Hasta memnuniyeti, sağlık sektöründe önemli bir hale gelmiş olup, bu durum çeşitli çalışmalar ile alan yazına da kazandırılmıştır (Karaşin, 2019; Miglietta vd., 2018; Perreira vd., 2018; Yunus vd., 2013).

2.4. Hasta Sadakati

Sadakat kavramı, genel anlamda bir hizmet veya ürün alımı gerçekleştirileceği zaman farklı alternatifler olmasına rağmen aynı kuruluşu tercih etmek olarak tanımlanmaktadır (Oliver, 1997). Bu tanımlamadan hareketle Hasta Sadakati kavramı da, hastanın sağlık hizmeti aldığı veya almakta olduğu kuruluşta sağlık hizmeti almaya devam etmesi ve potansiyel olarak ilgili sağlık kuruluşunu çevresine tavsiye etmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Arslan Kurtuluş, 2019). Bu durum hastanın "Sadık Hasta" durumuna gelmesini ve kuruluşu karşı bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Hastaların sadık hale gelmesinde ve sağlık kuruluşuna karşı sadakat göstermesinin başlıca sebebi, aldığı hizmetten son derecede memnun olmasıdır. Bunun yanı sıra kurumun güçlü bir ekibi olması, son model ekipmanlarının bulunması ve çalışanın güler yüzlülüğü de hasta sadakatının oluşmasında etkilidir (Demirel ve Derin, 2011; Yalçın ve Koçak, 2009).

2.5. Diaspora Sağlık Turizmi

Kendi uyruğu dışındaki başka bir bölgede/ülkede ikamet eden bireyler buldukları bölgede kendi uyrukları açısından diaspora olarak adlandırılmaktadır. Bu ikamet etme durumu gönüllü olabileceği gibi, çeşitli sebeplerin etkisiyle de olabilmektedir. Savaş, daha iyi şartlarda çalışma/yaşama isteği, zorunlu göçe tabii olma gibi durumlar diasporanın gönüllülük dışında yer alan kapsamına dâhil olmaktadır. Böylesi geniş kapsamlı bir alanın da bilimsel alan yazına yansımaları bulunmaktadır. Bu yansımaların etkileri hukuk, sosyal politika, uluslararası ilişkiler, göç vb. konular üzerindedir. Türkiye'den de başta Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülkede çeşitli sebeplerden dolayı vatandaşlar ikamet etmektedirler. Özellikle son dönemlerde turizmin alt dallarından birisi olarak değerlendirilen, potansiyeli çok daha yüksek yerde bulunan sağlık turizminde de kendi uyruğu dışındaki herhangi bir bölgede ikamet edip, uyruğu bulunan ülkeye turizm faaliyetinde bulunmak önemli hale gelmiştir. Bu durumun temel sebepleri arasında, döviz girdisi sağlamak, vatan özlemi dolayısıyla yapılan turistik faaliyetin sağlık turizmi ile sınırlı kalmaması ve olası sağlık turistlerini ülkeye çekmek gelmektedir.

Genel anlamıyla kendi ülkesi dışında herhangi bir yerde yaşamını ikame ettiren bireyin kendi ülkesine sağlık hizmeti almak maksadıyla gelmesi diaspora sağlık turizmi olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'den geçmiş dönemlere bakıldığında farklı sebeplerden başta Almanya olmak üzere pek çok ülkeye göç hareketi başlamıştır. Zamanla farklı ülkelere yerleşen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları gitmiş oldukları ülkelerde geçici durumdan kalıcı duruma gelmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı hareketliliğinden etkilenen ülkelere birisi de Hollanda Krallığıdır. Hollanda Krallığında da 2021 Hollanda İstatistik Kurumu verileri incelendiğinde 422.000 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının çeşitli yollarla ikamet ettiği

görülmektedir. Yaklaşık 17.000.000 nüfusa sahip Hollanda'da %2 oranında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının ikamet etmesi ve sağlık hizmeti almak için çeşitli sebeplerle (memleket özlemi, bekleme süresinin kısa olması, görece daha uygun fiyata sağlık hizmeti alma imkânı olması, daha kaliteli sağlık hizmeti alma isteği vb.) Türkiye'ye gelmiş olmaları bu araştırmanın temel motive faktörünü oluşturmaktadır.

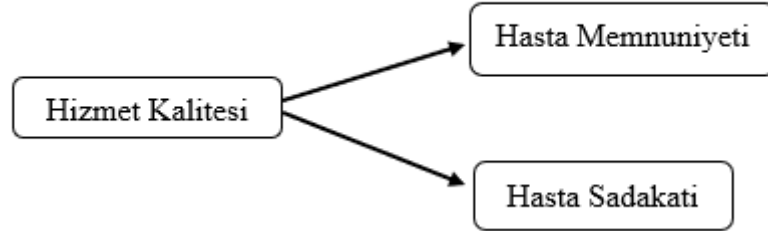
Alan yazın incelendiğinde Diaspora sağlık turizmi ile ilgili çalışmalara rastlandığı görülmektedir. Uluslararası alan yazın incelendiğinde; Mathijsen (2019) tarafından alan yazına kazandırılan çalışmada Belçika'da yaşayan Polonyalı vatandaşların Polonya'dan sağlık hizmeti alma durumu nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme metoduyla ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, Belçika'da yaşayan Polonya diasporasının sağlık hizmeti almak için Polonya'yı tercih etmesi ikinci planda gelirken, ilk sırada gelen aslında Polonya diasporasının özlem gidermek ve ülkelerinde gezmek olduğu ortaya konulmuştur. Polonya diasporasının Polonya'dan sağlık hizmeti almasındaki ana sebepler arasında; zamanın kullanılabilirliği, daha düşük maliyet, en iyi hizmet sunumu ve kültürel yakınlık gelmektedir.

Alan yazına kazandırılan bir başka çalışmada ise Mathijsen ve Mathijsen (2020) tarafından diaspora sağlık turizmine yönelik yapılan çalışmaları incelenmiştir. İnceleme diaspora sağlık turizmi ile ilgili olarak yapılan nicel ve nitel çalışmaları içermektedir. Mathijsen ve Mathijsen (2020) tarafından ele alınan çalışmanın amacı ise; diaspora sağlık turizmine yönelik bir kapsam belirlenmesinin yapılmasıdır. Yapılan çalışma sonucunda İngilizce dilinde yayınlanan ve 2002-2019 yıllarını içeren çalışmalarda nicel olarak bir düşüklük görülmektedir. Toplamda 34 makalenin bu yıllar arasında diaspora sağlık turizmi ile ilgili bilimsel alan yazına kazandırıldığı ve bu sayının altısının araştırma dışı olduğu bulgulanmıştır. Nicel olarak sayı az olmasına rağmen özellikle diaspora sağlık turizmi ile ilgili öne çıkan durum özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğudur. Diaspora sağlık turizmi yapılmasının sebepleri ise sırasıyla; tıp kültürü, eş zamanlı hizmet alabilme, iletişim, yaşanan ülkedeki sistemden memnuniyetsizlik, sağlık sigortası durumu, sağlık hizmetinin kalitesi ve mali uygunluk şeklinde sıralanmaktadır.

Ulusal yazın incelendiğinde ise; Koç(2021) tarafından alana kazandırılan araştırmada Covid-19'a yakalanma kaygısının medikal turizm üzerindeki etkisi Türk Diasporası üzerinden incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda Türkiye tercih etmek için çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bu sebepler, döviz girdisi, anavatana duyulan özlem vb. olarak sıralanmaktadır. Koç (2021)'un çalışması 32 ülkede ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının örnekleme alınması ile özgünlük göstermektedir. Yukarıda yer alan çalışmaların hiçbirinde hizmet kalitesine vurgu yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmada ise hizmet kalitesine vurgu yapılmaktadır. Bu durum da bu çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

2.6. Araştırmanın Hipotez ve Modeli

Bu araştırmanın temel hipotezi; “Türk Diasporasının almış olduğu sağlık hizmetinden algıladığı kalitenin, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati üzerinde etkisi bulunmaktadır” şeklinde oluşturulmuştur. Buna ilişkin araştırma modeli Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3. YÖNTEM

3.1. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda araştırma kapsamında değerlendirilen Hollanda’da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına dört bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketin ilk bölümünde katılımcılara demografik bilgilerini içeren sorular yöneltilirken, 2, 3 ve 4’üncü bölümde ise araştırma kapsamına dâhil edilen ölçeklere ait sorular yöneltilmiştir. Hizmet kalitesini ölçmek için Parasuraman vd. (1988) tarafından geliştirilen, 5’li likert şeklinde 22 sorudan oluşan ölçek kullanılmışken, Hasta memnuniyeti ve Hasta sadakati ölçekleri Akdu (2014)’ten alınmıştır. Hasta memnuniyeti ölçeği 5’li likert şeklinde altı, Hasta sadakati ölçeği ise 5’li likert şeklinde dört sorudan oluşmaktadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Hollanda Krallığında ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır. Araştırmada örneklemini ise Hollanda Krallığının çeşitli bölgelerinde ikamet eden 400 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı oluşturmaktadır. 2021 yılı Hollanda Krallığı istatistik verilerine göre Hollanda Krallığı’nın toplam nüfusu 17.475.415 kişiden oluşmaktadır. Hollanda Krallığındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı nüfusu ise 422.030 kişiden oluşmaktadır (opendata.cbs.nl, e.t: 09.06.2022). Anketin uygulaması 01.03.2022-31.05.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Analiz Yöntemi

Tüm istatistiki analizler için IBM SPSS ve AMOS programları kullanılmıştır. İç tutarlılık açısından güvenilirliği ölçmek için kullanılan ölçeğin tamamı ve üç alt ölçek için Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Araştırma kapsamına alınan verilere öncelikle güvenilirlik analizi yapılmıştır. Demografik bilgiler standart sapma, ortalama, frekans dağılımı ve oransal açıdan değerlendirmeye alınmıştır. Veriler online(çevrimiçi) olarak toplanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Araştırma Verilerinin Güvenilirliği

Tablo 1. Değişkenlere Ait Güvenilirlik Katsayıları

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Varyans	Güvenilirlik Katsayısı	AVE	CR
Hizmet Kalitesi	4,0001	,85600	,733	0,969	,59	,96
Hasta Memnuniyeti	3,9112	,99033	,981	0,938	,72	,92
Hasta Sadakati	3,9431	1,13778	1,295	0,974	,90	,97
Genel Güvenilirlik Katsayısı				0,982		

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında kullanılan ölçüğe ilişkin güvenilirlik katsayısı 0,982, algılanan hizmet kalitesi ölçüğüne ilişkin güvenilirlik katsayısı 0,969, hasta memnuniyetine ilişkin güvenilirlik katsayısı 0,938 ve hasta sadakatine ilişkin güvenilirlik katsayısı ise 0,974’ tür. Bu dört değer de $0,80 \leq \alpha < 1,00$ olduğundan dolayı ölçekler yüksek derecede güvenilir. AVE ve CR değerleri de almış oldukları değerlerden dolayı yüksek yapı güvenilirliğine, dolayısıyla uyum geçerliliğine sahiptir.

4.2. Demografik Bulgular

Araştırmanın demografik bulgularına ilişkin sonuçlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Kapsamına Dâhil Edilen Bireylerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	n	(%)	Hizmet Kalitesi		Hasta Memnuniyeti		Hasta Sadakati	
			t Test/ Anova (t/F)	p-value (2tailed)	t Test/ Anova (t/F)	p-value (2tailed)	t Test/ Anova (t/F)	p-value (2tailed)
Cinsiyet								
Erkek	239	59,8	2,338	,020	1,500	,134	2,417	,016
Kadın	161	40,3						
Yaş								
18-25	126	31,5	,514	,726	1,004	,405	1,680	,154
26-35	138	34,5						
36-45	72	18,0						
46-59	47	11,8						
60 ve üstü	17	4,3						
Eğitim Düzeyi								
İlköğretim	12	3,0	2,327	,074	2,363	,071	2,145	,094
Ön Lisans	114	28,5						
Lisans	60	15,0						
Lisansüstü	214	53,5						
Hizmet Alınan Şehir								
İstanbul	306	76,5	1,171	,323	,744	,563	,774	,543
Ankara	10	2,5						
İzmir	6	1,5						

Bursa	9	2,3						
Diğer	69	17,3						
Hizmet Alınan Tıbbi Birim								
Estetik Cerrahi	12	3,0						
Ağız ve Diş Sağlığı	22	5,5						
Genel Cerrahi	141	35,3						
Göz Hastalıkları	64	16,0	2,702	,166	1,615	,119	1,908	,058
Kalp-Damar Cerrahisi	19	4,8						
Kulak Burun Boğaz	28	7,0						
Dermatoloji (Cildiye)	32	8,0						
Ortopedi	20	5,0						
Diğer	62	15,5						
Hizmet Alınan Tedavi Türü								
Burun Estetiği, Botoks, Saç Ekimi	12	3,0						
Dolgu, Genel Ağız Diş Muayenesi, İmplant Tedavisi	14	3,5						
Genel Cerrahi Müdahale	150	37,5						
Genel Göz Muayenesi, Excimer Lazer, Şaşılık Tedavisi, Miyop, Astigmat	62	15,5	1,094	,062	1,576	,130	1,747	,086
Kalp-Damar Müdahalesi	19	4,8						
Genel KBB Muayenesi, Ameliyat	28	7,0						
Egzama, Akne, Sivilce, Genel Dermatoloji Muayenesi	32	8,0						
Genel Ortopedik Müdahale, Platin Takılması, Kırık Tedavisi	20	5,0						
Diğer Tedavi	63	15,8						

^a Bağımsız örneklem t testi ,

^b ANOVA analizi

Araştırma kapsamına alınan bireylerin yaklaşık %60'ını erkekler (n:239) oluşturmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların büyük çoğunluğu 18-35 (%66) yaş arasındadır. Araştırma verilerinin online(çevrimiçi) yöntemle toplanmasının bunda etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Katılımcıların yarısından fazlasının (%53,5, n:214) lisansüstü derecesinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Ulusal yazında bu konuya ilişkin çalışmaların az olduğu ve araştırmanın verilerinin çevrimiçi yöntemle toplandığı göz önünde bulundurulursa, bu durumun gerçekleşmesinin beklenen bir olgu olduğu söylenebilir. Katılımcıların %76,5 (n:306)'i sağlık hizmetini İstanbul'dan almıştır. Türkiye'nin metropolü olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu beklenen bir sonuçtur. Genel anlamıyla katılımcıların almış oldukları tedavilere ilişkin tıbbi birimler (bir seçenek diğer olmakla beraber) dokuz kategoride ele alınmıştır. Bu kategorilerin içerisinde de en büyük pay %35 ile genel cerrahiye düşmektedir. Yapılan tıbbi müdahalelerde de Genel Cerrahi müdahaleler %37 ile en fazla orana sahiptir.

İkili seçeneğe sahip olan Cinsiyet değişkeni için Bağımsız örneklem t testi, ikiden daha fazla seçeneğe sahip Yaş, Eğitim Düzeyi, Hizmet Alınan Şehir, Hizmet Alınan Tıbbi Birim ve Hizmet Alınan Tedavi Türü için ise ANOVA analizi uygulanmıştır. Bu analizlere ilişkin sonuçlar araştırma kapsamında uygulanan ölçeğin her üç değişkeni için ayrı ayrı yorumlanmıştır.

Cinsiyet açısından incelendiğinde hizmet kalitesi ($p=0,02<0,05$) ve hasta sadakati ($p=0,016<0,05$) değişkenlerinin alt grupları ile istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunurken, hasta memnuniyeti ($p=0,134>0,05$) değişkeninin de istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Yaş değişkeni açısından incelendiğinde araştırma kapsamında incelenen üç değişkenin de istatistiki açıdan anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır (Hizmet kalitesi $p:0,726>0,05$; hasta memnuniyeti $p:0,405>0,05$; hasta sadakati $p:0,154>0,05$).

Araştırma kapsamında incelenen hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati değişkenleri katılımcıların eğitim düzeyi ile incelendiğinde istatistiki olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (Hizmet kalitesi $p:0,074>0,05$; hasta memnuniyeti $p:0,071>0,05$; hasta sadakati $p:0,094>0,05$).

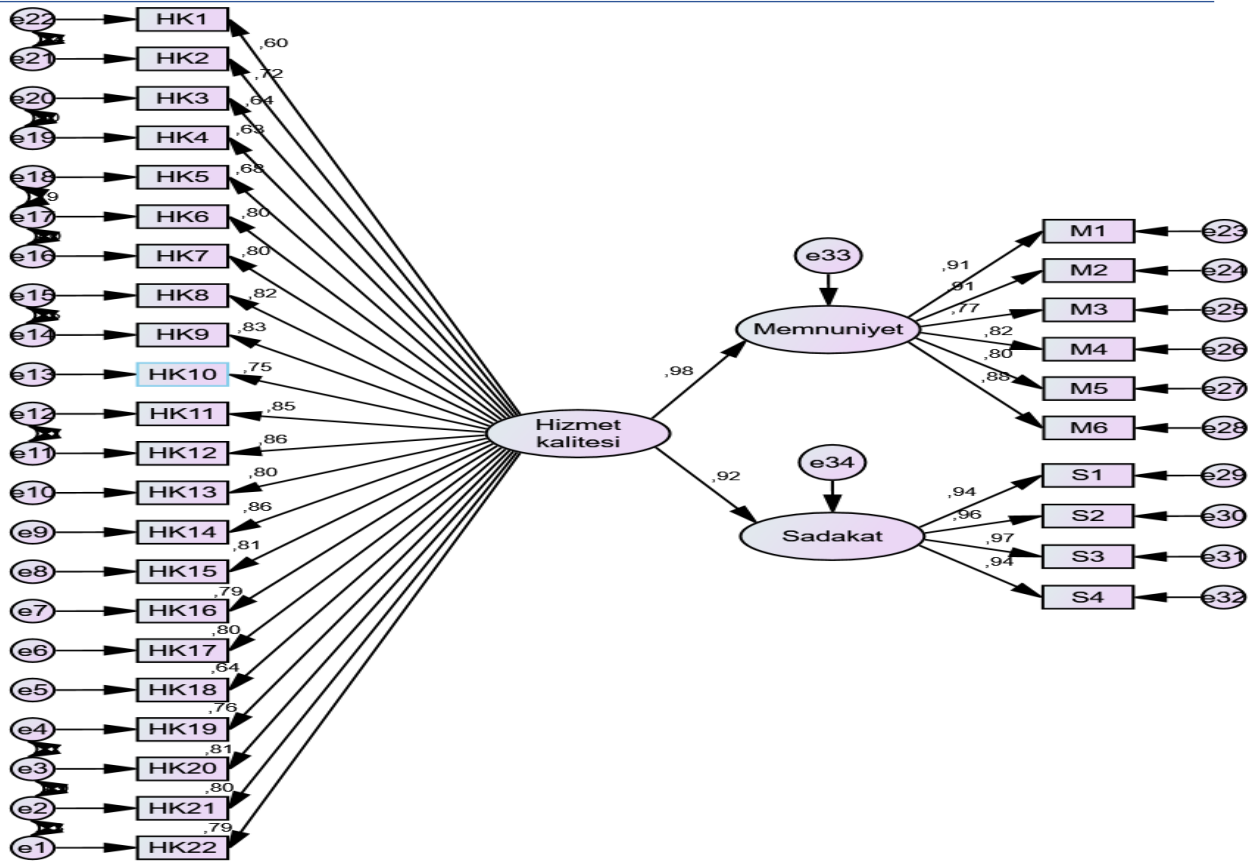
Hizmet alınan şehir ile hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Hizmet kalitesi $p:0,323>0,05$; hasta memnuniyeti $p:0,563>0,05$; hasta sadakati $p:0,543>0,05$).

Katılımcıların sağlık hizmeti almış oldukları tıbbi birimler ile hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati değişkenleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Hizmet kalitesi $p:0,166>0,05$; hasta memnuniyeti $p:0,119>0,05$; hasta sadakati $p:0,58>0,05$).

Hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati değişkenleri ile katılımcıların tedavi türleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (Hizmet kalitesi $p:0,062>0,05$; hasta memnuniyeti $p:0,130>0,05$; hasta sadakati $p:0,86>0,05$).

4.3. Path (Yol) Analizi ile İlgili Bulgular

Gözlenen değişkenlerle yapılan yol analizinden gizli değişkenlerle yapılan yol analizi daha güvenilir sonuçlar üretmektedir. Bu çalışmada incelenen modellerin uyumunun diyagramı Şekil 2'deki gibidir. AMOS paket programı kullanılarak hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti ve hasta sadakati faktörlerine ilişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılarak verilerin öngörülen modele uyum derecesi test edilmiştir. Bu durum Şekil 2'de gösterilmektedir.

(HK: Hizmet Kalitesi, M: Memnuniyet, S: Hasta Sadakati)

Şekil 2. Hizmet Kalitesi, Hasta Memnuniyeti ve Hasta Sadakati Değişkenlerine Ait Yol Diyagramı

Bağımsız değişkenin (HK) bağımlı değişken (M) üzerindeki direk etkisi önemlidir ve pozitifdir ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenin (HK) ile bağımlı değişken (M) arasındaki standardize edilmiş regresyon katsayısı 0,979'dur. HK bir birim artarsa, M 0,979 kat artacaktır.

Bağımsız değişkenin (HK) bağımlı değişken (S) üzerindeki direk etkisi önemlidir ve pozitifdir ($p < 0,001$). Bağımsız değişkenin (HK) ile bağımlı değişken (S) arasındaki standardize edilmiş regresyon katsayısı 0,920'dir. HK bir birim artarsa, S 0,920 kat artacaktır.

Tablo 3. Path (Yol) Analizi Uyum İyiliği Sonuçları

Model	NPAR	CMIN	DF	P	CMIN/DF
Varsayılan (Default) Model	75	1552,073	453	,000	3,426
Yapılandırılmış (Saturated) Model	528	,000	0		
Bağımsız (Independence) Model	32	14761,809	496	,000	29,762

(CMIN/DF=3,426<5, RMR=0,045<0,08, 0,90≤IFI=0,923, 0,90≤TLI=0,916, 0,90≤CFI=0,923, RMSEA=0,078<0,08, SRMR=0,0388<0,08)

Verilen uyum değerleri model uyumunun (model fit) iyi sağlandığını göstermektedir. Bakılacak değerlerle ilgili bir sınırlama yoktur. Raporlanan değerler araştırmacının dikkat çekmek istediği değerlere göre değişebilmektedir. İncelenen uyum değerleri, verilerin modele iyi uyum sağladığını göstermektedir. Doğrulamalı faktör analizi ile ilgili bulgular araştırma modelinin yapı geçerliliğini sağladığını ortaya koymaktadır.

4.4. Korelasyon Analizi ile İlgili Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen değişkenlerden olan Hizmet Kalitesi, Hasta Memnuniyeti ve Hasta Sadakati arasındaki ilişkiyi ve derecesini tespit etmek için korelasyon analizi uygulanmıştır. Uygulanan analize yönelik sonuçlar Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Hizmet Kalitesi	Hasta Memnuniyeti	Hasta Sadakati
Hizmet Kalitesi	Pearson Korelasyon	1	,920**	,879**
	Sig. (p) değeri		,000	,000
	N	400	400	400
Hasta Memnuniyeti	Pearson Korelasyon	,920**	1	,903**
	Sig. (p) değeri	,000		,000
	N	400	400	400
Hasta Sadakati	Pearson Korelasyon	,879**	,903**	1
	Sig. (p) değeri	,000	,000	
	N	400	400	400

** : p<0,01

Araştırma kapsamında incelenen değişkenler olan hizmet kalitesi, hasta memnuniyeti, hasta sadakati arasındaki korelasyon değeri de önemlidir (p<0,000). Araştırmanın Bağımsız değişkeni olan hizmet kalitesinin hem hasta memnuniyeti hem de hasta sadakati arasında pozitif ilişki vardır ve ilişkinin derecesi, hizmet kalitesi ile hasta memnuniyeti arasındaki ilişkinin derecesi 0,979, hasta sadakati arasındaki ilişkinin derecesi ise 0,920 dir. Ayrıca araştırmanın iki bağımlı değişkeni olan hasta memnuniyeti ile hasta sadakati arasında 0,903 ilişki derecesine sahip pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum bilimsel alan yazını desteklemektedir.

SONUÇ

Kaliteli hizmet sunmak, bir başka deyişle hizmeti alan grubun, almış olduğu hizmeti kaliteli olarak algılaması istenen bir durumdur. Hem ulusal hem de uluslararası alan yazında hizmet kalitesi kavramının çeşitli sektörlerde incelendiği görülmektedir. Çoğunlukla tek başına incelenmeyen hizmet kalitesi kavramının en fazla bir arada kullanıldığı değişkenlerin memnuniyet ve sadakat olduğu görülmektedir. Bu sektörlerin birisi de hiç kuşkusuz sağlık sektörüdür. Sağlık sektöründe de hizmet kalitesi, memnuniyet ve sadakate ilişkin faktörler önemli hale gelmiştir (Karaşin 2019; Miglietta vd. 2018; Perreira vd. 2018; Yunus vd. 2013 ;Demirel ve Derin 2011; Yalçın ve Koçak 2009). Hizmet kalitesini sağlık kurumlarında sağlayan bir başka faktör ise sağlık çalışanın çalıştığı kurumdaki memnuniyet düzeyidir. Bu düzeyde önemli olan faktörlerden birisi de sağlık çalışanın kayırmacılık algısının düşük seviyede olmasıdır (Öztürk ve Bayram,2022). Eğer düşük seviyede olursa sağlık çalışanı yaptığı işten mutlu olacak ve bu da hizmet kalitesini arttıracaktır.

Bu araştırmada hizmet kalitesi, memnuniyet ve sadakat arasındaki ilişkiler tespit edilmiştir. Bu üç değişken arasındaki ilişkinin tespit edilme yönünün hem ulusal hem de uluslararası alan yazındaki farklılığı araştırmanın örnekleminde. Bu araştırma, Hollanda’da ikamet eden ve en az 1 kez Türkiye’de sağlık hizmeti alan 400 kişi üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada ortaya çıkan sonuç hizmet kalitesinin hasta memnuniyeti ve hasta sadakatini etkilediği yönündedir. Ayrıca, 3 değişken arasında da istatistiki olarak anlamlı bir ilişki ortaya konulmuştur.

Mathijsen(2019) ve Mathijsen ve Mathijsen (2020) tarafından alan yazına kazandırılan çalışmalar incelendiğinde ; bireylerin diaspora medikal turizm hareketinde bulunma sebeplerinin; memleket özlemi, daha kaliteli hizmet almak ve belki de en önemli etken daha ucuza sağlık hizmeti almak olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın da Mathijsen (2019) ve Mathijsen ve Mathijsen (2020) tarafından alana kazandırılan çalışmalar ile bu sebeplerden dolayı benzer yönlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Hollanda Krallığında ikamet eden bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının Euro üzerinden maaş aldığı düşünüldüğünde Türkiye’de ikamet ettiği ülkeden daha ucuza sağlık hizmeti alacağı aşikardır. Bu duruma alınan hizmetin kalitesi ve memleket özlemi de eklendiğinde sağlık turizminde diaspora hareketini görmenin daha da artacağı yorumu yapılabilmektedir.

Medikal turizm sektörü günden güne ülkeler için önemini arttırmaktadır. Bu durumdan diaspora medikal turizm de üstüne düşen payı fazlasıyla almaktadır. Türkiye’nin yurtdışında yaşayan vatandaş sayısında önde gelen ülkelerden biridir. Bundan dolayı da bu konuya önem verilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada da verilen hizmetin kalitesinin memnuniyet ve sadakat üzerinde etkisinin ortaya konması, gelecek/gelmesi muhtemel sağlık turistlerinin yeni sağlık turistleri için referans olacağı anlamı ortaya çıkabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ab Latiff, D. S., Din, S. C., ve Ma'on, S. N. (2013). Patient Satisfaction With Access To 1Malaysia Clinic. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 91, 395-402.
- Akdu, U. (2014). *Medikal Turizmde Hizmet Kalitesi, Müşteri Memnuniyeti ve Müşteri Sadakatinin Değerlendirilmesi.* (Phd Thesis, Akdeniz Üniversitesi)
- Arslan Kurtulmuş, S. (2019). *Hasta Deneyimi, Tatmini, Sadakati, Hizmet Kalitesi ve Sağlık Hizmetini Tekrar Kullanma Niyeti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.*
- Bookman, M. (2007). *Medical Tourism In Developing Countries.* Springer.
- Connell, J. (2006). Medical Tourism: Sea, Sun, Sand and... Surgery. *Tourism management*, 27(6), 1093-1100.
- Connell, J. (2013). Contemporary Medical Tourism: Conceptualisation, Culture and Commodification. *Tourism management*, 34, 1-13.
- Demirel, E. T., ve Derin, N. (2011). Hasta Görüşlerine Göre Oluşan Kurum Üzü İle Hasta Tutum Ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Turgut Özal Tıp Merkezi Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 208-235.
- Eleren, A., Bektaş, Ç., ve Görmüş, A. Ş. (2007). Hizmet Sektöründe Hizmet Kalitesinin SERVQUAL Yöntemi ile Ölçülmesi ve Hazır Yemek İşletmesinde Bir Uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(514), 75-88.
- Esiyok, B., Çakar, M., ve Kurtulmuşoğlu, F. B. (2017). The Effect of Cultural Distance on Medical Tourism. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(1), 66-75.
- <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?searchKeywords=people%20with%20a%20foreign%20background>, erişim tarihi: 09.06.2022
- Karaşin, Y. (2019). *Sağlık Sektöründe Hasta Memnuniyeti ve Kurum İçi Memnuniyet İle Hekimlerin Finansal Sonuçları Arasındaki İlişki: Örnek Bir Uygulama (Master's thesis, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü).*
- Kavuncubaşı, Ş., & Yıldırım, S. (2015). *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi.* Siyasal Kitabevi.
- Koç, Ş. (2021). *Covid-19'a Yakalanma Kaygısının Medikal Turizm Seyahat Niyetine Etkisi: Türk Diasporası Üzerinde Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Lee, H. K., ve Fernando, Y. (2015). The Antecedents And Outcomes Of The Medical Tourism Supply Chain. *Tourism Management*, 46, 148-157.
- Mathijsen, A. (2019). Home, Sweet Home? Understanding Diasporic Medical Tourism Behaviour. Exploratory Research of Polish Immigrants in Belgium. *Tourism Management*, 72, 373-385.
- Mathijsen, A., ve Mathijsen, F. P. (2020). Diasporic Medical Tourism: A Scoping Review of Quantitative and Qualitative Evidence. *Globalization and Health*, 16(1), 1-15.
- Miglietta, E., Belessiotis-Richards, C., Ruggeri, M., ve Priebe, S. (2018). Scales For Assessing Patient Satisfaction With Mental Health Care: A Systematic Review. *Journal of Psychiatric Research*, 100, 33-46.
- Mutlubaş, I. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de Medikal Turizmin Güncel Durumu. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2974-2984.
- Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction, A Behavioral Perspective on The Consumer.* The Mcgrawhill Companies. Inc., New York.
- Öztrak, M., & Bayram, V. (2022). Sağlık çalışanlarının kayırmacılık algıları ile örgütsel sessizlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kamu ve özel hastaneler üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma. *Business & Management Studies: An International Journal*, 10(3), 956-976.

- Pacheco-Pereira, C., Brandelli, J., ve Flores-Mir, C. (2018). Patient Satisfaction and Quality of Life Changes After Invisalign Treatment. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*, 153(6), 834-841.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. (1988). SERVQUAL: A Multiple-Item Scale For Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. *1988*, 64(1), 12-40.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications For Future Research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41-50.
- Perreira, P.C., Brandelli, J., and Mir, F.C. (2018). Patient satisfaction and quality of life changes after Invisalign treatment. *American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics*. 153(6):834-841. DOI: 10.1016/j.ajodo.2017.10.023
- Usta, S. K., ve Asan, Ş. S. Pandemi Döneminde Medikal Turizm Engelleri Analizi. *Tasarım Mimarlık ve Mühendislik Dergisi*, 1(1), 10-20.
- Vavra, T. G. (1999). Müşteri Tatmini Ölçümlerinizi Geliştirmenin Yolları (Çeviren: G. Günay). *Kalder Yayınları, İstanbul*.
- Yalçın, I. ve Koçak, S. (2009). Niğde Devlet Hastanesinde Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 19-41.

Millî Mücadele Döneminde Bir Mandacı: “Halide Edip (Adıvar)”

A Mandate during the National Struggle: “Halide Edip (Adıvar)”

Murat KÖYLÜ¹ Ayhan CANKUT²

Öz

Halide Edip (Adıvar), özellikle İzmir'in işgali sonrası toplumsal uyanışı başlatan konuşmaları ve yazıları ile mücadele ruhunu ateşleyen bir vatansız olmakla birlikte diğer taraftan kurtuluşu, Türk Milletinin karakterinde, özverisinde ve başarıya olan inancında değil de Amerika'nın koruyuculuğu ve kollayıcılığı altında gören önemli bir figürü olarak tarihimizde yerini almıştır. Mustafa Kemal Paşa ile Millî Mücadelemizin en karanlık ve zorlu zamanlarından büyük bir başarı hikayesinin yazılmasına tanık olmasına rağmen, Türkiye'nin Amerikan emperyalizminin bir sömürgeci olması düşüncesine sıkı sıkıya bağlılığına dayanan fikir ayrılığı, kurtuluşun sonrasındaki her ikisi arasındaki bağları koparmış, 1926'da başlayan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından, 1939'a kadar süregelen sürgün hayatının başlamasına neden olmuştur. Halide Edip, sonraları mücadele dönemindeki “mandacı” düşünceleriyle de ulusalcı ve anti-emperyalist düşünce tarafından da eleştirilerin odağına oturtulmuştur. Çalışmayla, Millî Mücadele döneminde Amerikan Mandasının ateşli taraftarları olarak bilinen Halide Edip (Adıvar)'ın, eleştirel olarak analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip, Amerika, Mandacılık, Millî Mücadele

Abstract

While Halide Edip (Adıvar) is a patriot who ignites the spirit of struggle with her speeches and writings that started the social awakening, especially after the occupation of İzmir, on the other hand, she is an important person who sees salvation not in the character, self-sacrifice, and belief in the success of the Turkish Nation, but under the protection and care of America. It has taken its place in our history as a figure. Although he witnessed the writing of a great success story together with Mustafa Kemal Pasha during the darkest and most difficult times of our National Struggle, the difference of opinion based on Turkey's strict adherence to the idea of being a colony of American imperialism severed the ties between the two after the liberation, which began in 1926 and after the death of Mustafa Kemal Atatürk, he started his exile life, which lasted until 1939. Halide Edip has been at the center of criticism by nationalist and anti-imperialist thought, with her "mandatory" thoughts during the struggle period. With this study, Halide Edip (Adıvar), known as the ardent supporter of the American Mandate during the National Struggle, will be critically analyzed.

Keywords: Halide Edip, America, Mandate, National Struggle.

Atf (to cite): Köylü, M., Cankut, A., (2022). Millî Mücadele Döneminde Bir Mandacı: “Halide Edip (Adıvar)”. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 14-27. Doi: 10.54709/iisbf.1194195

¹ Doç. Dr., Çağ Üniversitesi, murat.koylu86@gmail.com, ORCID: [0000-0001-7759-7675](https://orcid.org/0000-0001-7759-7675)

² Dr. Öğr. Üyesi, Çağ Üniversitesi, a.cankut@hotmail.com, ORCID: [0000-0001-8890-2727](https://orcid.org/0000-0001-8890-2727)

GİRİŞ

Millî Mücadele tarihimizin ve Türk Edebiyat hayatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Halide Edip (Adıvar)'ın doğum tarihi, onunla ilgili yayınlanan bazı biyografilerde 1892, bazılarında ise 1894 olarak geçmektedir. Gerçek doğum tarihi Şubat 1884'tür (Çalışlar, 2010, 8). Tarafına düzenlene ilk nüfus cüzdanında ise bu tarih 1882 olarak gösterilmektedir. Bunun nedeni; Üsküdar İcadiye Mahallesi Hacı Hasan Sokak No.: 3'te oturan babası Mehmet Edip Bey'in kızını dönemin önemli eğitim kurumlarından biri olan Üsküdar Amerikan Kız Koleji ikinci sınıfına kayıt yaptırabilmek için yaşını iki yıl daha büyük göstermesindedir (Enginün, 1995, 33).

Babası Mehmet Edip Bey'in ailesi aslen, ecdadı İspanya Engizisyonundan kaçarak İstanbul'a yerleşen İbrani³ bir aileden geldiği, sonradan Müslüman olmasından dolayı "dönme" olarak tabir edilen kişilerdendir (Öztekin, 2012, 38-39). Annesi Bedrifem Hanım ise Cizre Emiri Bedirhan Paşa'nın oğlu Ali Şamil Bey'den boşandıktan sonra İstanbul'a yerleşmiş ve Mehmet Edip Bey'le ikinci evliliğini yapmış, Kemahlı bir Türk kızıdır (Öztekin, 2012, 38).

Halide Edip'in Amerika hayranlığının temelini oluşturan 1892 yılında girdiği Üsküdar Amerikan Kız Koleji de bu maksatla 1832'de Willam Godel isimli bir misyoner tarafından evinin bir bölümünü okul haline getirmesiyle kurulmuş bir misyoner okuluymuştu. İstanbul'daki ev-okul çalışmaları 1843'te Amerikan Misyoner Heyet Sekreteri Nathanid C. Clark'ın gayretleriyle bir misyoner okulu olarak önce Gedikpaşa'da Amerikan Kız Koleji'ne sonrada Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ne dönüştürülmüştür (Öztekin, 2012, 64).

Emperyalist ülkeler gelecekte kontrol edecekleri ve sömürge haline getirmeyi planladıkları ülkelerde öncelikle o ülkelerin eğitim sistemlerine kendi eğitim sistemini entegre etmeyle başladılar. Hedef ülke için, kendi eğitim sistemine modern bir anlayış getirilmesi gibi algılanan bu yöntemin gizli ajandasında o ülkelerin geleceklerine kendi amaçları doğrultusunda yön verebilecek ve kullanabilecekleri yeni bir aydın tipi yetiştirmektir. Misyoner okullarının, "asıl amacı toplumun seçkinlerini zihnen ele geçirmektir! Yazarları, sinema ve tiyatro sanatçıları, gazetecileri, fikir ve siyaset adamlarını eğitim yoluyla elde ederek hedef ülkedeki halkı amaçları doğrultusunda yönlendirmek, yönetmek en tehlikeli hedefleri olmuştur" (Sevinç, 2002, 172).

Genç Halide Edip için de özellikle Amerikalı öğretmenleriyle bu okulda kurduğu ilişkiler, gelecekteki dünya görüşü ve siyasi fikirlerini şekillendirmeye başlayacaktı. Ayrıca Kolej'in idari müdürü Miss Primn ile arası çok iyiydi (Öztekin, 2012, 67). Halide Edip'i tanıyan kolej öğrencilerinden Aghavnie Yevghenian (Ağavni Yeğenyen) New York Times Gazetesi'nde Halide Edip'i anlatırken "Halide, kolejin Amerikan kolonisinin gözdesiydi..." diye yazmıştır (Çalışlara, 2010, 33). Ayrıca ileriki dönemde de Kolej'in Müdürü olan Dr. Frank Gates ile olan yakın dostluğu ve yine Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin kurulmasında Dr. Gates'in desteği de Halide Edip'in Amerika sempatisi üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşündürmektedir (Özçelik, 2011, 97).

Halide Edip, 1901 yılında Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nden mezun olur olmaz kendisinden yirmi yaş büyük ve özel matematik dersleri aldığı öğretmeni Salih Zeki Bey'le 1911 yılına kadar süren ilk evliliğini yaptı.

İlk yazarlık denemeleri ile babası Mehmet Edip Bey'in yönetici olduğu Tanin Gazetesi'nde, kadın ve aşk üzerine yayınladığı makalelerle dikkati çekmeye başlamıştı. Gazete yazılarıyla birlikte yayınladığı romanlardaki kadın erkek arasındaki ilginç ilişkilerden dolayı muhafazakâr kesimin şimşeklerini üzerine çekmiş ve kendi ifadesine göre 1909 yılının ocak ayından sonra isimsiz tehdit mektupları almaya başlamıştı (Adıvar, 1970, 131-137). Tehdit pusulalarında: "Tanin'de bir daha yazmayacaksın! Bu emre

³ İşgal Döneminde İstanbul'da bulunmuş H.C. Armstrong'un yazdığı "The Grey Wolf (Bozkurt) adlı kitaba, 4-8 Aralık 1932'de Akşam gazetesindeki köşesinden cevap veren Necmettin Sadak; "Mustafa Kemal, Yahudi bir babanın kızı olan Halide Edip'ten asla hoşlanmamıştır. Ona yalnız bir kadın olduğu, İstanbul'dan kaçarak kendisine sığındığı ve katıldığı için nezaketli davranmıştır. Fakat onu hiçbir zaman ciddi bir işe karıştırmamıştır. Kendisi de bundan çok kudurmuş ve Mustafa Kemal'in o zamandan itibaren her yerde füzuli olarak aleyhtarı kesilmiştir" (Çalışlar, 2010, 379)

itaat etmezsen cezan müthiş olacak, ölüm...” gibi mesajlar ve nihayet 13 Nisan 1909’da İstanbul’da çıkan ayaklanma Halide Edip’in korkularını artırmış ve en güvenli yer olarak gördüğü mezun olduğu Üsküdar Amerikan Kız Koleji’ne sığınmıştır (Öztekin, 2012, 132). Bir süre Kolej Müdürü Hester D. Jenkins tarafından misafir edildikten sonra yapılan bir organizasyonla gizlice bir gemiyle İskenderiye’ye kaçmış ve burada Amerikalıların organize ettiği Ermeni Komitacılar tarafından misafir edildikten sonra İngiltere’ye geçmiştir (Adıvar, 1926, 285). Bu, Halide Edip’in ülkeden ilk kaçışıdır.

Halide Edip’in 1912’deki önemli faaliyetlerinden biri de Türkçü düşün insanları Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Ahmet Ağaoğlu ve Yusuf Akçura⁴ ile olan dostluklarına binaen Türk Ocağı’na üye olarak çalışmalar yapmasıdır. Ancak kendisinin geliştirdiği ve kitap olarak yayınladığı “*Yeni Turan*” isimli eserinde Türkçü Düşün arkadaşlarından farklı olarak öne sürdüğü hayalindeki “*Turan*” fikrini dönemin Amerika yönetsel yapısına benzeterek ve “*Kurulacak Oğuz federasyonunun hem imparatorluğu Avrupa’nın yerli yersiz müdahalelerinden kurtaracağını, hem de Türk’ün gelişmesine imkân vereceğini ve bunun adeta yeni Amerika yapmak gibi bir şey...*” olduğunu söylemektedir (Enginün, 1995, 165).

Halide Edip için Amerika hayranlığı Mondros Mütarekesi ve sonrası bir ileri seviyede, “*Wilson Prensipleri Cemiyeti*”’nde kendini göstermiştir. Çalışmanın içeriğinde detaylı olarak anlatılacak olan bu cemiyeti Halide Edip, aynı fikri savunan gazeteci Ali Kemal başta olmak üzere Celâlettin Muhtar, Hüseyin Hulusi ve Refik Halit (Karay) ile fiilen 4 Aralık 1918’de resmen ise 14 Ocak 1919 tarihinde kurmuştur (Karay, 2009, 110-111).

Yunan Ordusu’nun 15 Mayıs 1919’daki İzmir’in işgaline karşı diğer vatansever Türk kadınlarıyla birlikte İstanbul’da düzenlenen gösteri toplantılarında yaptığı ateşli konuşmalarla ön plana çıkarılan Halide Edip, 10 Ağustos 1919’da Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdiği mektupla “*Amerikan Mandası*” konusundaki ikna çabası karşılık bulmayınca, İstanbul’un işgali ardından Anadolu’ya geçmiş ve zafere kadar Anadolu’da kalmıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa’yla olan fikir ayrılığı zaferden sonra daha da derinleşmesi, İngilizlerin organize ettiği Şeyh Sait Ayaklanması sonrası TBMM tarafından çıkartılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile iyice kopmuş, bu nedenle hastalığını bahane ederek tedavi amacıyla 1926 yılı ocak ayı başında eşi Adnan Bey ve Rauf (Orbay) ve diğerler ile İngiltere’ye taşınmıştır. Onların yurdu terk etmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa’ya İzmir Suikastı ortaya çıkmış, bu suikastı düzenleyenler arasında Adnan (Adıvar) ve Rauf (Orbay)’da yer aldığı mahkeme tutanaklarına geçmiştir. İngiltere’de geçirdiği 13 uzun yılın ve Atatürk’ün vefatının ardından 1939 yılı başında Türkiye’ye dönmüştür. Millî Mücadele döneminde çok yakın mesaide bulunduğu ve kendisi gibi o dönemde Amerikan Mandasını savunan ancak dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı koltuğunda oturan Mustafa İsmet İnönü, kendisini büyük bir teveccühle karşılamış ve sadece kolej (lise) eğitimi olmasına rağmen 20 Aralık 1939’da İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kurmak üzere İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne “profesör” olarak atamasını yapmıştır (Öztekin, 2012, 245). 1950’de yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti’den⁵ İzmir Milletvekili olarak TBMM’ne giren Halide Edip Adıvar, 1954 yılına kadar dört yıl milletvekili olarak TBMM’de görev yapmıştır.

Halide Edip, 9 Ocak 1964 günü vefat ettiğinde kendisinden önce vefat eden eşi Adnan Adıvar’ın Merkez Efendi Mezarlığı’ndaki kabrinin yanına defnedilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 13 Şubat 1994).

Bu çalışmayla, Türk Edebiyatının önemli simalarından olan Halide Edip Adıvar’ın 80 yıl süren yaşamında Millî Mücadele önce ve sonrası Amerika’ya olan hayranlığı ve “*Amerikan Mandası*” savunuculuğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

⁴ Halide Edip Tanin’de yazılarında Türk Yurdu dergisinde bir makalesi yayınlanan Yusuf Akçura’ya cevap vermesiyle başlayan diyalogu aralarında bir yakınlaşmaya neden olmuştu. Bu yakınlaşma aşk noktasına varmasına rağmen bir evlilik gerçekleşmemişti. Yusuf Akçura bunu arkadaşı Sadri Maksudi’ye; “*Evet, bana aşığı. Ben de ona. Fakat evlenmeye babasının soyu nedeniyle karar vermedim...*” demişti. (Çalışlar, 2010, s.99).

⁵ Akademik Eğitimi olmamasına rağmen kendisine “Profesör” ünvanıyla İstanbul Üniversitesi’ne atayan İsmet İnönü’ye karşı bir siyasi partiye geçmesinin gerekçesini şöyle açıklamıştır: “*Atatürk bize karşı çıktığı, bizim memleketten kaçmak zorunda bıraktığı zaman, İsmet Paşa’nın Atatürk’ü desteklemesini unutamıyorum...*” (Sertel, 1987, 291.)

1. Manda Sistem Fikrinin Ortaya Çıkışı

Türkçe’de “vekalet” kelimesi ile karşılık bulan mandanın uluslararası hukukta, yönetiminde bulunduğu ülkenin çeşitli yönlerden ilerlemesini sağlamak ve halkın kendi kendini yönetebilir bir hale getirmek olarak tanımlanmaktadır (Çelik,1965, 317-318). Türkçe sözlüğe göre ise; “*Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendini yönetecek bir düzeye erişip bağımsızlığa kavuşuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen yetkidir*” (Türkçe Sözlük, 1998, 1499).

Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Paris Barış Konferansı’nda gündeme getirilen manda sisteminin dayanak noktası da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilson’un 8 Ocak 1918’de dünya siyasi tarihine “*Wilson Prensipleri*” olarak geçen 14 maddelik muhtırasıdır (Akalin, 2004, 39). Bu muhtırada iki temel nokta üzerinde durulmuştur: Birincisi; büyük ve küçük, bütün devletlere siyasi bağımsızlıkları ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak garanti altına almak imkanını sağlamak amacı ile bir milletler teşkilatı kurmak, ikincisi ise; milletlerin kendi mukadderatını kendilerinin hâkim olmaları ya da değişik bir ifadeyle toprak sınırlarının milliyetçilik ilkesine göre yeniden düzenlenmesiydi. Bu milliyet ilkesi “*Self Determination*” (toplumların kendi kendilerini yönetme hakkı) olarak adlandırılmaktadır (Armaoğlu, 1991, 139).

Paris Barış Konferansı’nda, Asya’da kurulacak bir Türk Devleti ve ayrı ayrı ortaya çıkacak Ermeni, Kürt, Arap, Mezopotamya, Suriye, Filistin ve Hicaz devletleri problemi, “*Doğu Sorunu*” olarak görülecek olan konular arasında yer almaktaydı. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına Rusya hariç bütün devletler destek vermekteydi (Akalin, 2004, 40). Zaten boğazların uluslararası bir duruma getirilmesi, Ermenistan, Filistin ve Mezopotamya’nın Osmanlı Devleti’nden ayrılmasının düşünülmesi de İtilaf Devletleri’nin politikalarının ana noktasını teşkil etmekteydi (Akgül, 1992, 382). Ancak 14 ilkenin önericisi olan ABD Başkanı Wilson, savaş süresince Osmanlı Devleti hakkında yapılan gizli anlaşmaları tanımak istememiş fakat bunların getirdiği zorlukları da önleyememiştir. Başkan Wilson’un planı, geri kalmış ulusların sorunlarını çözümlenecek manda sistemini de içine alan bir “*Milletler Cemiyeti*” kurmaktı (Kurat, 1959, 8). Başkan Wilson’un ana fikri; ABD savaşa barış sağlamak amacıyla girdiği için hiçbir çıkarı olmadığından dolayı, büyük devletlerin küçük devletlere asla hükmetmeyecek, küçük devletlerin bağımsızlıklarına ve dolayısıyla dünyayı ebedi bir barışa kavuşmasıydı. Fakat küçük devletler henüz kendi kendilerini idare edecek durumda olmadıklarından bu seviyeye gelinceye kadar Milletler Cemiyeti tarafından belirlenen devletlerin mandası yani vekaleti ve rehberliği altında bulunacaklardır. Mandater, idare ettiği yerde bir misafir gibi olup onunla mandası altındaki halkın menfaatleri eşit haklara göre düzenlenecektir (Erol, 1972, 2-3).

Paris Barış Konferansı’nda Milletler Cemiyeti’nin kurulması ve mandaların uygulanması konusunda bir komisyon seçilmesine karar vermiştir. Bu komisyon 15 üyeden meydana gelecekti. Beş büyük devletten (İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD) ikişer üye ve beşer üyede özellikle ilgili devletlerden seçilecekti. Komisyon 14 Şubat 1919’a kadar on kez toplanarak bir misak hazırlamıştır. Hazırlanan ve son halinin verildiği misak 10-11 Nisan’da yapılan değişiklikle son hali verilerek 28 Nisan’da kabul edilmiştir (Erol, 1972, 4). Bu misakın 22. maddesi doğrudan doğruya mandayla ilgilidir (Kasalak, 1993, 24-26). Bu maddede Alman ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılan milletlerin ilhak edilmemeleri ve refah içinde gelişmesi “*Kutsal Uygarlık Görevi*” olarak adlandırılmış ancak bu milletlerin nasıl paylaşılacağı konusu belirtilmemiştir. Bundan dolayı, tespit edilen prensipleri uygulamaya koymak için üç kategoriye bölünen ülkelerin yönetimleri, mandater sıfatıyla ve Milletler Cemiyeti adına hareket eden devletlere verilmiştir (Çelik, 1956, 316).

2. Türkiye İçin Ortaya Atılan Manda Öneriler ve Millî Mücadele Dönemindeki Süreci

Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanmasından hemen sonra Anadolu’daki işgallerin başlaması ve Osmanlı Devleti’nin buna karşı koyacak güce sahip olmaması kamuoyu gündeminde “manda” tartışmalarının başlamasına neden olmuştur. Özellikle İstanbul’da bulunan bazı siyasetçi ve aydınlar

arasında yoğun bir şekilde tartışılıyor, gizli toplattılar yapılarak cemiyetler teşkil edilerek, hangi ülkenin mandaterliğine yakınlık hissediyorlarsa o ülkeyle irtibata ve iletişime geçmek suretiyle uygulamaya koymaya çalışıyorlardı (Akalin, 2004, 46).

Türk aydınlarının bir kesimi Fransız mandasını kurtuluş çaresi olarak görmekteydi. Bunların başında Ali Kemal ve Ahmet Rıza Bey gelmekteydi. En önemli gerekçeleri ise Fransa'nın büyük bir devrim gerçekleştirmiş olması, eğitimdeki deneyimi, iktisadi ve ticari ilişkilerimizin gelişmiş olması ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunmasıydı (Kasalak, 1993, 94). Osmanlı Harbiye Nezareti nezdinde Fransız irtibat subayı olarak görev yapan Albay Mougin de kendi hükümetine, Türk toprak bütünlüğünü Fransız Devleti koruması altına almayı önermiş hatta Mougin, Padişah başyaveri Naci Bey'e; "*eğer memleketinizin parçalanmasını istemiyorsanız Fransız mandasını talep etmesini Zat-ı Şahane'ye tavsiye ediniz. Bu taktirde Dörtler Konferansı'nın kararını infaz ve tatbiki mahal kalmaz*" demiştir (Jacschke, 1989, 15). Ancak ne Fransız yönetimi ne de Fransız kamuoyu bu düşüncüyü desteklememiş ve Fransız hayranı çok az bir Türk aydın grubunun önerisi olarak kalan Fransız mandası fikri, Fransa'nın Güneydoğu Anadolu'daki işgal faaliyetleri dolayısıyla da kısa zaman sonra ortadan kalkmıştır (Akalin, 2004, 48).

Başını Arnavut kökenli milletvekilleri Şahin ve Ahmet Dino kardeşlerin çektiği Türk-İtalyan Dostluk Derneği, Paris Barış Konferansı'nda "*İtalyan Mandası*" fikrini gündeme getirmişlerdi (Kasalak, 1993, 98).

İtalyan mandası düşüncesini öneren bir diğer kişi de Tanınmış Fransız tarihçi ve Türklere karşı nefret ve düşmanlığını gizlemeyen Rene Pinon'dur. 1917 yılında yayınladığı "Politik Avrupa'nın yeniden Kuruluşu" adlı eserinde "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Likidasyonu*" başlıklı bölümünde; "*...bu kol gücüyle çalışmaktan başka meziyeti olmayan milletin artık Avrupa'da değil, fakat Küçük Asya'da da yapacak bir işi kalmadığını, insanlığın başına bela olmak için geldikleri Türkistan sahalarına, Asya ortalarına dönüp gitmeliler. Anadolu'nun Türklere tarafından layıkıyla bakılmaması, ekilip biçilmemiş toprakları İtalyan mandası altına verilmelidir* (Somar, 1965, 1145)."

İtalyan mandası konusunda bazı İtalyan girişimciler Türk aydın ve yöneticilerle irtibata geçmişlerse de İtalya'nın çok güçlü bir hükümet ve devlet yapısı olmadığı için başarılı olamamışlardır. Zaten Osmanlı Devleti'nin tümü üzerinde bir İtalyan mandası söz edilmediği gibi Türk aydın ve yöneticilerinin de bu konuda çok fazla sayıya ulaşamaması olayın kısa sürede ortadan kalkmasına yol açmıştır (Akalin, 2004, 50).

Osmanlı Devleti'ne mandaterlik konusunda gerek halk ve gerekse aydınlar arasında en çok öne çıkan ve destek gören ABD olmuştur. Özellikle ABD mandasını savunanların büyük bir kısmı İstanbul'da toplanmış olan Türk aydınlarının ABD mandasını tercih etmelerinin temel sebebinin ülkenin "*toprak bütünlüğünü*" sağlayacak yönündeki düşünceleridir (Selek, 1973, 277). Aynı aydınlar mandater devlet olarak ABD'nin seçilmesi konusundaki savunmalarında; "*ABD'nin Avrupa devletleri gibi sömürgeci bir zihniyet taşımaması, bütün ulusların yükselmesini amaç edinmiş olması, laik ve milliyet sahibi olması ve iyi niyetli bol olanaklara sahip olmasını...*" öne sürmüşlerdir (Erol, 1972, 42).

Amerikan mandası taraftarlarının isteği, ABD'nin rehberliği ve eğitimi ile terbiye ve irşat sistemiydi. Hatta o kadar ileri gitmişlerdi ki Türkiye'yi birkaç yıl yönetmesi için ABD'ye yetki verilmesini dahi teklif etmişlerdir (Akalin, 2004, 51). Böylece ABD çekip gitse bile arkalarında kuvvetli, müreffeh, kültürlü, bütün etnik unsurlarıyla müşterek değerlere sahip bir Türkiye bırakacaktı (Erol, 1972, 41).

Millî Mücadele döneminde Türkiye'de Amerikan mandasını isteyen en önemli kuruluş, "*Wilson Prensipleri Cemiyeti*" olmuştur. İstanbul'da resmen 14 Ocak 1919 tarihinde kurulan Cemiyet'in kurucu ve kişiliklerinden İstanbul ve Anadolu karışımı bir ideolojiye sahip olmak istediği açıktır (Akalin, 2004, 52). Cemiyetin kurucu ve idarecileri; Halide Edip (Adıvar), Dr. Celalettin Muhtar Özden), Ali Kemal Bey (Sabah Gazetesi Başyazarı), Hüseyin Avni Bey, Celal Nuri Bey (Atı ve İkdam Gazeteleri Başyazarı), Mahmud Sadık Bey (Yeni Gazetesi Başyazarı), Ahmet Emin Bey (Vatan Gazetesi

Başyazarı), Yunus Nadi Bey (Yeni Gün Gazetesi Başyazarı) ve Necmeddin Sadık Beylerden (Akşam Gazetesi Başyazarı) oluşuyordu (Tevetioğlu, 1991, 156-157).

Kuruluşu konusunda fikir birliğine varılmasının ardından 5 Aralık 1918’de, içinde manda ile ilgili şartlar ve yapılması istenen işleri dokuz madde olarak sıraladıkları şartları içeren bir muhtırayı ABD Başkanı Wilson’a göndermişlerdir. Muhtıra altına imza atan kişiler, ABD’nin Türkiye’yi mandası altına almasını Başkan’dan rica ediyorlar ve Türkiye ile müttefikler arasında aracılık yapmasını istiyorlardı (Sümer, 1965, 244-245).

Mustafa Kemal Paşa, manda düşüncesini asla benimsememişti. Dolayısıyla, İstanbul’da yaşanan mandayla ilgili tartışmalardan dolayı duyduğu üzüntüyü, 14 Ağustos’ta, 12. ve 20. kolordu kumandanlarına bir telgrafla ifade etmişti; *“İstanbul’da çeşitli partilerin Amerikan Kuruluna verilmek üzere kabul ettikleri kararlar burada Heyet-i Temsiliyemizce son derece üzüntü ve esef verici bulundu”* (Özçelik, 2011, 135). 13 Ağustos 1919’da 12. Kolordu Komutanı Selahattin Bey Afyonkarahisar’dan Mustafa Kemal Paşa’ya bir telgraf çekerek, İstanbul’daki partilerin, *“Doğu bölgesinde bir miktar arazinin Ermenilere verilmesine karşılık Türklerin ilerlemesi hususunda Amerika’nın bize yardımcı olacağını Cemiyet-i Akvam’a karşı taahhüt etmesi gerektiğini, boşaltılacak yerlerdeki Müslümanların başka yerlere nakli ve Erzincan-Sivas belgesindeki Ermenilerin de yeni Ermenistan’a nakli hususlarında Amerika’nın yardımcı olmasının istenmesini ve bu kararın Amerika’ya duyurulmasına karar verdiklerini”* bildiriyordu. 14 Ağustos’ta da Ankara’daki 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa, İstanbul’daki Kara Vasıf Bey’den aldığı mektuba dayanarak İstanbul’daki aydınların *“bir büyük devletin yardımına ihtiyaç olduğu”* kanısında birleştikleri ve bu devletin ABD olmasına karar verdiklerini haber veriyordu (Goloğlu, 1969, 91-92).

Sivas Kongresi’nde alınan kararla “*manda*” düşüncesi bir daha açılmamak üzere kapatılmıştır.

3. Halide Edip’in Amerikan Mandası Taraftarlığı

Halide Edip’in Amerika’ya yakınlığı ilkökul seviyesinde bir yıl ve lise seviyesinde iki yıl devam ettiği Üsküdar Amerikan Kız Koleji ile başlamıştır (Sevinç, 2002, 135). Yüz yetmiş civarında öğrencisi olan Kolej’deki dört Türk kızından biri olan Halide Edip, çok kısa sürede öğretmenleriyle olan yakın ilişkisi Amerika’ya yönelik düşüncelerini şekillendirmeye başlamıştır; *“...en fazla öğretmenlerimle dostluk ediyorum. Bir tanesi ile ata biner, Üsküdar’ın eski mahallerinde dolaşıp dururdum”* (Adıvar, 1970, 111). Özellikle kolejin idari müdiresi Miss Primn, Amerika’dan Türkiye’ye gelen Amerikalı misyonerlerle onu tanıştırmak için zaman geçirmesini sağlamak için özel gayret gösterirdi (Adıvar, 1970, 111-112).

Halide Edip’in Amerika’ya olan hayranlığını dışa vurumunun şekillendiği olay “*Wilson Prensipleri Cemiyeti*”nin kurulma olayı ile olmuştur. 1912 yılında Amerikan başkanlığına seçilen Thomas Woodrow Wilson, 1823’teki ABD Başkanı James Monroe tarafından Avrupa’ya karşı başlatılan “*Yalnızlaşma Politikasına*” son vermek istiyordu. Bu düşüncesini hayata geçirmenin yolu ise Avrupa’da Almanya tarafından tehlikeye sürüklenen Birinci Dünya Savaşı’nda “*Dünya Barışı*” hamlesiyle aktif bir rol üstlenerek gerçekleştireceğine inanıyordu. Bu maksatla 6 Nisan 1917’de İtilaf Devletleri safında savaşa dahil olmuştu. 8 Ocak 1918’de Amerikan Kongresi’nde yaptığı konuşmada ise savaş sonrası “*Dünya Barışının*” nasıl olması gerektiğini planını “*on dört ilkede (nokta)*” anlatan ünlü konuşmasını yapmıştı. “*Wilson Prensipleri*” olarak tarihe geçen bu planın Osmanlı İmparatorluğu’nu ilgilendiren 12. maddesi şöyleydi: “*Osmanlı İmparatorluğunun, Türklerle meskûn kısımlarına tam bir hükümlerlik sağlanacak, fakat şimdi Türk hâkimiyetinde bulunan diğer milletlere tam bir yasama emniyeti ve muhtar bir gelişme imkânı temin edilecektir. Çanakkale Boğazı milletler arası bir teminat altında bütün milletlerin gemilerine ve ticaretine daimî olarak açık bulundurulacaktır* (Tevetioğlu, 1991, 151-153).” Bu ilkenin ilk cümlesi “*Türklerin çoğunlukta olduğu kısımlarda tam bir hakimiyet sağlanacak...*” ifadesi, İtilaf Devletleri tarafından parçalanmak istenen Türk topraklarının korunması ve bu topraklar üzerinde tam bir istiklal sağlanması düşüncesi Halide Edip’i harekete geçirmişti. Belki de bu maddeyle öğrencilik yıllarından beri hayalini kurduğu Amerikan Medeniyetini bir parçası olma hayalinin kapıları

ardına kadar açılacaktı. Hiç zaman kaybetmeden kolejde lojman komşusu olan Refik Halit (Karay)'ın evine gider; “Bir akşam kolejdeki evime her zamankinden başka bir çehre, pek ciddi, pek düşünceli bir çehre ile gelmiş ve ağı bir başlangıç yapmış ve neticede memleketin muhalif fikirlerini temsil eden kişilerden mürekkep bir cemiyetin faydalı olacağını söylemişti (Karay, 2009, 110).”

Halide Edip, cemiyetin kuruluşunda en büyük desteğin ve kamuoyu oluşturmadaki önemi çok iyi bildiğinden öncelikle İstanbul'un önemli gazetelerinin başyazarlarını cemiyetin faydasına inandırarak, köşelerinde ateşli savunucuları haline getirmesi gerekiyordu. Başta saraya yakınlığı ile bilinen Sabah Gazetesi Başyazarı Ali Kemal olmak üzere diğer gazetelerin başyazarları Celalettin Muhtar, Hüseyin Hulusi, Ahmet Emin, Celal Nuri, Necmettin Sadık ve Yunus Nadi beylerle evinde yemekli toplantılar yaparak, onların kendi gazetelerinde fikirlerini yaymasını sağlıyordu. Nihayetinde 4 Aralık 1918'de fikir birliğine varılan cemiyet, 14 Ocak 1919'da resmen kuruluşunu ilan etmiştir. Halide Edip, cemiyetin kuruluşundaki aktif rolünü gizleyerek, sanki cemiyeti başkaları kurmuş gibi “*Türk'ün Ateşle İmtihani*” adlı kitabında cemiyetin kuruluşunu şöyle anlatmaktadır:

“Bütün dünyada kuvvetli bir etki yapan ve yenilmiş milletlere biraz ümit veren Wilson Prensipleri bizde de büyük bir etki yaptı ve İstanbul'da Wilson Prensipleri Cemiyeti, tanınmış yazar ve avukatlar tarafından kuruldu. Galiplerin yenilen milletlere karşı hiç taviz vermeyecekleri hissediliyordu. Taksim faciasına uğrayan Türkiye, doğal olarak, dikkatini Wilson gibi hiçbir ülkeye dikmeyen adamın tarafına çevirdi. Gazete temsilcileri Vakit matbaasında toplanarak Paris'te bulunan Wilson'a bir muhtıra göndermeye karar verdiler. Bu muhtıranın esası, Amerika'nın Türkiye'ye evvela muayyen bir zaman için barış temin etmesi, yani taarruzdan korunmasını sağlaması, aynı zamanda Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunması, bu yıllar esnasında Türkiye'ye uzmanlar göndererek yeni bir düzen kurması ve iç kalkınmayı sağlamasından ibaretti. Cemiyet 1918 yılı kasım ayında kuruldu. İki ay içinde ortadan kalktı. Çünkü Doğu Anadolu halkı da başından beri bunun aleyhinde idi (Özçelik, 2011, 97).”

Halide Edip'in sözünü ettiği “muhtıra” ise, cemiyet henüz resmen kurulmadan yani 5 Aralık 1918'de Başkan Wilson'a gönderilen ve cemiyetin kurucu üyeleri tarafından imzalanan mektuptu. Mektupta Halide Edip ve arkadaşlarının Başkan Wilson'dan nasıl bir yardım beklentisi içinde olduğu yazıyordu (Özçelik, 2011, 97-98):

“...Padişahın egemenliği ve hükümetin anayasal biçimi korunacaktır; bütün seçimlerde nisbi temsil uygulanacak, azınlık hakları güvence altına alınacaktır; Maliye, Tarım, Sanayi ve Ticaret, Bayındırlık ve Millî Eğitim bakanlıklarının her birine, bir uzman yardımcıları kadrosuyla beraber Amerikalı bir başdanışman atanacaktır. Bu danışmanlar hep birlikte bir Amerikan komisyonu oluşturulacaklardır; adalet mekanizmasındaki reformlar da Amerikalı bir baş danışman ve uygun görülen ülkelerden seçilmiş hukuk uzmanlarından oluşan bir yönetim kadrosu eliyle yürütülecektir; jandarma ve polisin denetimi Amerikalı bir müfettişe verilecektir; yerel yönetim reformu Amerikalı bir başdanışmana bağlı olarak gerçekleştirilecektir. Amerikalıların kılavuzluk ve eğitim süreleri en az 15, en fazla 25 yıl olacaktır; İmparatorluğun sınırları barış konferanslarında belirlenecektir (Sümer, 1965, 244-245).

Halide Edip'in, cemiyet “...kasım ayında kuruldu. İki ay içinde ortadan kalktı.” demesi aslında bir yanılgıydı ve gerçeği tam olarak yansıtmıyordu. Oysa cemiyet fiilen 4 Aralık'ta kurulma kararı almış ve resmen ise 14 Ocak 1919'da kuruluşu ilan edilmişti (Tevetlioğlu, 1991, 156-157). Diğer taraftan “...Doğu Anadolu halkı da başından beri bunun aleyhinde idi” ifadesi de derneğin faaliyetlerinin sona ermesinin Erzurum ve Sivas kongrelerinde “*manda ve himaye*” aleyhi doğrultusunda alınan kararlara atfı yaptığı anlaşılmaktadır (Öztekin, 2012, 115-116). Ayrıca Halide Edip'in görmezden geldiği önemli konulardan biri de Wilson ilkelerin 12. maddesinde “*Türk hâkimiyetinde bulunan diğer milletlere tam bir yasama emniyeti ve muhtar bir gelişme imkânı temin edilecektir...*” Doğu Anadolu'da “*defacto bir Ermeni devleti kurulması*” düşüncesinin bu prensiple hayata geçirileceğiydi. Bu ilkenin asıl amacının

Türkiye'nin toprak bütünlüğünü korumaktan ziyade, kurulacak yeni Ermeni Devleti'nin esaslarını belirleyerek kuruluşunu tamamlayana kadar ona mandaterlik (koruyuculuk) yapmaktı.⁶ Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkması tüm ülkede tepkilere ve prestolara neden olmuştur. İstanbul'da önce kapalı salon toplantıları sonra da açık hava gösterileri düzenlenmeye başlamıştır. Bu toplantı ve gösterilerde ilk kez erkek konuşmacılardan sonra kadınlar da konuşmuşlardır. Yunan işgaline karşı ilk tepki gösteri toplantısında konuşma yapan üç erkek yanında konuşmacı olan iki kadın konuşmacı vardır. Bunlar Halide Edip ve üniversite öğrencisi Meliha Hanımdır (Öztekın, 2012, 117). 20 Mayıs'ta yapılan gösteride ise konuşmacı kadınlar Sabahat, Naciye ve Zeliha Hanımlardır, bu gösteri toplantısına Halide Edip katılmamıştır (Öztekın, 2012, 118). 22 Mayıs'taki gösteri de ise Münevver Saime, Hayriye Melek ve Halide Edip katılmış, konuşmalar yapmışlardır. Ancak Halide Edip'in ön plana çıkarıldığı, diğer beş konuşmacı görmezden gelindiği İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'da yapılan yaklaşık iki yüz bin kişinin katıldığı söylenen Sultanahmet gösterisinde büyük bir utanç yaşanmıştır. Halide Edip konuşmasını yaparken kürsünün önüne "Wilson'un Prensipleri" asılmıştır. Konuşmasında; "Türklerin biri İslam dünyası, diğeri de zalimleri yakasından sürükleyecek hak sahibi büyük millet olmak üzere iki dostu" (Sarıhan, 2006, 94-99) olduğuna dikkat çekmiş, isim vermese de konuşmasında geçen "büyük milletin" kürsüye asılan prensiplerin sahibinin olduğunu işaret etmiştir. Sultanahmet gösterisinde dikkati çeken diğer önemli bir olay da sadece Halide Edip konuşmasını yaparken filime çekilmesiydi. O günü hatıralarında anlatan Türk sinemacılarından Cemil Bey yaşananları şöyle ifade etmektedir;

"...O günden bir gün önce Fuat Bey bana; "- Cemil makineyi ve filmi hazır et, yarın Halide Edip Hanım gösteride konuşacak, gösteriye sadece hanımlar katılacak, Sultanahmet'e giderek bu gösteriyi filme çekeceksin" dedi. Gösteri zamanın o büyük kalabalığın arasından önce cami minaresinden sonra da kürsü yakınlarından Halide Edip Hanım'ın yakın çekimlerini yaptım. O gün gece yarısına kadar uğraşarak filmi yıkadım, banyosunu yapıp, bastım. Daha sonra hiç vakit kaybetmeden hazırladığım filmi Karaköy rıhtımında buluna bir Amerikan torpidosuna götürüp kaptanına teslim ettim (Filmer, 1984, 100)."

İstanbul'da protesto gösterileri yapılırken Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs günü Samsun'a ayak basmış ve "milli hakimiyete dayalı tam bağımsız yeni bir Türk Devleti" (Atatürk, 2006, 74) yolunda çalışmalarına başlamıştır. Özellikle Doğu illerinde ABD destekli bir Ermeni Devleti kurma düşüncesine karşı toplanacak olan Erzurum Kongresi, ABD'yi rahatsız edebileceğini düşünen "mandacıları" oldukça huzursuz etmiş, Kongre'de özellikle "manda" konusunda aksi bir karar alınmaması için harekete geçirmiştir. Hüsrev (Gerede) ve Mustafa İsmet (İnönü) Beyler (Karabekir, 1969, 60-172) gibi manda düşüncesine yatkın askerlerden Mustafa Kemal Paşa'nın mandaya karşı olduğunu öğrenen Halide Edip, "Amerikan mandasını neden kabul edilmesinin" gerekçelerini ayrıntılı olarak anlatan ve en nazından Sivas Kongre'sinde manda karşıtı bir karar alınmasını önlemek için Mustafa Kemal Paşa'ya, 10 Ağustos 1919'da bir mektup göndermiştir. Mektubunda önce genel durumu kısaca özetleyerek; "Biz İstanbul'da kendimiz için bütün eski ve yeni Türkiye sınırlarını içine almak üzere bir Amerikan mandasını "kötünün iyisi" olarak görüyoruz" (Atatürk, 2006, 74-77) dedikten sonra bu mantığının dayandığı noktaları kısaca şöyle sıralamıştır:

"(...) Filipinler gibi vahşi bir memleketi, bugün kendi kendine yönetmeye muktedir çağdaş bir makine haline koyan Amerika, bu konuda çok işimize geliyor. On beş, yirmi yıl sıkıntı çektikten sonra yeni bir Türkiye'yi, her ferdi öğrenimi ve zihniyetiyle gerçek bağımsızlığı kafasında ve cebinde taşıyan bir Türkiye'yi ancak yeni dünyanın kabiliyeti (Amerika) yaratabilir. Yabancı devletleri Türkiye üzerindeki rekabetlerini ve kuvvetlerini memleketimizden uzaklaştırabilecek bir yardımcıya

⁶ Özellikle Halide Edip'in "Engel olarak" gördüğü Doğu Anadolu'nun, bir Ermeni Devleti düşüncesine karşı Vilâyet-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti bu anlamda toplumsal bir hukuk mücadelesine girmiş olması ve Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı Erzurum Kongresinin yapılmasına öncülük etmesi, cemiyetin amaçlarına uymadığını göstermektedir (Yazarın Notu).

ihtiyacımız var. Bunu ancak Avrupa dışında ve Avrupa'dan daha güçlü bir elde bulabiliriz. Bu sebeplerden dolayı, bir an önce istememiz gereken Amerikan mandası da elbette sakıncasız değildir. Hassasiyetimizden epeyce fedakârlık etmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Yalnız bazılarının düşündüğü gibi, Amerika'nın resmi sıfatında dini eğitim ve taraf tutma yoktur. Amerika'nın yönetim mekanizması dinsiz ve milliyetsizdir. O, türlü cins ve mezhepten insanları çok uyumlu ve kaynaşmış olarak bir arada tutmanın yolunu biliyor. Amerikan görüşünün altında yatan gizli düşünce şudur: Türkiye'yi parçalamamak, eski sınırları içinde bir bütün halinde olduğu gibi korumak şartıyla genel ve tek bir mandaya bağlamak. Amerika, bizim topraklarımız üzerinde Ermenistan kurmaya niyetli görünmüyor. Çok tehlikeli anlar geçiriyoruz. Anadolu'daki mücadeleyi dikkat ve sevgiyle izleyen bir Amerika var. İşte bunlar karşısında, davamızda bize yardımcı olabilmesi için bu fırsat dakikalarını kaybetmeden, bölüşülme ve çözülme korkusu karşısında kendimizi Amerika'ya başvurmaya mecbur görüyoruz. Vasıf Bey kardeşimizle bu hususta birleştiğimiz noktaları kendisi ayrıca yazacaktır. Türkiye'yi azim ve irade sahibi geniş görüşlü bir iki kişi belki kurtarabilir. Macera ve boğuşma devri artık geçmiştir (Atatürk, 2006, 74-77)."

Halide Edip'in mektuptaki ifadelerinden anlaşılacağı üzere Amerikan mandasını "kötünün iyisi (ehveni-şer)" olarak tanımlamaktadır. "Amerika'nın dinsiz ve milliyetsiz" olarak göstermesi büyük bir hata olduğu gibi, bu tanım gerçek amacını gizlemeye yöneliktir. Amerika halkının çoğunluğu Hıristiyan olması ve özellikle Anadolu'dan göç eden Ermenilerin Türkler hakkındaki menfi propagandası altında kalmaları, Ermenilere destek olmasındaki en önemli etkidir. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Anadolu'da Ermenilerin yaşadıkları bölgelerde kurdukları Amerikan kolejlerinin yürüttüğü misyonerlik faaliyetleriyle, Ermenilere milliyet fikirlerini dayatarak onları çeşitli zamanlarda isyana teşvik etmişlerdir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Halide Edip, tüm bu tarihi ve sosyal gerçekleri görmemezlikten gelme yolunu seçmiş Amerikalı dostlarının etkisi altında kalmıştır (Öztekin, 2012, 108). Mektubun devamında "Macera ve boğuşma devri artık geçmiştir" ifadesiyle de Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Millî Mücadeleyi kendince bir macera olarak gördüğünü ve bundan vazgeçilmesi gerektiğini öneriyordu (Özçelik, 2011, 107). Mektubun içeriğinden de anlaşıldığı üzere Halide Edip, Mustafa Kemal Paşa'yı Amerikan mandası konusunda etkilemek için oldukça büyük gayret göstermiş ancak gerekli etkiyi yaratamamıştır.

Halide Edip, Amerikan mandası konusunda sadece kendisini değil, İstanbul'da fikir ve görüşleriyle Mustafa Kemal Paşa tarafından değer verilen kimselerin de aynı fikirde olduğunu ve bunlardan biri olan İstanbul'da Karakol Cemiyeti kurucularından (Kara) Vasıf Bey'in kendisine yazacağını mektubunda belirtmektedir. Kara Vasıf Bey, 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya gönderdiği mektupta, Osmanlı aydınlarından Ahmet Rıza, Cami Bey, Reşit Said, Ahmet İzzet, Çürüksulu Mahmut, Reşit Hikmet Bey ve Dr. Esat Paşa'nın görüşlerini de yansıtarak, "Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yardımın Amerika tarafından yapılmasının kolay katlanır bir kötü durum olarak kabul edildiğini bildiriyor, kongrede bir an önce iş görmek, Amerikalılara gitmeden durumu bildirmek gerektiğini ve bu maksatla kongrenin ivedilikle toplanmasını" rica ediyordu (Kansu, 1988, 183). Ali Fuat Paşa tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya iletilen bu mektup şöyle başlıyordu:

"Bir müzaherete (desteğe) ihtiyaç hissettiğimiz, bunu da Amerikalılar tarafından ifasını lüzum gördüğümüze dair esbab-ı mucibeli (gerekçe) ve karar sureti melfuftur (ektedir). Bununla birlikte ben gerek Türklerde gerek Amerikalarda kıymetli insanlardan taraftar bulan fikir ve kanaatimi hülâsa edeceğim (özetleyeceğim). Avrupa emperyalizminin aksine her türlü ısrarına rağmen küçük milletlere cebren değil, reye müracaatla arzu edecekleri şeraitle durumu icraya hükümet hususunda sebat etmiş, Ermeni amalini körü körüne kabul etmeyip kabil-i husul mu değil mi diye defaatle mahalinde ve muhitinde tahkik ederek, bize hak vermiş, Küba ve Filipin'de tatbik ettiği idarelerle halkın ve sınıfın her din salikini memnun etmiş terakki ve ilan etmiş bulunuyor... İşte bu mühahere'i meşruta lüzumu ve babda Amerika'yı kazanmak, bir defa "evet" derse ah... Bir evet der de Konferans'a bizim dava vekilimiz sıfatıyla gözlerini bereltirse, zannedirim ki vatan kurtulmakta hiçbir te'ahhur etmeyecek (gecikme olmayacak) (Kırzioğlu, 31-33)".

Fethi Tevetoğlu, Vasıf Bey’in manda konusundaki düşüncelerinin oluşmasında Halide Edip’in oldukça etkili olduğunu şöyle açıklamaktadır:

“Amerikan mandası konusunu Erzurum ve Sivas Kongrelerine ve Mustafa Kemal’e ulaştıran Halide Edip Hanım’ın yakın dostu Kara Vasıf Bey’dir. Kara Vasıf Bey’in kulağı sağır olduğuna (Özçelik, 2011, 98) ve hiç İngilizce de bilmediğine göre, onu Charles R. Crane veya Amerikalı gazeteci Edgar Luis Browne gibilerle bizzat temas ettiği düşünülemezdi. Kara Vasıf Bey’in Amerikan mandacılığı çabaları Halide Edip Hanım’dan kaynaklanıyordu. Nitekim, Ali Fuat Paşa’nın Kara Vasıf Bey’den aldığı mektuplar hakkında Mustafa Kemal Paşa’ya verdiği raporlarda: “Kara Vasıf, yani takma adıyla Cengiz’den Halide Edip Hanım’ın görüşlerinin yer aldığı uzun mektuplar!” diye bahsetmesi bunu ispatlamakta, doğrulamaktadır (Özçelik, 2011, 98-99).”

Farklı bir gözlemden; “Toplum Hatibi Halide Edip” adlı çalışmasında Türkiye’de görev yaptığı dönemi (1922-1923) kaleme alan Sovyet Rusya’nın ikinci Ankara Elçisi Semen Ivanoviç Aralov, Halide Edip Hanım’dan şöyle bahsetmektedir:

“Bir gün eşimle beni, TBMM Başkan Vekili Dr. Adnan Bey’le, eşi, yazar ve toplum hatibi Halide Edip Hanım ziyaret ettiler. Halide Edip, Birleşik Amerika’nın, hiçbir art düşünce beslemeden, herhangi bir politik ve ekonomik baskıya başvurmadan Türkiye’ye yardım edebileceğini, bunun için de Türkiye’nin Amerikan mandasını sağlamaya çalışması gerektiğini ileri sürüyordu. Halide Edip, Amerikan mandası sağlandığı takdirde, Amerika’nın Türkiye’yi İngiliz baskısına karşı savunacağını da söylüyordu. Ben, Amerikan emperyalistlerinin Türkiye’yi, en aşağı Avrupalı sömürgeciler kadar esaret altına almaya kabiliyetli olduklarını söyleyerek onunla tartıştım. Bunun üzerine Halide Edip, Birleşik Amerika’nın Filipinler’e yardımını örnek olarak ileri sürdü. Ben de kendisine, tarihin bu yardımın karşılığının, neye mal olduğunu gösterdiğini ve Filipinler’in, tamamıyla Amerika’nın boyunduruğu altına girdiğini söyledim. Şimdi II. Dünya Harbi’nden sonra, Halide Edip’in bel bağladığı Birleşik Amerika’nın yardımlarının neye mal olduğunu görüyoruz. Halide Edip Hanım, tipik bir burjuva toplum kadını idi. Zaman imtihanını veremedi. Millî Mücadele hareketi, derebeylikle ve emperyalizmle savaş, onun gücünün dışında idi. Kocasıyla birlikte, İngiliz liberalizminin kanatları altına sığındı (Özçelik, 2011, 99).”

TBMM’nin açılmasından sonra bile 7 Mayıs 1920’de Amerika’ya olan hayranlığını ve umudunu gizleme ihtiyacı duymayan Halide Edip, Wilson Prensipleri Cemiyeti’ndeki dava arkadaşı Yunus Nadi⁷ aracılığı ile Amerikan Başkanlığının son günlerini yaşayan Wilson’a, İstanbul’dan Amiral Bristol aracılığı ile gönderdiği mektup “mandacı” düşüncenin nasıl bir şekil aldığını görmemiz açısından önemlidir. Amiral Bristol kendisine iletilen mektubu Amerika Dışişleri Bakanlığına gönderirken; “Ekli mektubu bakanlığın bilgisi için gönderiyorum. Bu mektup özel bir değeri olduğu için değil, ilginç olduğu için gönderilmiştir” demiştir. İlgili mektup özetle şöyledir (Duru, 2004, 89):

“Başkan Wilson’a

Efendim,

Siz yalnız bir cumhurbaşkanı değilsiniz, ayrıca erdeminizin yüceliği sizi bu mevkiye getirmiştir. Dolayısıyla bir cumhurbaşkanından daha büyüksünüz ve insanların içinde en yücelerinden ve iyilerinden birisiniz. Hükümetin denetimini sizin kutsal ve namuslu ellerinize bırakan, size iktidar veren milletin üstünlüğüne ve kavrayışına saygılar olsun. (...) Arada bir şöyle diyordunuz: “İnsanlığı savaşın kötülüğünden korumak gerekir, yalnız şimdi değil, her zaman için” birbirini boğazlayan insanlar, bu sözleri duyunca birbirlerine ateş etmeyi neden durdurdular? Çünkü sözlerinizde kutsal ve yüce bir melodi vardı. (...) Sonuçları doğal olmasa da kaba da olsa, sizin dünyaya ulaştırmak istediğiniz iyileştirmenin bir kanıtıdır. Evreni yöneten ilksiz ve sonsuz güç, her peygamberin kendi çağının gereksinmelerini görmesi ve ona göre milletini seçmesi kuralını koymuştur. Ve siz çağınızın peygamberisiniz. (...) Şimdi biliyoruz ki, sizin savaşa ve barışa

⁷ Yunus Nadi’nin özgeçmişi incelendiğinde İngilizce bilmediği sadece Fransızca bildiği görülmektedir (Y.N).

müdahaleniz bizim için gökyüzünden inmiş bir yardımdı. (...) Büyük savaş sırasındaki etkinizin büyüklüğü bizim yüreğimizde sizin kişiliğinizi incelemek, iyiliğinizi ve yeteneklerinizi anlamak isteği doğurdu. İncelemelerimiz sonunda sizde olağan üstü bir güç bulduk. Siz üstün bir insansınız dolayısıyla ahlaki çabalarınız vardır.”

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Manda sistemi Birinci Dünya Savaşı sonrası toplanan Paris Barış Konferansı'nda beliren bir düşüncenin ürünüdür. Konferansın sonunda uluslararası barış ve güvenliği korumak için “*Milletler Cemiyeti*” kurulmuş ve “*Cemiyet Misakı*” imzalanmıştır. Misak'ın 22. maddesi manda yönetimiyle ilgilidir. Buna göre modern dünyanın ağır koşulları karşısında kendi başına ayakta duramayacak kadar güçsüz insanların refahı ve kalkındırılması mukaddes bir medeniyet görevi olarak kabul edilmiş ve halkların; kaynakları, tecrübeleri ve coğrafi konumları bakımından sorumluluk alabilecekleri değerlendirilen gelişmiş ülkelere teslim edilmesi ifade ediliyordu. Diğer bir deyişle, savaşın galip devletleri Almanya'nın eski sömürgeleri ile Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kalmış ülkeleri “manda” yönetimi adı altında kendi aralarında paylaşmalarının bir başka ifadesiydi.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra başta İstanbul'daki aydınlar ve idareciler arasında olmak üzere, Türkiye'nin gündeminde uzun süre manda önerisi tartışılmıştır. Ülkenin toprak bütünlüğü koruyarak parçalanmasını önleme ve ekonomik kalkınmanın büyük devletlerin yardımıyla sağlanacağı düşüncesi, mütareke sonrası başlayan haksız işgallerin endişesi, Osmanlı Hükümeti'nin acizliği ve milletin içine düştüğü perişan durumdan kurtuluşu, bağımsızlık yolunda sadece milletin öz varlığına güvenerek silahlı mücadeleyi ön görenlerin yanında ancak başka bir devletin koruyuculuğu ve yardımına güvenerek, yani onların manda yönetimleri altına girerek ayakta kalılabileceğini düşünenler de ortaya çıkarmıştır.

İstiklali ve istikbali “*milletin azim ve kararında*” gören Mustafa Kemal Paşa, en yakın arkadaşları dahil pek çok kişinin mandadan yana tavır alması karşısında onlara oldukça ılımlı ve ikna edici bir yaklaşımda bulunmuş ve kırıncı olmamıştır. Bu durumu Nutuk'ta:

“Açıkladığım hususlara ve yaptığım gözlemlere göre üç türlü karar ortaya atılmıştır. Birincisi, İngiliz himâyesini istemek, ikincisi, Amerikan mandasını istemek, üçüncü karar, bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmaktır...Efendiler, ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların dayandığı bütün deliller ve mantıklar çürüktü, temelsizdi...O halde ciddî ve gerçek karar ne olabilirdi? Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da milli hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak! (Atatürk, 2006, 14)” diyerek Amerikan mandasını hiçbir şekilde kabul etmemiştir.

İşin aslı Amerikan Mandası düşüncesi başlangıçta Amerika'da yaşayan Ermenilerin “*mağdur psikolojisi yaratma*” düşüncesiyle, Amerika Hükümeti'ne 24 Nisan 1915'ten itibaren uyguladıkları baskıyla hayata geçirmek istedikleri “*Doğu Anadolu'da Büyük Ermenistan*” kurma siyasetinin bir sonucuydu. Bu maksatla Amerikan Başkanı Wilson tarafından başkanlığını Genaral Harbord'un yaptığı “*American Military Mission of Armenia*” adıyla toplam 46 (15 Asker, 31 Sivil) kişiden oluşturulan heyet Anadolu'ya gönderilmiş, heyetin hazırladığı “*Yakın Doğu'da Durum*” adlı rapor 16 Ekim 1919'da Paris Barış Konferansı'ndaki Amerikan Başkanı Wilson'a sunulmuştur. Başkanın da desteklediği, tamamen taraflı olarak hazırlana rapor, 24 Nisan 1920'de Amerikan Senatosu'nda 23'e karşı 52 oyla reddedilerek Amerika tarafında “*Ermenistan Mandeterliği*” konusu kapatılmıştır (Özçelik, 2011, 274).

Başta Halide Edip olmak üzere birçok Türk aydınının görmediği asıl mesele ne Avrupa devletleri ne de ABD “*Türkiye'nin istiklali ve istikbaliyle*” ilgilenmediğidir. Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı Devleti tarihsel ömrünü tamamlamış, toprakları, kazanalar tarafından kendi çıkarlarına uygun olarak bölünerek, parçalanmaya başlanmıştı. Mustafa Kemal'in Nutuk'ta da ifade ettiği gibi; “*ortada sadece bir avuç Türk'ü barındığı bir ata yurdu kalmış, son mesele bunun da taksimini sağlamaya çalışmaktan ibaretti*” (Atatürk, 2006, 14).

Amerikan Mandaterliği konusunda olağan üstü çaba sarf eden Halide Edip için ise “*Türk’ün istiklal ve istikbali için başlatılan mücadele*” bir maceraydı ve bu devir kapanmıştı. Kurtuluş ancak Amerika gibi kendini kanıtlamış medeni bir devletin koruyuculuğu, rehberliği altında mümkün olabilecekti. Görünürde bunu “*Ehven-i şer*” gibi ifade etse de gerçekte ise yaptığı çalışmalara ve çabalara bakıldığında “*tek ve en iyi çözüm yolu*” olarak gördüğü açıktır.

Halide Edip’in Amerikan hayranlığının altında genç yaşlarından itibaren Üsküdar Amerikan Kız Koleji’ndeki eğitimi, kendisiyle tanıştırılan zengin Amerikan Misyonerleri ile kurduğu yakın ilişkilerin etkisinin olduğu gözükmemektedir. Savaşların yok ettiği toplum düzeni, ekonomik yıkımla gelen yoksulluk ve yenilgilerin verdiği ümitsizlik, yılgınlık sonucu toplumda yaşanan karamsar tablo, ister istemez istikbale yönelik ümitlerini kaybeden gençlerin farklı arayışlara yönelmelerini sağlamıştır. Özellikle gidip görmedikleri halde onlara, misyonerlerin hayallerinin ötesinde modern bir yaşam tarzının anlattıkları Amerika’dan etkilenerek, kurtuluşu ve geleceği bu devlette aramaları doğaldı. Onlardan biri hatta en önemli savunucularından olan Halide Edip için de Amerika ve en yakın fikir arkadaşı Yunus Nadi’nin de ifadesiyle “*çağın peygamberi*” olarak gördükleri Başkan Wilson liderliğindeki bu ülke, istikbalin tek ümidiydi.

Oysa binlerce yıllık tarihinde, köklü devlet geleneğine sahip Türk Milleti, henüz iki yüz yıl önce Avrupa’dan kaçan göçmenlerin kurduğu toplama bir devletten ne öğrenebilirdi ki? Türk Ocakları’nın kuruluşunda yer alan ve dönemin önemli Türkçü düşün insanlarıyla yol arkadaşlığı yapan Halide Edip’in tarihsel bu gerçeği bilmemesi mümkün müydü?

Halide Edip için Amerika, sadece bir “*manda yönetimi*” düşüncesinden çok daha fazlasını ifade etmekteydi. Onun için manda, Amerika’nın Türkiye’de kuracağı yönetimde etkin rol almanın giriş kapısıydı. Bu sistemle belki Türkiye “*millî hâkimiyete dayalı tam bağımsız bir devlet olmayacaktı*”, ancak Amerika tarafından kurulacak yeni yönetim içinde Halide Edip, kendisi ve eşiyle birlikte önemli bir aktör olma ihtimali oldukça yüksekti.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını, “*macera*” olarak gördüğü mücadeleden ikna yoluyla vaz geçirmek amacıyla İstanbul’dan kaçarak Ankara’da Millî Mücadele’ye katılması, TBMM’nin açılmasından bir gün sonra Amerikan Senatosu tarafından “*manda teklifinin*” reddetmesinin yarattığı hayal kırıklığı ile son bulmuştur. Bu nedenle 1926 yılının başında Türkiye’den ayrıldıktan sonra Amerika’da değil de “*Emperyalist olarak gördüğü, İstanbul’dan kaçmasına sebep olan*” İngiltere’de on üç yıl boyunca yaşamını sürdürmüş ve hayranlık duyduğu Amerika’ya hiçbir zaman gitmeyerek kendisini Anadolu’da yalnız bırakmasının kırgınlığını bu tavrıyla göstermiştir.

Sonuç olarak; Halide Edip (Adıvar), seksen yıllık yaşamı süresince, on üç yaşında Sultan Abdülhamit’ten “*Şefkat Nişanı*” aldığı ilk çeviri çalışması “*Mader*” eserinden, 1963 yılında yayınlanan son eseri “*Mor Salkımlı Ev’e*” kadar Türk Edebiyat Literatürüne onlarca (21 roman, 4 hikâye Kitabı, 2 tiyatro çalışması) eser vermesi Edebiyat Bilim insanları tarafından incelenerek ve hak ettiği değer verilecektir. Ancak Millî Mücadele’nin henüz başında mücadele ruhunu, bir başka devletin çıkar ve menfaatleri doğrultusunda bilinçli olarak zedeleyerek, hatta zehirleyerek “*Türk Milleti’nin istiklal mücadelesini zayıflatmak hatta engelleme çabaları*” tarih önünde yargılanmalı ve “*Millî Mücadele’nin öncü ve kahraman kadın imajı*” tekrar gözden geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adivar, H. E. (1970). *Mor salkımlı Ev*, Atlas Kitapevi, İstanbul.
- Adivar, H. E. (1926). *Memoirs*, The Century Co., Newyork
- Akalm, S. (2004). *Millî Mücadele Dönemi Türk Basınında Tarihsel Bir Tartışma: Manda mı? Himaye mi? Bağımsızlık mı?*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi SBE yayınları, Eskişehir.
- Akgül, S. (1992). “Paris Konferansı`ndan Sevr`e Türkiye`nin Paylaşım meselesi”, *AAMD*, C.III, S.23.
- Armaoğlu, F. (1991). *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, TTK Basımevi, Ankara.
- Atatürk, M. K. (2006). *Nutuk*, (Yay. Haz. Nurak Mert Oldaç), Fark Yayınları, Ankara.
- Cumhuriyet Gazetesi. (13 Şubat 1994). *Torunu Halide Edip`i Anlatıyor*.
- Çalışlar, İ. (2010). *Halide Edip*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Çelik, E. F. (1965). *Milletlerarası Hukuk*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, C.I, İstanbul.
- Çelik, E. F. (1956). *Manda ve Vesayet Rejimleri Hakkında Milletlerarası Adalet Divanı`nın İstisari Mütalaası, M. Reşit Seviğ`e Armağan*, İstanbul.
- Duru, O. (2004). *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye`nin Kurtuluş Yılları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ. (1995). *Halide Edip Adivar`ın Eserlerinde Doğu ve Batı*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Erol, M. (1972). *Türkiye`de Amerikan Mandası Meselesi*, İleri basımevi, Giresun 1972.
- Filmer, C. (1984). *Hatıralar*, İstanbul.
- Goloğlu, M. (1969). *Sivas Kongresi. Millî Mücadele Tarihi*, İkinci Kitap, Ankara.
- Jacschke, G. (1989). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros`tan Mudanya`ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, TTK Yayınları, Ankara.
- Kansu, M. M. (T.Y.). *Erzurum`dan Ölümüne Kadar Atatürk`le Beraber*, C. I, TTK Yayınları, Ankara.
- Karabekir, K. (1969). *İstiklal Harbimiz*, İstanbul.
- Karay, R.H. (2009). *Minelbab İlelmihrap*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Kasalak, K. (1993). *Millî Mücadelede Manda ve Himaye Meselesi*, Gen.Kur Basımevi, Ankara.
- Kırzioğlu, F. (T.Y.). “Amerikan Mandasını Kimler İstiyor ve Nasıl Öneriyorlardı?” *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C.XII, S.67-68.
- Kurat, A. N. (1959). *Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)*, Doğu Matbaası, Ankara.
- Öztekin, M. (2012). *Halide Edip ve Gerçekler*, Kripto Yayınları, Ankara.
- Özçelik, M. (2011). *Millî Mücadele`de Amerikan Mandası Meselesi ve General Harboard Heyeti*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri.
- Sarıhan, Z. (2006). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Çankaya Belediyesi Yayınları, Ankara 2006.
- Selek, S. (1973). *Anadolu İhtilali*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Sertel, S. (1987). *Roman Gibi*, Belge Yayınları, İstanbul 1987.
- Sevinç, N. (2002). *Misyoner Faaliyetleri*, Milenyum Yayınları, İstanbul.
- Somar, Z. (1965). “Manda ve Meşhur Mandacılık”, *Tarih Konuşuyor*, C.III, İstanbul.
- Sümer, M. (1965). “Wilson Prensipler Cemiyeti`nin Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson`a Gönderdiği Bir Muhtıra”, *TAD*, C.III, S.4-5, Ankara.

Köylü, M., Cankut, A., (2022). *Millî Mücadele Döneminde Bir Mandacı: "Halide Edip (Adıvar)"*.

Tevetoğlu, F. (1991). *Millî Mücadele Yıllarında Kuruluşlar*, TTK Yayınları, Ankara 1991.

Türkçe Sözlük. (1998). TDK Yayınları, C.II, Ankara.

Borsa'da İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin İflas Riskini Tahmin Etmede Altman Modeli Uygulaması

Application of the Altman Model to Predict the Risk of Bankruptcy of Insurance Companies Traded on The Borsa Istanbul

Kemal YAMAN¹ Tuba ŞAKAR²

Öz

Şirketlerin birçok ekonomik, finansal ve operasyonel değişkenler sebebiyle karşılaştıkları finansal başarısızlık şirket yöneticileri, hisse sahipleri, alacaklılar ve devlet gibi gruplar açısından önemlidir. Finans sektörünün çok önemli bir bileşeni olan sigorta şirketlerinin finansal sağlamlığı ülkeler için sağlıklı bir finansal sistemin temelidir. Türkiye’de sigorta sektörü finans sektörünün ayrılmaz bir parçasını oluşturmakla birlikte ülke ekonomisine katkısı büyüktür. Bu sebepten dolayı bu çalışmada 2016-2021 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)’da faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketinin finansal tablo verileri kullanılarak finansal başarısızlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Z-Skoru yöntemi ile iflas riski incelenmektedir. Bu makale dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sigorta şirketlerinin ülke ekonomisindeki önemi ve finansal başarısızlığın tanımı yapılmaktadır. İkinci bölümde finansal başarısızlık konusu ile ilgili literatür taraması işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise finansal analizlerde ve sigorta sektöründe önemli olan finansal veriler kullanılarak Altman Z-Skoru yöntemi ile söz konusu olan sigorta şirketlerinin iflas riski SPSS programı yardımı ile analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde ise sonuçlar ve çıkarımlar işlenmiştir. Bu kapsamda sigorta şirketlerin genel olarak riskli bölgede bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta Sektörü, İflas Riski, Altman Z- Skor Modeli

Abstract

Financial failure of companies due to many economic, financial and operational variables is important for groups such as company managers, shareholders, creditors and the government. The financial soundness of insurance companies is a very important component of the financial sector which is the basis of a healthier financial system for countries. Although the insurance sector in Turkey constitutes an integral part of the financial sector, its contribution to the country's economy is great. For this reason, financial failure analyzes are carried out using the financial statement data of 6 insurance companies operating in Borsa Istanbul (BIST) between the years 2016-2021. In this context, bankruptcy risk is analyzed by Altman Z-Score method. This paper consists of four parts. In the first part, the importance of insurance companies in the country's economy and the definition of financial failure are made. In the second part, the literature review on the subject of financial failure is handled. In the third part, the bankruptcy risk of the insurance companies is examined with the SPSS program by using Altman Z-Score method and the financial data that is important in financial analysis and the insurance sector. In the fourth part, the results and inferences are given. In this context, it is seen that insurance companies are generally in the risky zone

Keywords: Insurance Sector, Bankruptcy Risk, Altman Z-Score Model

Atf (to cite): Yaman, K., Şakar, T., (2022). Borsa'da İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin İflas Riskini Tahmin Etmede Altman Modeli Uygulaması. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 28-41. Doi: 10.54709/iisbf.1205809

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Sağlık Y.O., kyaman@mersin.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1267-9228](https://orcid.org/0000-0003-1267-9228)

² Yüksek Lisans, Mersin Üniversitesi, tubasakar89@gmail.com, ORCID: [0000-0002-7251-2342](https://orcid.org/0000-0002-7251-2342)

GİRİŞ

İş dünyasında karşılaşılan risklerin ekonomik olarak ne kadar finansal zarara uğrayacağı bilinmemektedir. Karşılaşılan ekonomik zararın tamamının veya bir kısmının ortadan kaldırılması için insanlar arasında paylaşarak karşılanması durumu insanoğlunu sigorta kavramına götürdüğü söylenebilir. İnsanların zararı tek başlarına üstlenmemeleri durumu sigorta sisteminin temelini oluşturmuştur. Sigorta, bireylerin veya işletmelerin üzerinde anlaşma yapılan bir mali bedel karşılığında (prim), belirsizlik yükünü sigortacıya devretmeleri için araçlar sağlar. Sigortacı da bu belirsizlik yükünün bir kısmını diğer sigortacılara veya reasürans şirketlere devredebilir (Mazviona, Dube, ve Sakahuhwa, 2017). Sigorta şirketleri, oluşan maddi hasarları tanzim etmekte ve zarar oluşuktan sonra eski hallerine getirdikleri için kişiler ve işletmeler için çok önem arz etmektedir. Sigorta sektörü ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede önemli bir gösterge olmalarının yanı sıra ekonominin canlanmasını, sosyal refah düzeyini arttırmakta, istihdam, risklerin etkisini azaltmakta, korku ve belirsizliğin giderilmesi gibi etkilerinden dolayı ekonomik ve sosyal faydalar da sağlamaktadır (Mazviona, Dube, and Sakahuhwa, 2017).

Sigorta sektörü, alınan prim karşılığında sigortalılara belirli bir maddi olmayan ürün sunulmaktadır. Aynı zamanda sözleşme niteliği taşımaktadır. Sigortacı, tehlikelerin sorumluluğunu üstlenmekte ve sözleşmesinde belirlenen hükümler çerçevesinde oluşabilecek zararlara karşı güvenliği sağlamaktadır. Kârlılığa ilişkin bilgiler, şirketin gelecekte kontrol edebileceği finansal kaynaklardaki muhtemel değişiklikleri değerlendirmek ve mevcut kaynaklarla nakit akışı kontrol etme özellikle şirketin performans ve finansal riskini tahmin etmek için yararlıdır (Bilevsky, 2013). Risk transferi işletmeler ve hissedarlar için ekonomik açıdan önemlidir. Bu transfer sayesinde işletmelerin iflas riskini ve oluşabilecek zararların azaltılması, hissedarlar açısından güvenli ve kontrol altında olan risk yönetim politikası uygulandığı görünümü vermektedir. Sigorta şirketleri işletmeler için risk ölçüm planlaması, karşılaşılabilecek tehlikelerde tahmin, yönetim ve güven verme gibi rolleri vardır. Şirketlerin ekonomik olarak yatırım kararları almasında olumlu etki sağlamaktadır (Kurt, 2018).

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'de Borsa İstanbul'da işlem gören toplam 6 sigorta şirketlerinin 2016-2021 dönem sonu verileri kullanılarak, Altman modeli ile iflas riskini analiz etmek ve şirketlerin bahsedilen yöntemle finansal başarısızlık oranlarının karşılaştırması yapılmıştır. Temelde dört bölümden oluşan çalışmada, birinci bölümde Türkiye'de sigortacılık sektörünün gelişimi, sigorta şirketlerinin ülke ekonomisindeki önemi sigortacılık sektöründe iflas ve riskleri, finansal başarısızlık tanımı yapılmaktadır. İkinci bölümde finansal başarısızlık konusu ile ilgili literatür taraması işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise finansal analizlerde ve sigorta sektöründe önemli olan finansal veriler kullanılarak Altman Z-Skor modeli ile şirketlerinin iflas riski analiz edilmektedir.

1. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Dünyada ilk sigortacılık uygulamalarına M.Ö. 4500 yıllarında Mısır'da rastlanmıştır. Mısır'da bazı belirli esnaf gruplarının aralarında sandık kurularak, beraber yaşadıkları insanlardan herhangi birinin hayatını kaybetmesi sonucu bu sandıktan ölenlerin ailelerine yardım ettikleri görülmüştür (Avcı, 2000). İngiltere'de Sigortacılık 1666'da çıkan Londra yangınından sonra gelişmiştir. Osmanlı'ya ise sigortacılık 1860'lı yıllarda yabancı sigorta şirketlerin aracılığıyla sigortacılık başlamıştır. Osmanlı'da ise sigortacılığın öneminin anlaşılması 1870 tarihinde Beyoğlu, Pera yangınından sonra olmuştur. Bu yaşanan yangından sonra sigortaya ilginin artması yabancı sigorta şirketlerinin sayısının Osmanlı'da artmasına sebep olmuştur. Osmanlı'da İlk olarak İngiliz sigorta şirketleri 1872 yılında, bunu izleyen Fransız şirketi 1878 yılında ise ilk çalışmalarını başlattılar. Sigortacılık sektörünün gelişme süreci ise Almanya, İtalya, İsveç ülkelerinin de gelerek faaliyette bulunmalarıyla büyüyerek devam etmiştir. 1893 yılında ilk sigorta şirketi olan Osmanlı umum sigorta şirketi açılmış ve faaliyetlerine başlamıştır. İlk tarife olan yangın tarifi 43'ü yabancı toplamda 44 şirketin fikir birliğine varmasıyla 12 Temmuz 1990 yılında belirlendi. Bunun sonucunda ortak yangın tarifi kurulmuş ve ilk denetimi belirleyen birliğin kolu olarak denetim kurulu oluşmuştur. Cumhuriyetin ilanına kadar sigorta sektörü yabancıların elindeyken cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'de sigortacılık yasal olmuştur ve çalışmalara

başlamıştır. Türkiye’de ilk olarak 1925 yılında kurulan sigorta şirketi Türkiye İş Bankası tarafından Anadolu Anonim Türk Sigorta şirkettir (Taş, 2015). Türkiye’de ilk olarak sigortacılık faaliyet dalları 2 grupta toplanmıştır. Bunlar, hayat ve hayat dışı sigortalardır. 27 Ekim 2003 tarihi itibarıyla ise bireysel emeklilik sisteminin başlamasıyla sigortacılık faaliyet dallarına bir yenisi eklenerek emeklilik kolu oluşmuştur (Altan, 2010).

Çalışmamızın kapsamında 2016 yılı sonu itibarı ile 64’ü sigorta ve emeklilik şirketi ve 3’ü de reasürans şirketi olmak üzere, toplam 67 üyesi bulunmaktayken, 2020 yılında 60’ı sigorta ve emeklilik şirketi, 3’ü reasürans şirketi olmak üzere toplamda 63 sigorta şirketi faaliyet göstermektedir. 2020 yılı içinde sigorta şirketlerinin dağılımı ise 5’i hayat, 16’sı hayat emeklilik, 39’u ise hayat dışı ile çalışmalarına devam etmektedirler. Faaliyet gösteren toplam 63 sigorta, emeklilik ve reasürans şirketinin 59’u anonim, iki tanesi kooperatif, iki tanesi ise yurt dışında kurulmuş şirkettir. 2019 yılı itibarı ile Borsa İstanbul’da işlem gören sigorta şirketleri Güneş Sigorta A.Ş., Halk Sigorta A.Ş., Aksigorta A.Ş., Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., Avivasa Emeklilik ve Hayat A.Ş. ve Ray Sigorta A.Ş.’ dir (Altınkeski, 2020).

2020 yılı itibarıyla borsa İstanbul’da işlem gören sigorta şirketleri (AKGRT) Aksigorta A.Ş., (ANSGR) Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, (ANHYT) Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., (RAYSG) Ray Sigorta A.Ş., (AGESA) Hayat ve Emeklilik A.Ş., (TURSG) Türkiye Sigorta A.Ş. (<https://www.kap.org.tr/tr/>). 2020 yılında sigorta şirketlerindeki değişikliklerle birlikte 4 sigorta şirketinin faaliyeti sona ermekle birlikte, yıl içerisinde dört sigorta şirketi faaliyete başlamış ve beş sigorta şirketinin ise unvanı değişmiştir (Türkiye Sigortalar, 2020). 2020 yılı itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı’nca yeni ekonomi programı çerçevesinde planlanan yapısal reformlar kapsamında, kamu sigorta şirketlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi hedefi ile 2019 yılında borsa İstanbul’da işlem gören Güneş Sigorta A.Ş.’nin unvanı Türkiye Sigorta A.Ş. olarak değiştirilmiş ve Halk Sigorta A.Ş. ile Ziraat Sigorta A.Ş.’yi de Türkiye Sigorta A.Ş. çatısı altında birleştirilmiştir ve (TURSG) koduyla borsa İstanbul’da işlem görmektedir (Sigorta, 2020).

Vakıf Emeklilik ile Hayat A.Ş.’nin unvanı Türkiye Hayat Emeklilik A.Ş. olarak değiştirilmiştir ve Halk Hayat Emeklilik A.Ş., Ziraat Hayat Emeklilik A.Ş.’yi de Türkiye Hayat Emeklilik A.Ş. bünyesine alınmıştır. Cigna Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş.’nin unvanı da Cigna Sağlık Hayat ve Emeklilik A.Ş. olarak değiştirildi. Dubai Starr Sigorta A.Ş.’nin unvanı Dubai Sigorta A.Ş. olarak değiştirildi. Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.’nin unvanı Garanti BBVA Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Faaliyete başlayan sigortalar ise Ana Sigorta A.Ş., Bereket Katılım Sigorta A.Ş., Bereket Katılım Hayat A.Ş., Gri Sigorta A.Ş.’dir. Faaliyeti sona eren sigortalar ise Merkez Sigorta A.Ş., New Life Yaşam Sigorta A.Ş., Rumeli Sigorta A.Ş. ve Artı Reasürans A.Ş. aktif olarak sigorta ve reasürans sözleşmesi yapmamaktadırlar (Türkiye Sigortalar, 2020). Hayat dışı sigorta şirketlerinin Pazar payı toplam içinde Aksigorta A.Ş.’ye ait %7,50, Anadolu Anonim Türk Şirketi %11,36, Güneş Sigorta A.Ş. %3,15 ve Ray Sigorta A.Ş. ise %2,04’ olarak görülmektedir. Dört şirketin hayat dışı sigorta alanında %25’lik payla toplam üretimleri 7,918,152,489 milyar TL’dir. Borsa İstanbul’da işlem gören sigorta şirketleri dikkate alındığında genel toplam içindeki pazar payları yaklaşık olarak %80 olarak görülmektedir (Türkiye Sigortalar Birliği, 2019).

Ekonomik ve finansal açıdan bakıldığında finans sektöründe bankacılık sektörü 2020 yıl sonu %89,9 payla birinci sırada yer alırken sigorta ve bireysel emeklilik sektörü ise %4,5 payla ve 307,8 milyar TL ile ikinci sırada yer almaktadır. Finansal sektörün diğerleri ise %5,6 payla toplam 380,3 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmamızda borsada işlem gören 6 tane sigorta şirketlerinin branşlarını incelemekteyiz. Türkiye’de ise sigorta şirketleri, hayat, emeklilik şirketleri, sayısında son beş yılda azalmıştır. Reasürans şirketler sabit kalmış, emeklilik şirketlerinde artış gözlenmiştir. Toplama bakıldığında 2016 yılına göre sigorta şirketleri azalmıştır.

2. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ

Gelişmekte olan ülkelerde sigortacılık sektörü, ülkelerin ekonomilerinde önemli bir konumda yer alır. Sigorta sektörü, bir ülkenin finans sektörünün ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve ülke ekonomisine katkısı büyüktür. Sigorta sistemi bireylere ve şirketlere, ilerde karşılaşmaları olası risklere karşı korkmadan güvenle devam etmelerine ve yeni yatırımlar yapmalarına imkânı sağlamaktadır (Karaman, 2018). Sigorta tehlikelerden kaynaklanan finansal zararların karşılanmasında devreye girerek bu zararların hem bireysel hem ülke ekonomisi üzerinde oluşturduğu yüklerin azaltılmasına ve riskin paylaşılmasına yardımcı olur (Öniz, 2017). Ekonomik ve finansal pencereden bakıldığında finans sektöründe bankacılıktan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Finans sektöründe sigorta şirketlerinin eksikliği ekonomi üzerindeki sonuçları yıkıcı olurdu (Mazviona, Dube, and Sakahuhwa, 2017).

Sigortanın ekonomik açıdan önemi, finans piyasasındaki sermaye tekliflerine katılarak ve şirketlerinin önceki haline dönmesine katkıda bulunmaları ülkenin ekonomik istikrarının bir parçası kabul edilir (Bilevsky, 2013). Uluslararası ekonomik alanda ticaretin gelişmesine ve oluşabilecek risklere karşı güven verdiği için şirketlerin daha rahat ticaret yapmasına imkân sağlamaktadır. Bireylerin veya şirketlerin ekonomik kayıplarını önlemeye yardımcı olduğu gibi ülkenin refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlamasıyla da önemli bir tasarruf ve vergi kaynağıdır (Öniz, 2017). Sigortanın risk yönetimi açısından önemi ise sigorta risk yönetimi açısından finansal aracı, sigorta risklerin paylaşılması açısından dayanışmayı sağlar. Tehlikelere karşı sözleşmesinde belirlenmiş çerçevede hasarlarını üstlenerek güvenliği sağlamaktadır (Bilevsky, 2013). Sigorta girişimcilerin kararlarını etkilediği gibi şirketlerin güvenle yatırıma yönlendirir. Karşılaşılan risk karşılığı yedekte tutulan likidite tutarını minimize eder. Önlem alınmasını teşvik eder ve finansal krizlere karşı ilk savunma hattını oluşturmaktadır. Sigortanın sosyal açıdan önemi; sosyal açıdan sigorta sektörünün hizmet sağlayan ve istihdam sağladıkları için işsizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır. Bireylerin veya kurumların sosyal güvenliğine katkı sağlamaktadır (Öniz, 2017). Sigorta sektörü kredi işlemlerinin gelişmesini sağlamakta sosyoekonomik krizi önlemekte, devlet için de önemli bir vergi kaynağı sağlaması açısından büyük öneme sahiptir. Sigorta sektörü ülke için finansal başarıyı desteklemekte, gayri safi yurtiçi tasarrufları hareketlendirmekte, yeni sermaye birikimini teşvik ederek farklı risklerin yönetilmesi sağlamakta, transfer ve tazminat sağlayıcısı olmasıyla kayıpları hafifletmekte veya azaltmaktadır (Kurt, 2018).

Ülkemizde birçok sigorta türü ve alt branşları vardır. Finansal olarak önemli bir paya sahip olan sigorta şirketlerinin iflas riski tüm ülke ekonomisini etkilediği için BİST'te işlem gören sigorta şirketlerinin finansal başarısızlığını analiz etmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

3. SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDE İFLAS VE RİSKLERİ

3.1. İflas

İflas, kelimesinin kökeni Latince ‘mahrum bırakmak, kaçmak’ anlamına gelen ‘fallo-fallere’ fiilinden gelmekte ve borçlunun finansal durumunun yetersizliğinden kaynaklı alacaklılarının borçlarını ödeyememesi olarak tanımlanmaktadır. İflas, işletmenin var olan veya gelecekte sahip olacağı tüm mal varlığına genel olarak el konulmasıyla sonuçlanan bir mahkeme kararı iken, bağlantılı olarak büyük bir şirket ağına sahip bir şirketin iflasının yarattığı maliyetler, bir ülkenin tüm ekonomisini etkilemekte, istihdam ve ekonomik refah düzeyini üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Aczi durumu ile iflas durumunun birbirinden ayrı tanımları vardır. Aczi durumu belirli borçların ödenmesi için likit ve uygulanabilir nakit fonların yetersiz olması iken iflas ise vadesi gelen yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığı ile karakterize edilir. 1960'lardan başlayarak iflas riskini tahmin eden ilk modeller ortaya çıktı ve bu modeller finansal oranlara dayanıyordu (Beaver, 1966,1968; Altman, 1968; Clipici, 2016).

3.2.İflas Riski

İflas riski ise işletmelerin içsel risklerinin bir parçası olmasının yanı sıra, şirketlerin kredi sözleşmesine göre üçüncü şahıslar tarafından belirlenen şartlarda, finansal işlemleri gerçekleştirememesi veya işletmenin yükümlülüklerini ve ödemelerin zamanında yapılmaması nedeniyle oluşur. İflas riskinde farklı ekonomik temsilciler yalnız beklenen getiriye göre risk almaktadırlar. Bu durumdan yola çıkarak risk yönetimi kavramını incelemeliyiz. Herhangi bir risk durumunda sırasıyla ek masrafların en aza indirilmesi gerekir. İflas riski başlangıçta belirsiz, şirketin ne ile karşılaşacağı bilinmemektedir. İflas riskinin tespit edilme süreci, şirketin üçüncü şahısların taahhütlerini yerine getirme kapasitesinin ve dolayısıyla şirketin ödeme gücünün değerlendirilmesinden oluşabilir. Ödeme gücü krizleri her zaman iflasa yol açmadığı gibi çoğu zaman şirketler iflas etmezler, ancak bu durumda bile gelecekteki çalışmaları etkileyebilecek belirli maliyetler vardır. Şirketin risk analizini temsil eden bir kavram veya likidite kavramı olan ödeme gücü oranları aynı sektördeki şirketler arasında veya aynı şirketin farklı zamanlarda gerçekleştirdiği oranlar arasında karşılaştırma yaparken önemlidir. Şirketlerin iflas riskini analiz etmek, likidite göstergelerini, kısa vadeli ödenmemiş giderlerin yani bunlar vergiler, ödeme yapan tedarikçiler, toplam borcu oluşturan diğer alacaklıların geri ödemeleri, şirketin cari borçlarıdır, bunula birlikte kısa vadede dönen varlıklarla karakterize edilen, finansal durumunu değerlendirenlerdir. Risk kavramı doğası gereği genellikle tahmin edilmesi ve tespit edilmesi nispeten zor bir olgudur. Geçmiş ve şimdiki olayların akışına, tahminlere, varsayımlara, belirli bir risk içeren, bazen tanımlanması zor ve bazı durumlarda doğru bir şekilde ölçülmesi imkansız olan gelecekteki olayların tahminlerine dayanarak yapılabilirler (Bilevsky, 2013).

3.3.Sigorta Şirketinin Riskleri

Gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri, aracı kurumlar sayesinde yarattıkları katma değer ve istihdam sağlaması, finans piyasasında sermaye oluşturması ve sigortalılar için zararın önceki haline dönmesine katkıda bulunması gibi yararları ile sigortalar ülkelerin ekonomilerinde önemli bir konumda yer alır. Bazı uzmanlar sigorta sektörünün hizmet sağlayan, finansal aracı ve finansal aktivite yönlerini vurgulamaktadır. Sigorta sektörü, alınan prim karşılığında sigortalılara belirli bir maddi olmayan ürün sunulmaktadır. Sigortacı, tehlikelerin sorumluluğunu üstlenmekte ve sözleşmesinde belirlenen hükümler çerçevesinde oluşabilecek zararlara karşı güvenliği sağlamaktadır. Karlılığa ilişkin bilgiler, şirketin gelecekte kontrol edebileceği finansal kaynaklardaki muhtemel değişiklikleri değerlendirmek ve mevcut kaynaklarla nakit akışı yaratma yeteneğini özellikle şirketin performansını ve finansal riski tahmin etmek için yararlıdır. Şirketin maruz kaldığı başlıca risklerden biri, maliyet yapısını sabit ve değişken maliyetler olarak ilgilendiren operasyonel risktir (Bilevsky, 2013).

Bankalar, sigorta şirketleri ve finans kuruluşları finansal krizlere karşı ilk savunma hattını oluşturmaktadır. Canlılıklarını ve ödeme güçlerini korumaktan, borçluların kredibilitelerini kontrol etmekten ve böylece üstlendikleri riskleri yönetmekten sorumludurlar. İflas riski analizinin finansal kurumlara yani sigorta şirketlerine odaklanması önemlidir, çünkü sigorta biçimleri, sermaye piyasasında bulunan benzer ürünler gibi diğer ürünler şeklinde ortaya çıktı ve sigorta piyasaları ile finans sermaye piyasaları ve geniş anlamda finansal sistemle giderek daha fazla bağlantılı hale gelmiştir. Genel olarak finansal piyasaların ve özellikle sigorta piyasalarının etkileşimi, bu alanın düzenlenmesi ile ilgili sorunları ve ulusal düzeydeki düzenleme sistemleri arasındaki farklılıklar tarafından belirlenen belirli risk unsurlarını gündeme getirdi. Sigorta alanında, finansal krizin ortaya çıkmasıyla birlikte, sigorta şirketleri durumunda ek iflas riski değerlendirme önlemleri alma ihtiyacı ortaya çıkmış, bu risk sadece sermayenin ödeme yeterlilik gereksinimlerini ne kadar karşıladığını gösteren stres testlerinde tespit edilebilmekte ve dolayısıyla tüm likidite oranının gerçek zamanlı olarak kontrolünün olduğu ve sigorta şirketleri tarafından hazırlanan mali tabloların olduğu sentezlenmesi ile ortaya çıkmıştır (Clipici, 2016).

4. FİNANSAL BAŞARISIZLIK TANIMI

İşletme başarısızlığı, tam olarak sınırları belli olmayan, koşullara ve çalışmacılara göre farklı yorumlanan bir kavramdır. Literatür çalışmalarında genel olarak iflas ve başarısızlık kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır. Başarısızlık; işletmenin en küçük faaliyet kollarından birinin başarısız olmasından, tamamının başarısız olmasına kadar veya borçlarını geç ödemesi gibi kısa vadeli yükümlülüklerini veya faiz ve anapara taksitlerini gibi uzun vadeli yükümlülüklerini geç ifa etmesi veya hiç ödeyememesine, kredi notunun düşmesinden işletmenin iflasına kadar birçok olay olarak ifade edilmektedir (Çelik, 2021). Finansal sıkıntı ise, işletme performansı, yatırım politikası ve sermaye yapısı üzerinde etkileşime sahip olan uzun bir periyodu kapsamaktadır. İflas ile alakalı başlıca tanım Altman'ın kesin olarak iflas başvurusunda bulunmuş olan ve kayyum atanana ya da ulusal iflas hukukuna göre çeşitli haklar verilmiş şirketler ifadesi bulunmaktadır. İflas bir başarısızlık durumu olup her şirket için ihtimal dahilindedir. Olası bir iflası önceden tahmin etmek için birçok model geliştirilmiştir. Kurumsal finansal başarısızlığın saptanmasına yönelik geliştirilen modeller arasında en iyi bilinenlerden ve en fazla kullanım alanı bulan modellerden biri de Altman Z-Skor modelidir. Altman'ın geliştirdiği, Z-Skor modeli ile çok yüksek bir doğruluk payı ile kurumsal finansal başarısızlığını tahmin ettiği görülmüştür. Altman çok değişkenli diskriminant analizini kullanarak, İşletmelerin finansal başarısızlık risklerini erken tanımlamıştır (Çelik, 2021).

5. LİTERATÜR TARAMASI

Beaver (1966) çalışmasında, başarısızlığın tahminleri olarak finansal oranlar kullanmıştır. Bu oranların verilerine dayanarak ikili sınıflandırma testi diğer bir ifade ile firmanın ikili tahmini başarısızdır ya da başarılıdır seçenekleriyle finansal başarısızlığı tahmin etmiştir. William'ın çalışması, bu alandaki ilklerden biri olmasıyla birlikte oranlar başarısızlığı erken öngören model olduğu için günümüzde de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Altman (1968), çalışmasında çoklu diskriminant analizi başka bir ifade ile tek bir tahmin modelinde birkaç finansal oran kullanmıştır. Çoklu Diskriminant Analizin sonucu ise Altman Z-Skor modelidir. Z-Skor modeli uygulaması kolay ve iflas tahmin etmekte yüksek oranda kesinlik içermektedir. Geçmişten günümüze şirketlerin iflas tahmininde yaygın ve en çok kullanılan modeldir.

Edmister (1972) çalışmasında küçük işletmelerin finansal başarısızlığını tahmin etmek için finansal oranların analizi için Çoklu Diskriminant Analizi tekniğinden yararlanılmıştır ve küçük işletme finansal başarısızlığını veya başarılı olmalarını tahmin etmede finansal oranları analiz etmek veya edilememesi durumunu tespit etmiştir. Edmister araştırmasında sonuç olarak küçük işletmelerin finansal başarısızlığını tahmin etmede Çoklu Diskriminant Analizini yalnızca doğru bir yöntem olarak değil, aynı zamanda uygulamalarda daha verimli bir teknik olduğunu bulmuştur.

Sinkey ve Joseph (1975) çalışmasında, finansal olarak başarılı başarısız bankalar arasında farklılıkları test etmek için Çoklu Diskriminant Analizi (MDA) kullanmıştır. Araştırmanın kapsamı 69 banka üzerinde yapılmış ve Çoklu Diskriminant Analizi diğer bir ifade ile tek bir tahmin modelinde dört finansal oran grubu belirlenmiştir. 69 banka üzerinde yapılan test sonucunda finansal olarak başarı ve başarısız bankalar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür.

Ohlson (1980) bu çalışmasında işletmelerin iflas tahmininde Lojistik Regresyon analizini kullanmıştır. Bu çalışmanın bir diğer çalışmalardan farkı, hemen hemen tüm önceki çalışmaların aksine, başarısız işletmelerin verilerinin Moody's Manual'dan alınmamış olmasıdır. Diğer çalışmalarda zamanlama konusu dikkate alınmamasına rağmen Ohlson verileri, o sırada rapor edildiği gibi 10-K mali tablolarından alınmıştır. Bu önemsenen zamanlamanın avantajı sayesinde şirketin raporlama tarihinden önce mi yoksa sonra mı iflas ettiği görülmektedir. Ohlson çalışmasının kapsamı 1970-1976 yılları arasında 105 iflas etmiş ve 2.058 iflas etmemiş işletmeler incelemek için ele almıştır. Kullanılan analiz sonucunda işletmelerin iflastan bir yıl öncesi için %96,12, iki yıl öncesi için %95,55 oranında olarak tahminde bulunmuştur.

Back vd. (1996) çalışmalarında iflasın tahmini için tahmin edicileri ampirik olarak seçmede kullanılabilir üç alternatif teknik üzerinde durulmaktadır. Bunlar ise Lineer Diskriminant Analizi, Logit Analizi ve Genetik Algoritmalarıdır. Çalışmanın amacı metodlar arasındaki temel farklılıkların iflas öngörmenin modele bağımsız değişkenlerin ampirik seçimini etkileyip etkilemediğini ve tahmin doğrultusunda büyük değişiklikler yaratıp yaratmadığı incelenmektedir.

Olmeda ve Fernandez (1997) çalışmalarında iflas tahmin etme modellerinin etkinliğini inceleyerek optimal bir sınıflandırma sistemi önerilmiştir. 1977'den 1985'e kadar tarihin en kötü krizini yaşayan İspanyol bankacılık sisteminde 110 bankanın %52'sinin etkilenmesi sonucu 66 bankanın verilerini kullanarak 9 mali ve ekonomik oranı kullanılarak finansal yapılarını değerlendirmişlerdir. Çalışmanın amacı iflas öngörme sorununda parametrik ve parametrik olmayan sınıflandırıcıların doğruluğunu karşılaştırmaktır. Tekli sınıflandırıcılar arasında en iyi sonuçları sağlayan yapay sinir ağı bulunmuştur. Birleştirmenin ikili yolunun düşünülmesinde eklemeli yöntem önerilmiştir. Önerilen ikinci yöntemin birleşik ürün sınıflandırması tahminlerinin daha etkili olduğu görülmüştür.

Altaş ve Giray (2005) çalışmalarında tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal başarısızlık riskini saptamak için Lojistik Regresyon modeli kullanmıştır. Çalışmasında, Borsaya kayıtlı tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri ele almış ve sektörün 2001 yılına ait bilanço verileriyle finansal oranlar hesaplanmıştır. Son olarak da işletmenin ilgilenilen döneminin dönem sonu kar/zarar durumuna bakılmış ve işletmelerin finansal olarak başarılı ya da başarısız olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonunda geliştirilen modelin doğru sınıflandırma yüzdesi %74,2 olarak hesaplanmıştır.

Poyraz ve Uçma (2006) çalışmalarında Türkiye'de Faaliyet Gösteren İhracatçı Sektörlerin Mali Kriz Ortamlarında Finansal Başarısızlıklarının Poyraz ve uçmanın çalışmasında ihracatçı sektörler olan turizm, tekstil, tarımsal ürünler- gıda, ulaşım araçları sektörlerinin 1994 ve 2001 krizlerinde finansal başarısızlık düzeyleri ve kriz olmayan dönemlerde de sahip oldukları finansal başarısızlık potansiyelleri yıllar olarak karşılaştırılmaya ve Altman Z (score) değeri modeli yardımıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin oluşturan olan temel ihracatçı sektörleri 1994 ve 2001 yılındaki finansal krizlerin turizm, tekstil, tarımsal ürünler- gıda, ulaşım araçları olan işletmelerin finansal başarı üzerinde yarattığı olumsuz etkiler yüksektir fakat Altman modeli ile yapılmış çalışmada iflas riski taşımamaktadırlar.

Babu (2015) daha önceki çalışmalarında hayat dışı sigorta şirketlerine yönelik performans değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha çok kamu ve özel sektör şirketleri arasında finansal performanslarını karşılaştırmış ve şirketlerin iflas riskini araştırmıştır. Bu çalışmasında daha önce yapılmamış olan Hindistan'da hayat dışı sigorta şirketlerinin iflas riski üzerine değerlendirmede bulunmuştur. Çalışmasının amacı, Hindistan'da hayat dışı sigorta şirketlerinin iflas riski tahminine temel değişkenler ve bunların hangilerine dayalı tahmine nasıl katkıda bulduklarını belirlemiştir. Babu'nun çalışma kapsamı, 2008-2014 yılları arasında 21 hayat dışı sigorta şirketinin ikincil verilerine Geriye Dönük Regresyon yöntemi ve Diskriminant Analizi yöntemini uygulanmıştır. Şirketler üzerinde uygulanan yöntemler sonucunda hayat dışı sigorta şirketi olan dört kamu sektörü ve beş özel sektörün iflas riski olduğu tespit edilmiştir.

Kula, Kandemir ve Baykut (2016) çalışmalarında amaç, Borsa İstanbul (BİST) işlem gören sekiz sigorta şirketinin finansal performansını Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile incelemektir. Yöntem uygulama alanı Borsa İstanbul'da işlem gören 8 şirketin 2013 yılı sonu verileri kullanılarak GİA yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda sigorta şirketleri arasında başarılı finansal performansın, sermaye yapısında öz sermaye düzeyini yüksek tutmak, yüksek likidite düzeyini muhafaza etmek ve karlılığı arttırmakla elde edildiğine ulaşılmıştır.

Bülbül ve Köse (2016) çalışmalarında Türk Sigorta Sektöründe türlerinden olan hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerin finansal performanslarının incelenmesidir. Çalışmanın uygulama alanı, 2010-2013 dönemine ait dört yıllık bilanço verileri kullanılarak, 2010 yılı için 34, diğer 3 yıl için ise 35 hayat dışı sigorta şirketi alınmıştır. İlgili alandaki şirketlerin finansal performansı ise Promethee

yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan çalışmada 2010-2013 döneminden sonra 17 Aralık 2013 soruşturması, 2014 yılında döviz kurunda meydana gelen değişiklikler gibi finansal veriler üzerinde etkili olabilecek değişiklikler yaşanmış olması bundan sonraki yapılacak olan, Türk sigorta sektöründe finansal performansı farklı yıllarda uygulanan yöntem ve çıkacak sonuçlara farklı bir bakış açısı kazandırılması açısından faydalı bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

Akpınar, vd. (2017) makalenin amacı finansal başarısızlık riskinin belirleyicilerinin saptanmasıdır. 2010 ila 2014 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören 82 adet imalat şirketinin finansal başarısızlık riskine etki eden faktörler, 410 gözlemlerle analiz edilmiştir. Çalışmanın kapsamı olan 82 adet imalat şirketinin, Düzeltilmiş Altman Z-Skoru'nun finansal başarısızlık göstergesi olarak kullanıldığı Panel Veri Analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak bağımsız değişkenlerle finansal başarısızlık riski arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüş ve entelektüel sermayenin Z-skorunu pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Constantin ve Clipici (2017) makalenin amacı, Bulgar sigorta ve reasürans şirketlerinin iflas riskini tahmin etmek için geliştirilmiş bir algoritma önermektir. Geliştirilen tahmin algoritması, genelleme özelliği ile ayırt edilir. İflas riskini hesaplayan nöron haritası, hem Bulgar sigorta-reasürans şirketleri hem de küresel sigorta, reasürans şirketleri için R2b2n algoritması uygulanarak elde edilen deneysel sonuçlar şirketlerine iflas riskinden korunmak için faydalı bilgiler sunmaktadır. Sinir mimarisine dayalı bellek, sigorta ve reasürans şirketleri için iflas riskini tahmin eden skor fonksiyonunun yeni bir biçimini sağlar. Algoritma, Bulgar sigorta şirketlerinin mali tablolarındaki göstergelerin değerleriyle temsil edilen giriş tarihlerine sahip çok katmanlı sinir mimarisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Bu durumda Sinir ağının hafızası, iflas riski hakkında bilgi sağlayacaktır. Geliştirilen R2b2n algoritması ile belirlenen nöral fonksiyon uygulanarak Bulgar sigorta ve reasürans şirketleri ile ilişkili risk alanları hakkında bir rapor oluşturulmuş ve ilgili şirketlerin iflas riskini tahmin etmek için test kapasitesi gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında, Bulgar sigorta şirketleri için gelecek yıl Sinirsel Fonksiyon Skoru tahmini yapılmıştır.

AlKulaib ve AlAli (2019) çalışmalarında, ilki Kuveyt borsasında işlem gören dört konvansiyonel sigorta şirketlerinin finansal başarısızlık olasılığını tespit etmeyi amaçlamaktadır, diğeri ise bu şirketlerin finansal başarısızlık skoru ile hisse fiyatı arasındaki ilişkiyi ölçmek üzere iki konuyu incelemek üzere yapılmıştır. Çalışma kullanılan finansal başarısızlık göstergelerini hesaplamak için model Altman Modelidir. Çalışmanın kapsamı sigorta şirketlerinin 2010-2017 dönemini kapsayan yıllık raporlarından alınan finansal verilerine dayanmaktadır. Çalışmadan birkaç sonuç çıkarılmıştır. Bunlardan ilki Kuveyt'te faaliyet gösteren dört konvansiyonel sigorta şirketinin de başarılı finansal pozisyona sahip olduğunu ve en az gelecekte iki yıl boyunca iflas olasılığının olmadığı anlaşılmıştır. Çalışmadan çıkarılan diğer bir sonuç ise finansal başarısızlık puanı olan Altman Z Puanı ve bu şirketlerin hisse fiyatı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkarıldı. Üçüncü çıkarılan sonuç ise benzer araştırma yapan diğer araştırmacıların bulgularıyla çeliştiğinden, Altman'ın z-skor modelinin etkisinin borsadaki bazı sektörlerde uygulanabilir olduğu görülmüştür. Ancak tüm sektörler için kullanılamayacağı sonucuna varılmıştır.

6. Altman Z-Skor Yöntemi

Altman'ın (1968) geliştirdiği, Z-Skor modeli ile çok yüksek bir doğruluk payı ile kurumsal finansal başarısızlığını tahmin ettiği görülmüştür. Altman Çok Değişkenli Diskriminant Analizini kullanarak, işletmelerin finansal başarısızlık risklerini erken tanımlamıştır. Bunun için finansal olarak iyi durumda olan 33 şirket ve iflas başvurusu yapan 33 adet şirket olmak üzere 66 şirket üzerinde çalışmasını gerçekleştirmiştir. İlk 22 adet finansal oranı belirlemiş ve sonrasında istatistiksel analizler sonucunda modelde kullanacağı değişken sayısını 5'e indirmek suretiyle Altman Z-skor modelini geliştirmiştir. Seçilen 5 temel oranın diskriminant fonksiyonu ile katsayılarının ağırlıklandırılmış ve toplamından elde edilen Z-Skoru sonucuna ulaşılmaktadır. Z-Skor modeli kullanılan farklı muhasebe oranları ve piyasa temelli fiyat verilerini temel alarak finansal başarısızlık riskini 1 yıl önceden %90 oranında tespit ederken, 2 yıl öncesinden ise %82 oranında doğru saptamaktadır (Gülençer and Hazar, 2020). Z-Skor,

6 muhasebe ve 1 piyasa-temelli olmak üzere toplam 7 temel değer üzerinde temel alınmış olup ve bu 7 temel değer 5 oran içerisinde yer almaktadır (Çelik, 2021).

Altman (1968) Z-skor analizinde kullanılan 5 oran aşağıdaki gibidir.

$$X1 = \text{Net İşletme Sermayesi} / \text{Toplam Aktifler}$$

$$X2 = \text{Dağıtılmayan Kar} / \text{Toplam Aktifler}$$

$$X3 = \text{Faiz ve Vergi Öncesi Kar} / \text{Toplam Aktifler}$$

$$X4 = \text{Özkaynakların Piyasa Değeri} / \text{Toplam Yükümlülükler}$$

$$X5 = \text{Net Satışlar} / \text{Toplam Aktifler}$$

Yukarıda yer alan beş orana göre: Z-skoru 1,81'in altında olan firmalar riskli durumda 1,81-2,99 arasında yer alan firmalar gri bölge ve 2,99 üzerindeki firmalar güvenli olarak sınıflandırılmaktadır. Bu model halka açık firmalara yönelik yapılmıştır. Özel firmalar ve üretim dışı faaliyet gösteren hizmet sektörünün finansal başarısızlık durumunu tahmin etme noktasında eleştirilere maruz kaldığı için Altman (2000) çalışmasında bir takım yeni düzenlemeler ve borsaya kote olmayan şirketlerin başka bir söylemle özel sektör imalat ve hizmet sektörü ölçümlenmelerin daha sağlıklı yapılabilmesi amacıyla yönelik 2 yeni model ortaya koymuştur. Bu modeller;

1. Altman'ın Özel sektör imalat firmaları için Z modeli;

$$Z = 0,717 X1 + 0,847 X2 + 3,107 X3 + 0,42 X4 + 0,998 X5 \text{ (Alkulaib and Alali, 2019).}$$

2. Altman imalat dışı şirketler için katsayılarla ağırlıklandırılmış bizim de çalışmamızda kullanılan formül aşağıdaki gibidir;

$$Z = 6,56 X1 + 3,26 X2 + 6,72 X3 + 1,05 X4 \text{ (Çelik, 2021).}$$

Sigorta şirketlerinin 2016-2021 yılları arasındaki verileri kullanılarak finansal başarısızlıklarının tahmin edilmesine yönelik bilgi veren bizim de çalışmamızda kullanacağımız dört finansal oran aşağıdaki gibidir;

$$X1 = \text{İşletme Sermayesi (Dönen Varlıklar (CA) – Kısa Vadeli Yükümlülükler (CL))} / \text{Toplam Varlıklar (TA)}$$

$$X2 = \text{Dağıtılmamış Kârlar (RE)} / \text{Toplam Varlıklar (TA)}$$

$$X3 = \text{Faiz ve Vergi Öncesi Kazanç (FVÖK)} / \text{Toplam Varlıklar (TA)}$$

$$X4 = \text{Toplam Özkaynak Değeri (TE)} / \text{Toplam Yükümlülükler (TL)}$$

Modelden elde edilen sonuçlar daha sonra şirketin finansal sağlamlığını belirlemek için belirlenen bir kıyaslama ile karşılaştırılır. Elde edilen sonuçlarla yaptığımız çalışmamızdaki işletmelerinde iflas riskini değerlendirilmelerinde kullanacağımız referans aralıkları ise;

Z puanı > 2,60 ise Güvenli Bölge

Gri Bölge $1.10 \leq z\text{-skoru} \leq 2.60$

z-skoru < 1.10 ise Riskli Bölge (Alkulaib and Alali, 2019).

Altman'ın, kullanmış olduğu formülünde çeşitli katsayılar ile oranlar çarpılmaktadır. Ortaya yeni konan 2. modelde özel sektör imalat ve hizmet sektörü ölçümlenmelerin daha sağlıklı yapılabilmesi amacıyla yönelik X5 değişkeni çıkartılarak imalat sektörünün etkisi azaltılmıştır. X5 in çıkartılması sonucunda

yeni modellerin katsayıları değişmiş bu durumda çıkan sonuç ise Z-Skor aralıklarını değişikliğe neden olmuştur. Tüm Z-Skor modellerinin aralıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Çelik, Sinan 2021).

Tablo 2: Altman Z-Skor Model'lerinin Skor Aralıklarının Karşılaştırması

Halka Açık İmalat Sektörü Şirketler için Z Skor Aralıkları (Altman, 1968)	Özel Sektör İmalat Şirketler için Altman Z Skor Aralıkları (Altman, 2000)	Özel Sektör Hizmet Şirketler için Altman Z Skor Aralıkları (Altman, 2000)
Z skor > 2,99 ise güvenli bölge	Z skor > 2,90 ise güvenli bölge	Z skor > 2,60 ise güvenli bölge
$1,8 \leq Z \text{ skor} \leq 2,99$ ise gri bölge	$1,23 \leq Z \text{ skor} \leq 2,90$ ise gri bölge	$1,10 \leq Z \text{ skor} \leq 2,60$ gri bölge
Z skor < 1,8 ise riskli bölge	Z skor < 1,23 ise riskli bölge	Z skor < 1,10 ise riskli bölge

(Yıldız, 2014).

7. Amaç, Kapsam ve Veri Seti

Bu makalenin temel amacı, BİST'te işlem gören sigorta şirketlerinin iflas durumunu tahmin etmede en yüksek doğruluğu üretecek bir tahmin modelini uygulamaktır. Sigorta şirketlerin mali tablolarındaki bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayıldığından, iflas tahmini objektiftir. Borsada işlem gören 6 Türk sigorta şirketi çalışmaya dahil edilmiştir. 2020 yılı içinde Türkiye'de 63 sigorta şirketi vardır. Borsada işlem görmeyen 57 şirket hesaplama dışı bırakılmıştır. 2016-2021 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)'da faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketinin finansal tablo verileri kullanılarak finansal başarısızlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kapsamını BİST'te işlem görmekte olan halka açık imalat dışı sektörde faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketi oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını oluşturan işletmeler ve borsa kodları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Finansal performansı ölçülen işletmeler

Sıra No	İşlem Kodu	Şirketin Unvanı
1	(AGESA)	Hayat ve Emeklilik A.Ş.
2	(AKGRT)	Aksigorta A.Ş.
3	(ANSGR)	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi
4	(ANHYT)	Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.
5	(RAYSG)	Ray Sigorta A.Ş.
6	(TURSG)	Türkiye Sigorta A.Ş.

İncelemede yer alan AGESA, AKGRT, ANSGR, ANHYT, RAYSG, TURSG şirketlerinin finansal analizini gerçekleştirmektir. Modelde bulunan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir. İlgili tabloda şirketlerin Z skorları yıllar itibarıyla kıyaslamaya tabi tutulmuştur.

Tablo 3: Firmaların yıllara göre z skoru

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
AGESA						
Z Skoru	0,426588745	0,422994056	0,552012469	0,654628848	0,728456071	0,903209505
Bölge	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ
AKGRT						
Z Skoru	2,040892996	4,189333144	2,408726937	2,704525886	2,872504386	1,691066018
Bölge	GRİ BÖLGE	GÜVENLİ	GRİ BÖLGE	GÜVENLİ	GÜVENLİ	GRİ BÖLGE
ANSGR						
Z Skoru	1,179399364	1,4642801	1,730086927	1,956545166	2,073630123	1,557977051
Bölge	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE
ANHYT						
Z Skoru	0,595699874	0,608996522	0,53064968	0,546316303	0,554766944	0,494839843
Bölge	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ
RAYSG						
Z Skoru	2,508718819	2,322945756	2,037288295	2,292710667	3,327183978	2,78062337
Bölge	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GRİ BÖLGE	GÜVENLİ	GÜVENLİ
TURSG						
Z Skoru	-0,06686333	0,361817682	0,821864021	1,585784308	3,662052812	2,83771724
Bölge	RİSKLİ	RİSKLİ	RİSKLİ	GRİ BÖLGE	GÜVENLİ	GÜVENLİ

8. SONUÇ VE ÇIKARIMLAR

Çalışmada KAP verilerinden faydalanılmıştır. Sigorta sektörü alanında BİST’de 2016-2021 dönemlerinde işlem gören sadece 6 sigorta şirketinin bulunmasından dolayı bu şirketlerin finansal verileri kullanılmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucu, Hayat ve Emeklilik A.Ş. ve Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş. ise 6 şirket arasında en kötü finansal başarı performansı gösteren şirketlerdir. 2016-2021 yılları arasında riskli bölgede yer almıştır. Aksigorta A.Ş. 2016 yılında gri bölge ile başlamış 2017 de güvenli bölge 2018 de tekrar gri bölgede, 2019-2020 yılında tekrar yükselişe geçerek güvenli bölgede ve 2021 yılında tekrar gri bölgede yer almıştır. Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi 2016-2021 yıllarında gri bölgede seyretmiştir. Ray Sigorta A.Ş. ise 2016-2019 yılları arasında 2.60 sınırında gri bölgede yer alırken 2020-2021 yıllarında güvenli bölgede yer almaktadır.

2020 yılı itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı’nca yeni ekonomi programı çerçevesinde planlanan yapısal reformlar kapsamında, kamu sigorta şirketlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi hedeflenmiştir. 2019 yılında Borsa İstanbul’da işlem gören Güneş Sigorta AŞ. ’nın unvanı Türkiye Sigorta A.Ş. olarak değiştirilmiş ve Halk Sigorta A.Ş. ile Ziraat Sigorta A.Ş.’yi de Türkiye Sigorta A.Ş. çatısı altında birleştirilmiştir. Bu birleşim sonrasında 2016-2018 yılları riskli bölgede Türkiye Sigorta A.Ş. 2019 yılında gri bölgede, 2020 ve 2021 yıllarında güvenli bölgede bulunmaktadırlar. Çalışma konusu sigorta şirketlerinin finansal başarısızlık risk analizi Altman’ın standart Z modeli ile ele alındığında çıkan sonuç; şirketlerin genel olarak riskli sınıflandırmasında bulunduğu görülmektedir.

Net İşletme Sermayesinin Toplam Varlıklara Oranı ayrıca Faiz ve Vergi Öncesi Kazanç (FVÖK)’in Toplam Varlıklara Oran sonuçlarının değerlerinin yüksek olması sigorta şirketlerinin riskli bölgeden güvenli bölgeye geçiş yapmalarını mümkün kılabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, O. and Akpınar, G. (2017), "Finansal Başarısızlık Riskinin Belirleyicileri: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama." *İşletme Araştırmaları Dergisi* 9(4):932–51. doi: 10.20491/isarder.2017.366.
- Alkulaib, Y., A. and Alali, M., S. (2019), "Exploring The Probability Of Bankruptcy For Conventional Insurance Companies Listed At Kuwait Stock Exchange And Its Effect On Their Share Prices." *The Journal of Social Sciences Research* 59:1341–45.
- Altan, S. (2010), "Türk Sigortacılık Sektöründe Etkinlik: Veri Zarflama Analizi Yöntemi İle Bir Uygulama." *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(12):185–204.
- Altaş, D. and Gıray, S. (2005), "Mali Başarısızlığın Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle Belirlenmesi: Tekstil Sektörü Örneği." *Sosyal Bilimler Dergisi* 2:13–28.
- Altunkeski, K. (2020), "Borsada İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin Karlılık Analizi."
- Altman, E., I. (1968), "Financial Ratios , Discriminant Analysis And The Prediction Of Corporate Bankruptcy." *XXIII(4):589–609.*
- Avcı, M. (2000), "Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1–2(8):267–90.
- Babu, S., H. (2015), "Prediction Of Bankruptcy Of Non-Life Insurance Companies In India- A Study." *IJABER* 13(3):1431–44.
- Back, B., Laitinen, T. ve Sere, W. (1996), "Choosing Bankruptcy Predictors Using Discriminant Analysis, Logit Analysis, And Genetic Algorithms." *Turku Centre For Computer Science* (40):1.
- Beaver, H. (1966), "Financial Ratios As Predictors Of Failure." *Journal Of Accounting Research* 4:71–111.
- Bilevsky, G. (2013), "Tools And Methods To Prevent The Risk Of Bankruptcy Of The Insurance Companies." *Internal Auditing & Risk Management* 3(31):75–77.
- Çelik, M., S. (2021), "Altman Z- Skor Modeli Kullanılarak Bist-30 Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesi." in *International Congress On Political , Ekonomik And Social Studies Abstracts Book.*
- Clipici, E. (2016), "A New Model For Estimating The Risk Of Bankruptcy Of The Insurance Companies Based On The Artificial Neural Networks." *International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2016* 1–9.
- Clipici, E. and Doru C. (2017), "An Improved Algorithm Based On The Neural Arhitectures For Estimating The Risk Of Bankruptcy Of The Bulgarian Insurance Companies." *Uluslararası Multidisipliner Bilimsel Geo Konferans SGEM 2017 İlişkili* 21:1–6.
- Edmister, R., O. (1972), "An Empirical Test of Financial Ratio Analysis for Small Business Failure Prediction." *The Journal of Financial and Quantitative Analysis* 7(2):1477. doi: 10.2307/2329929.
- Gülençer, S. and Adalet, H. (2020), "Borsa İstanbul'da Faaliyet Gösteren İlaç Şirketlerinin Değerlendirilmesi." *Journal of Economics and Financial Researches* 2(2):83–105.
- Karaman, D. (2018), "Sigortacılık Sektörünün Güncel Sorunlarının Belirlenmesi : Alanya'da Bir Araştırma." *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10(5):28–30.
- Köse, A. (2016), "Türk Sigorta Sektörünün Promethee Yöntemi İle Finansal Performans Analizi." *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* • 38(1):187–210. doi: 10.14780/iibd.29194.
- Kula, V., Kandemir, T. ve Baykut, E., (2016), "Borsa İstanbul'da İşlem Gören Sigorta ve Bes Şirketlerinin Finansal Performansının Gri İlişkisel Analiz Yöntemi İle İncelenmesi." *AKÜ İİBF Dergisi* XVIII(1):37–53.
- Kurt, E., F. (2018), "Borsa İstanbul'da Kote Bireysel Emeklilik, Hayat ve Hayat-Dışı Sigorta Şirketlerinin Hisse Senedi Fiyat Tahmininde Box-Jenkins Yöntemi."

-
- Mazviona, B., W., Dube, M. and Sakahuhwa, T. (2017), “An Analysis Of Factors Affecting The Performance Of Insurance Companies In Zimbabwe.” *Journal of Finance and Investment Analysis* 6(1):11–30.
- Ohlson, J., A. (1980), “Financial Ratios And The Probabilistic Prediction Of Bankruptcy.” *Journal Of Accounting Research* 18(1):109–31.
- Olmeda, I. and Fernandez E. (1997), “Hybrid Classifiers For Financial Multicriteria Decision Making: The Case Of Bankruptcy Prediction.” *Computational Economics* 10(June):317–35. doi: 10.1023/A.
- Öniz, C. (2017), “Türkiyede Yaşanan Finansal Krizlerin Sigorta Sektörü Üzerine Etkileri; BİST’de Bir Uygulama.”
- Poyraz, E. and Uçma, T. (2006), “Türkiye’de Faaliyet Gösteren İhracatçı Sektörlerin Mali Kriz Ortamlarında Finansal Başarısızlıklarının Altman (Z-Score) Modeli Yardımıyla Ölçülmesi.” *Muhasebe ve Finansman Dergisi 2006-Dergipark.Org.Tr*.
- Sigorta, Güneş. (2020), “Güneş Sigorta Anonim Şirketi Yönetim Kurulu Kararı.” 1–2.
- Sinkey, Jr. ve Joseph, F. (1975), “A Multivariate Statistical Analysis Of The Characteristics Of Problem Banks.” *The Journal Of Finance* 30(1):21–36.
- Taş, M. (2015), “Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri.” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi Yıl:14 27(14):133–48*.
- Türkiye Sigortalar, Birliği. 2020. *Sektör Raporu 2020*.
- Yıldız, A. (2014), “Kurumsal Yönetim Endeksi Ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemi İle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi.” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19(3):71–89.

VII. Henry ve VIII. Henry Dönemlerinde İngiltere'nin İskoçya Politikası *England's Policy Towards Scotland During the Reigns of Henry VII and Henry VIII*

Dilek YİĞİT¹

Öz

1485 yılında gerçekleştirilen Bosworth Savaşı İngiltere tarihinde bir dönüm noktasıdır; Kral III. Richard savaş meydanında yenilmiş ve savaşın galibi Henry Tudor VII. Henry olarak taç giymiştir. Böylelikle İngiltere'de York hanedanlığı dönemi kapanmış, Tudor hanedanlığı dönemi başlamıştır. Ancak Henry Tudor'un İngiltere tahtı üzerindeki hak iddiasının meşruiyeti tartışmalı olunca hükümlerliği boyunca kralın en büyük problemi meşruiyet sorunu olmuştur. 1485-1509 yılları arasında İngiltere'yi yöneten VII. Henry'den sonra oğlu VIII. Henry olarak taç giymiş ve 1547 yılına kadar hüküm sürmüştür. VIII. Henry'nin annesinin York hanedanlığının mensubu olması sayesinde bu dönemde meşruiyet sorunu gündemden düşmüş olsa da İngiltere Protestan reformasyon sürecinin başlamasıyla çalkantılı bir sürece girmiştir. İngiltere'nin bu yeni hanedanlığının ilk iki monarkının dış politikaları İngiltere açısından sürekliliği mi ya da değişimi mi ifade etmektedir? Söz konusu soruya yanıt arama çabası İngiltere'nin dönemin güçlü aktörleri Fransa, İspanya, Kutsal Roma İmparatorluğu ve Roma Katolik Kilisesi ile ilişkilerini analiz etmek gibi kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Bu makale VII. Henry'nin ve VIII. Henry'nin İngiltere'nin yüzyıllardır çatışma halinde olduğu komşusu İskoçya'ya yönelik politikalarını analiz etmek suretiyle bu soruya kısmi bir yanıt sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: VII. Henry, VIII. Henry, Tudor hanedanlığı, Bosworth Savaşı

Abstract

The Battle of Bosworth in 1485 was a turning point in English history. King Richard III was defeated on the battlefield and Henry Tudor was crowned as Henry VII. Thus, the reign of the York dynasty in England ended and the Tudor dynasty on English crown was established. The biggest issue for King Henry VII during his reign was the problem of legitimacy as his claim to the English throne was controversial. After Henry VII died in 1509, his son was crowned as Henry VIII and reigned until 1547. During the reign of King Henry VIII, the issue of legitimacy fell off the agenda because Henry's mother was a daughter of Edward IV the first Yorkist king, England entered a turbulent period due to the Protestant reformation process. Do the foreign policy of the first two monarchs of England's new dynasty represent continuity or change for England? To give an answer to this question requires a comprehensive research such as analysing England's relations with France, Spain, the Holy Roman Empire and the Roman Catholic Church. The article aims to provide a partial answer to this question by examining England's policy towards Scotland during the reigns of Henry VII and Henry VIII.

Keywords: Henry VII, Henry VIII, Tudor dynasty, Battle of Bosworth

Atf (to cite): Yiğit, D., (2022). VII. Henry ve VIII. Henry Dönemlerinde İngiltere'nin İskoçya Politikası. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 42-50. Doi: 10.54709/iisbf.1123198

¹ Doç. Dr., Hazine ve Maliye Bakanlığı, dilek.yigit@hmb.gov.tr, ORCID: [0000-0003-3132-6110](https://orcid.org/0000-0003-3132-6110)

1.GİRİŞ

Le Goff (2008:36) Avrupa'nın Doğu başlıklı eserinde "Avrupa tarihi, Avrupa'nın siyasi alanı içinde hiyerarşik bir düzen kurma eğilimi gösteren kıskançlıklar, rekabetler ve iddialardan geçilmeyecekti" demektedir. İngiltere ve İskoçya ilişkileri de bu duruma bir istisna değildir. Orta çağ boyunca İngiltere İskoçya ile arasında feodal hiyerarşik düzen kurmaya çalışmıştır (Anderson, 1963:1-20 ve Mackie, 1947:104). İngiltere'nin İskoçya ile arasında feodal düzen kurma çabası adada son sözü söyleyen otorite olma amacına yönelik olduğu gibi iki devletin Kıta Avrupası'nda aynı pazarlarda yün gibi aynı ürünlerin ticaretini yapmalarından (Rorke, 2006: 265) kaynaklanan ticari rekabetten de beslenmiş olabilir. İskoçya ise İngiltere'nin aralarında feodal düzen kurma girişimlerine karşı direnmiştir. Bazı İskoç kralların İngiliz krallara bağlılık sundukları bilinmektedir; 1163 yılında İskoçya Kralı Malcolm İngiltere Kralı II. Henry'ye (Anderson, 1963:1-20), 1292 yılında İskoçya Kralı John Balliol İngiltere Kralı I. Edward'a bağlılığını sunmuştur (Brown, 2011:1). Ancak İskoç kralların İngiliz krallara sunduğu bağlılığın İskoç kralların İngiltere'de sahip oldukları topraklar için mi yoksa İskoçya Krallığı için mi olduğu açık değildir. Hal böyle olunca İskoçya'nın İngiltere'ye feodal tabiiyeti olduğuna dair kanıt olmadığı yönündeki görüşlerin yanısıra (Keeney, 1949:52), iki krallık arasında feodal ilişki kurulmuş olduğuna dair iddialar da mevcuttur (Kanemura, 2013:325-327). Konuya dair farklı görüşler mevcut olsa da orta çağda İngiltere-İskoçya ilişkilerinin başlıca üç politika aracı ile yürütülmüş olduğu görülmektedir. Bu politika araçları savaş, içişlere karışma ve kraliyet evlilikleridir.

1485 yılında gerçekleştirilen Bosworth Savaşı sonucunda İngiltere'de tahtı ele geçiren Tudor hanedanlığı İngiltere için yeni bir başlangıcı ifade ederken, hanedanlığın ilk iki monarkı VII. Henry ve VIII. Henry İngiltere'nin İskoçya politikasını yürütürken selefleri gibi bu politika araçlarına başvurmuş mudur? Bu makalede VII. Henry ve VIII. Henry'nin İskoçya politikaları analiz edilmek suretiyle söz konusu soruya yanıt aranmaya çalışılacaktır.

2. KRAL VII. HENRY'NİN İSKOÇYA POLİTİKASI

Bosworth Savaşı sonunda İngiltere tahtı Kral III. Richard'tan Henry Tudor'a geçmiştir; Henry Tudor VII. Henry olarak taç giymiştir. Böylelikle İngiltere'de York hanedanlığı dönemi kapanmış, hükümranlılığı 1603 yılına kadar sürecek olan Tudor hanedanlığı dönemi başlamıştır. Bosworth Savaşı'nın VII. Henry'nin dış politikasına yansımaları açısından ele alınabilecek başlıca iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi, 1066 Hastings Savaşı'ndan sonra ilk kez bir kral savaş meydanında yenilmiş ve taç İngiltere tahtı üzerindeki hak iddiası tartışmalı bir isme geçmiştir. İngiltere'de monarkı meşru yapan soyudur; taç kralın en büyük oğlunun hakkıdır (Dunham ve Wood, 1976:739). Oysa Henry Tudor'ın baba tarafı İngiltere tahtı için kendisini meşru kılacak nitelikte değildir; anne tarafından ise taht üzerindeki hakkı sorunludur. Henry Tudor'ın babası Edmund Tudor Kral V. Henry'nin vefatıyla dul kalan eşi Catherine (*Catherine of Valois*) ile Owen Tudor'ın oğludur. Catherine'nin Owen Tudor ile evlenmesi Tudor ailesine İngiliz tahtı üzerinde hak sağlamamaktadır. Tudor soy ismi ile İngiliz tahtı arasında bir bağ yoktur; VII. Henry ve diğer Tudor monarklarının Tudor ismini kullanmaktan kaçınması bu duruma bağlanmaktadır (Davies, 2012:25). VII. Henry'nin annesi Margaret Beaufort ise Kral III. Edward'ın soyundan gelmektedir ama Margaret Beaufort'ın büyükbabası John Beaufort'ın evlilik dışı doğduğu iddiası ve evlilik dışı doğan çocuğun ve soyundan gelenlerin taht üzerinde hakkı bulunmaması nedeniyle annesi tarafından da Henry Tudor'ın taht üzerindeki hak iddiası tartışmalıdır. Dolayısıyla Henry Tudor tahta çıktığında en büyük problemi ve en zayıf noktası meşruiyet sorunu olmuştur. Bu noktada meşruiyet sorunu olan bir ismin tahta çıkmasının neden genel kabul gördüğü sorusu akla gelmektedir. Söz konusu sorunun yanıtı dönemin koşullarında aranmalıdır; zira İngiltere o dönem Yüzyıl Savaşları'nı (1337-1453) müteakip Lancaster ve York hanedanlıkları arasında Güller Savaşı olarak adlandırılan taht savaşının (1455-1485) yorgunudur; ülke kaos ve yoksulluk içindedir (McGregor, 1954:191). Bu koşullarda istikrarı sağlayacak bir kral, meşruiyeti tartışmalı olsa da, tekrar bir taht savaşına ve kaosa sürüklenmeye tercih edilmiştir.

Bosworth Savaşı'nın ikinci özelliği Henry Tudor'ın savaş kazanan ordusunda Fransızlar ile İskoçlar'ın bulunmasıdır. Bu durum İngiltere'nin Fransa ve İskoçya ile çatışma halinde olması açısından dikkat çekicidir. Ayrıca Henry Tudor'a Galler'den de destek gelmiştir (Griffiths, 1986:197-198). İskoçya'nın ve Fransa'nın Henry Tudor'a destek vermesi orta çağ boyunca taht mücadelelerinin dış güçler tarafından içişlere karışma fırsatı olarak değerlendiriliyor olması açısından şaşırtıcı değildir.

Kral VII. Henry'nin hem meşruiyet sorunu hem de taht mücadelesinde Fransızlar'dan ve İskoçlar'dan destek almış olması dış politikasına nasıl yansımış olabilir? Bu soruya İskoçya örneği üzerinden yanıt arama çabası öncelikli

İngiltere-İskoçya ilişkilerinin genel seyrinin değerlendirilmesini gerektirmektedir. İngiltere ve İskoçya ilişkilerinin yürütülmesinde temel politika aracı savaştır. 1072’de William zaten yüzyıllar boyunca Anglo Saksonların ve Normanların istilalarına uğrayan İskoçya’yı işgal etmiştir. William Rufus 1092 yılında, I. Edward 1296 ve II. Edward 1314 yıllarında, III. Edward 1327 ve 1333 yıllarında, II. Richard 1385’te ve IV. Henry 1400’de İskoçya’ya askeri harekât gerçekleştirmiştir (Blumberg, 2014:6-8 ve Curry, Bell, vd. 2010:1382). Savaş dışında başvurulan ikinci politika aracı ise içişlere karışmaktır; içişlere karışma ile hedeflenen İskoçya’da taht üzerinde hak iddia edenlere ve muhalif soylulara destek vermek ve onlarla iş birliği yapmak suretiyle İskoçya’yı istikrarsızlaştırmaktır. Örnek vermek gerekirse, 1290 yılında veliaht Margaret’in vefatı üzerine İskoçya’da soylular arasında taht rekabeti başlamıştır ve bu rekabette İngiltere Kralı I. Edward John Balliol’a destek vermiştir; John Balliol da kral olduktan sonra I. Edward’a bağlılığını sunmuştur (Blumberg, 2014:6); Kral IV. Edward Albany Dükü Alexander Stewart’ın İskoçya tahtı üzerindeki hak iddiasını desteklemiştir (Phillips, 1999:396 ve Head, 1982:3). İskoçya da İngiltere politikasını aynı politika araçları ile sürdürmeye çalışınca taraflar arasında sürekli çatışma hali kaçınılmaz olmuştur. Zaten 13. yüzyıldan orta çağın sonuna kadar olan dönem kısaca savaş ve karşılıklı düşmanlık dönemi olarak tanımlanmaktadır (Cowan, 1989:229). Bu çatışma ortamında İngiltere’nin amacı İskoçya ile arasında hiyerarşik feodal düzen kurmak, yani İskoçya’yı İngiltere’ye tabi kılmaktır. İngiltere İskoçya’yı kendisine tabi kılmak suretiyle İskoçya’nın başta Fransa olmak üzere herhangi bir Avrupa devleti ile İngiltere’ye karşı ittifak oluşturmasını önlemek istemektedir. İngiliz monarkların İskoçya tahtına çıkmak ya da İngiltere ve İskoçya taçlarını birleştirmek gibi amaçları olduğu yönündeki görüşü destekleyecek yeterli veri bulunmamaktadır. Bu açıdan 1290 yılında İskoçya taht krizine sürüklenmiş iken, İngiltere Kralı I. Edward’ın İskoçya Kralı III. Malcolm’un soyundan gelmesi nedeniyle taht üzerinde hak iddia edebilecek soylular arasında yer alıyor olmasına rağmen (Keeney, 1949:54), İskoçya tahtına çıkmak için herhangi bir girişiminin olmaması dikkat çekici bir örnektir.

Ayrıca İngiltere İskoçya’yı istikrarsızlaştırmak adına taht üzerinde hak iddia edenlere destek verirken, İngiltere’deki taht mücadelelerinde de İskoçya’nın desteği zaman zaman aranır olmuştur; mesela Güller Savaşı esnasında VI. Henry’nin eşi Margaret (*Margaret of Anjou*) Lancaster hanedanlığına destek olmaları karşılığında İskoçya’ya toprak vermeyi kabul etmiştir (Phillips, 1999:397 ve Budworth, 1913:20). Dolayısıyla Henry Tudor’ın Kral III. Richard’a karşı İskoçya’nın kralı III. James’in desteğini alması ve ordusunda İskoçların bulunması tarihsel açıdan ayrıksı bir örnek değildir. Ayrıksı bir örnek olmadığından da Henry Tudor’ın III. James’den aldığı destek tahta çıktıktan sonra İskoçya’ya karşı minnet duygusuna dayanan bir politika uygulamasına sebep olmamış, dolayısıyla Henry Tudor’ın İskoçya politikasını etkileyebilecek bir faktöre dönüşmemiştir. Ancak Henry Tudor’ın meşruiyet sorunu İskoçya’nın elinde bir koza dönüşmüş ve iki ülke arasındaki ilişkileri etkilemiştir.

VII. Henry’nin İngiltere tahtına çıkışının meşruiyeti tartışmalı olunca, İngiltere’nin krala karşı isyanlara sahne olması da kaçınılmaz olmuştur. VII. Henry tahta çıkar çıkmaz İngiltere’nin kuzeyinde başlayan isyanlar ile yüzleşmiştir (Bennett, 1990:34-36). Bu isyanların kuzeyde gerçekleşmesi İngiltere’nin kuzeyi ve tahtın bulunduğu Londra’yı içine alan güneyi arasındaki geleneksel gerilimin bir uzantısı olabileceği gibi (Ellis, 1986:188-190), isyanların arkasında İskoçya’nın desteğinin olduğunu düşündürmektedir. İskoçya’nın Perkin Warbeck isyanına verdiği açık destek bu düşüncüyü haklı çıkarabilecek niteliktedir. Perkin Warbeck’in Kral IV. Edward’ın oğlu olduğunu iddia eden soylular VII. Henry’yi tahtan indirerek Perkin Warbeck’i tahta çıkarmayı ve böylelikle York hanedanlığını restore etmeyi amaçlamıştır. İskoçya Kralı IV. James’in Perkin Warbeck’in gerçekten IV. Edward’ın oğlu olduğuna inanıp inanmadığı bilinmemektedir ama Perkin Warbeck’in İngiltere tahtı üzerindeki iddiasını desteklemiş olduğu bilinmektedir. 1495-1497 yılları arasında İskoçya’da misafir etmiş olduğu Perkin Warbeck’e siyasi ve mali açıdan destek olan IV. James bu süreçte İngiltere’ye saldırılar da düzenlemiştir (Cussans, 1872:67 ve Phillips, 1999:400-401). İskoçya’nın saldırılarının iki devlet arasında tarihsel düşmanlığı körüklediği şüphe götürmemektedir; ancak İskoçya’nın saldırılarını işgal amaçlı olarak değil de İngiliz monarkı meşruiyet sorunu üzerinden rahatsız etmeye ve İngiltere’de iç savaş riskini canlı tutmaya yönelik olarak okumak gerekir. Bir bakıma Perkin Warbeck IV. James açısından sadece bir piyon olmuştur (Dunlop, 1991:101). Zaten IV. James Perkin Warbeck’in İngiliz halkından yeteri kadar destek almadığını fark ettiğinde Warbeck’in arkasında durmayı sürdürmemiştir ve böylelikle Warbeck meşruiyet sorunu üzerinden İngiltere-İskoçya ilişkilerini etkileyen bir faktör olmaktan çıkmıştır. Bu süreçte VII. Henry İskoçya’dan gelecek saldırılara karşı Kuzey İngiltere’nin savunulması adına gerekli gördüğü tedbirleri almaktan kaçınmamış, kuzey sınırının savunmasını güçlendirmiştir (Dunlop, 1991:104). Kısaaca VII. Henry İskoçya’ya karşı defansif bir politika benimsemiştir, dolayısıyla İskoçya’yı İngiltere’ye tabi kılacak bir feodal düzen için bastırmamıştır (Head, 1982:3). VII. Henry’nin İskoçya politikası kendisi için kullanılan “barış yanlısı”, “savaş karşıtı”, “barış adamı” gibi sıfatları haklı çıkarabilecek

niteliktedir (Currin, 1999:207). Ancak VII. Henry'nin barış yanlısı dış politikası kralın kişisel tercihinden öte meşruiyet sorununun ve iç isyanlar nedeniyle tahtını güvende hissetmiyor olmasının yarattığı bir zorunluluk olarak görülmelidir. Zira Kral IV. Edward'ın tarihe "kuledeki prensler" olarak geçen oğullarının Kral III. Richard döneminde kaybolmuş olması VII. Henry'nin IV. Edward'ın oğlu oldukları gerekçesiyle taht üzerinde hak iddia edenler ile mücadelesini güçleştirmektedir ve özellikle de 1497 yılındaki Cornish isyanı İngiltere'nin kuzeyi dışındaki bölgelerin de isyanlara sahne olabileceğini göstererek tahtının güvenliği açısından VII. Henry'yi oldukça tedirgin etmiş olmalıdır.

VII. Henry için meşruiyet sorunu ve bu sorunun kaynaklık ettiği iç isyanlar kralın öncelikli meseleleri iken, Bretonya sorunu kralın istemeyerek de olsa dikkatini Kıta Avrupası'na çevirmesine neden olmuştur. 1487 yılında Fransa ve Bretonya arasında çatışmalar başlamış, Bretonya VII. Henry'den yardım istemiştir. Bretonya'yı işgal etmesi halinde Fransa'nın bir sonraki hedefinin İngiltere olması riski (Currin, 2000:381) VII. Henry'yi kısıtlı mali ve askeri kaynaklarına rağmen Bretonya'ya asker çıkarmaya ve Fransızları geri çekilmeye zorlamaya yönlendirmiştir (Currin, 1999:209). Bretonya'nın İngiltere açısından stratejik coğrafi konumu ile ticari ilişkilerden kaynaklanan ekonomik önemi dolayısıyla VII. Henry'nin Bretonya'ya destek vermiş olması şaşırtıcı değildir. Bretonya'nın Fransa'dan bağımsızlığının garantisi selefleri gibi VII. Henry açısından da önemli olmalıdır (Currin, 1991:7). VII. Henry döneminde İngiltere ve Fransa arasında Bretonya kaynaklı çatışma hali 1492 tarihli Etaples Antlaşması ile sonlandırılmıştır; antlaşma uyarınca İngiltere ordusunu geri çekerken Fransa İngiltere'ye tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Bretonya sorunu VII. Henry'nin kısa bir Kıta Avrupası seferi olarak nitelendirilebilir (Murphy, 2015:31).

Bretonya sorunu üzerinden yaşanan İngiltere-Fransa çatışması savaş yanlısı bir kral olmasa da VII. Henry'nin gerekli gördüğünde dış politikasını askeri araçlarla sürdürmekten kaçınmayacağını gösterirken, kralın meşruiyet sorununa ilaveten İskoçya'ya yönelik defansif politikasını da açıklayabilecek bir faktöre dönüşmektedir. Zira aynı anda birden fazla cephede savaş meşruiyeti sorunlu ve önceliği de tahtının güvenliğini sağlamak olan VII. Henry açısından tercih edilebilecek bir durum değildir. Bu koşullarda 1502 yılı İngiltere ve İskoçya arasında tarihi bir antlaşmaya (*Treaty of Perpetual Peace*) şahitlik etmiştir; iki krallık arasında dostça ilişkiler kurmayı amaçlayan ve tarafların birbirlerinin topraklarına saldırmayacağını hüküm altına alan antlaşma ayrıca bir kraliyet evliliği antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile İskoçya Kralı IV. James ile VII. Henry'nin kızı Margaret Tudor'un evliliği düzenlenmiştir. IV. James ve Margaret Tudor 8 Ağustos 1503 tarihinde İskoçya'da evlenmiştir; bu evlilik ilişkilere olumlu yansırken (Dunlop, 1994: 140), yüz yıl sonra gerçekleşecek olan taçların birleşmesinin de kaynağını oluşturmuştur. Antlaşma sonrası her iki kral Kıta Avrupası'nda yaşanan sorunların aralarındaki barış ortamını bozmasına izin vermemiştir (Dunlop, 1994: 144-145).

VII. Henry'nin tahta çıktığı 1485 yılından önce İngiltere-İskoçya ilişkilerinin yürütülmesinde temel politika aracı savaş olduğuna göre, VII. Henry'nin İskoçya politikası savaş eğiliminden barış eğilimine geçiş açısından bir değişimi ifade etmektedir. Ancak bu değişim İngiltere-İskoçya sınırında karşılıklı baskınların tekrarlanmasını önlememiştir; sınır bölgesi İngiltere taçı ile İskoçya taçının birleştiği 1603 yılına kadar sorunlu olarak kalmıştır (Cowan, 1989:229 ve Webster, 1995:100).

VII. Henry'nin İskoçya politikası bir değişimi ifade etse de *Treaty of Perpetual Peace* ile düzenlenen IV. James ve Margaret Tudor evliliği İngiltere'nin İskoçya politikasında bir süreklilik unsurunu içermektedir. Zira kraliyet evlilikleri İngiltere-İskoçya ilişkilerinde başvurulan bir diğer politika aracıdır. İngiltere Kralı I. Henry 1100 yılında İskoçya Kralı III. Malcolm'un kızı Matilda ile evlenmiştir. 1221 yılında İngiltere Kralı John'un kızı Joan İskoçya Kralı II. Alexander ile, 1251 yılında Kral III. Henry'nin kızı Margaret İskoçya Kralı III. Alexander ile, 1328 yılında Kral II. Edward'ın kızı Joan İskoçya Kralı II. David ile evlendirilmiştir. Kral III. Edward'ın torunlarından Joan 1424'te İskoçya Kralı I. James ile evlenmiştir. Kraliyet evliliklerinin dış politika aracı olarak kullanılması aslında Avrupa'nın geneli için geçerli bir durumdur ve VII. Henry bu dış politika aracını sadece İskoçya ile değil İspanya ile ilişkilerinde de kullanmıştır; 1489 tarihli Medina del Campo Antlaşması ile İngiltere veliaht Prensi Arthur ile İspanyol Prenses Catherine'nin evlilikleri düzenlenmiştir.

VII. Henry selefleri gibi İngiltere ve İskoçya arasında feodal düzen kurmayı istemiş olabilir (Currin, 1999:207), hatta Fransa tahtı üzerinde seleflerinin hak iddiasını sürdürmek de istemiş olabilir; ancak koşulların meşruiyet sorunu olan kral için agresif dış politika uygulamaya uygun olmadığı açıktır. Ayrıca Yüzyıl Savaşları'ndan ve Güller Savaşı'ndan henüz çıkmış İngiliz halkının savaş yorgunu olması da VII. Henry'nin dış politikada agresif olmayan duruşunu açıklayan bir diğer önemli faktördür. VII. Henry'nin önceliği hem tahtının güvenliğini hem de ülkesinde refah ve istikrarı sağlamak olunca, iç politika dış politikadan öncelikli olmuştur. VII. Henry'nin iç

politika hedeflerini başarıyla gerçekleştirdiği yönündeki görüş ise genel kabul görmektedir; “Henry kaos içindeki Krallık’a düzen, savaş yorgunu ülkeye barış getirmiş, yoksul ülkeyi zengin yapmıştır” (Wheeler, 1957:13). Kısaca VII. Henry’nin İskoçya politikası, içinde kraliyet evliliği gibi bir süreklilik unsuru barındırır da savaş eğiliminden barış eğilimine geçiş açısından İngiltere için bir değişimi ifade etmektedir. Ancak VII. Henry’nin bir değişimi ifade eden İskoçya politikasını kralın meşruiyet sorunu nedeniyle bir tercihten öte bir zorunluluk olarak okumak gerekir. Meşruiyet sorunu kaynaklı bu zorunluluk kralın genel dış politikasının defansif ve Anglo-merkezli olarak tanımlanmasına (Currin,1996: 343-344), Kıta Avrupası ile ilişkiler açısından Lancastrian fetih geleneğinden bir sapma olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır (Currin,1996:343 ve Gunn, 2007:304).

3. KRAL VIII. HENRY’NİN İSKOÇYA POLİTİKASI

VIII. Henry 1509 yılında tahta çıkmış ve babasının aksine meşruiyet sorunu ile yüzleşmemiştir. VII. Henry’nin meşruiyet sorununu giderebilmek adına başvurduğu evlilik stratejisi başarılı bir şekilde VIII. Henry için meşruiyet sorununu bertaraf etmiştir. Zira VII. Henry İngiltere tahtı üzerinde Lancaster hanedanlığına dayandırdığı kendi hak iddiasını York hanedanlığından Kral IV. Edward’ın kızı Elizabeth (*Elizabeth of York*) ile evlenmek suretiyle pekiştirmek istemiştir; York ve Lancaster hanedanlıklarının birleşimini ifade eden bu evlilik VIII. Henry’nin taht üzerindeki hakkını York hanedanlığının taht üzerindeki meşru hakkının uzantısı haline dönüştürmüştür. Dolayısıyla VIII. Henry’ye karşı dış güçlerin kullanabileceği bir meşruiyet sorunu söz konusu olmamıştır. Babasının meşruiyet sorunu kendisine intikal etmeyen VIII. Henry babasının barış eğilimli dış politikasının oluşturduğu koşullarda taç giymiştir. VIII. Henry tahta çıktığında İngiltere ve İskoçya arasında barış ortamı hakimdir; VIII. Henry 29 Haziran 1509 tarihinde 1502 yılında İskoçya ile imzalanan anlaşmayı onaylayarak (Dunlop, 1994:154), İskoçya ile ilişkilerde selefinin izinden gideceği izlenimi yaratmıştır. VIII. Henry’nin hükümranlığının ilk yıllarında Fransa ile de barış ortamı korunmuştur. Ancak 1512 yılına gelindiğinde İngiltere’nin Gaskonya’ya asker çıkarması VIII. Henry’nin babasının izinden gitmeyi sürdürmeyerek agresif dış politika izleyeceğinin ilk işareti olmuştur. Zaten hükümranlığı boyunca uyguladığı dış politika nedeniyle VIII. Henry “agresif” (Head, 1997:98), “savaş kıskırtıcısı” (Currin, 1999:207), “haklı savaşı barışa tercih eden kral” (Rospocher, 2018: 530) gibi sıfatlar ile tanımlanmaktadır.

VIII. Henry’nin kısa süre içinde barış yanlısı politikadan agresif politikaya yönelmesi başlıca iki nedene bağlanabilir. Birincisi; VII. Henry’nin barış eğilimli dış politika yanlısı danışmanlarının VIII. Henry’nin hükümranlığının ilk yıllarında da etkili olması, ancak zamanla bu etkinliklerini kaybetmesidir; Londra’da agresif dış politika yanlısı genç soylular güç kazanmıştır. Bu husus önemlidir zira Tudor dönemi çalışan tarihçiler VIII. Henry’nin kararlarında yakın çevresinin etkisi olduğunun özellikle altını çizmektedir; krala hangi bilgilerin ulaştırılacağına karar veren, bu bilgileri yorumlayan ve krala tavsiyelerde bulunanlar kralın yakın çevresidir (Gunn, 1995:59-60, 84-85). İkincisi; Fransa’ya karşı 1511 yılında oluşturulan askeri ittifak niteliğindeki Kutsal Lig’in üyeleri Papalık, İspanya ve Venedik’in VIII. Henry’ye Fransa’ya saldırması konusunda diplomatik baskı yapmış olmasıdır. İngiltere Kutsal Lig’e 1511 yılının sonunda katılmıştır, daha sonra İngiltere’yi Kutsal Roma İmparatorluğu izleyecektir. İngiltere’nin Kutsal Lig’e katılması, Gaskonya çıkarması olmasa bile, Fransa’ya karşısına alması demektir (Rospocher, 2018:526). Ancak bu iki faktör agresif dış politikanın kralın kendi iradesi dışında oluştuğu ve uygulandığı yönünde bir okumaya sebep olmamalıdır; tarihçiler Henry’nin tahta çıktığı an Fransa’ya savaş açmaya kararlı ve önceliğinin Fransa’da toprak kazanmak olduğuna işaret etmektedir (Murphy, 2015: 25 ve Sowerby, 2006:1272). VIII. Henry’nin Fransa politikası, kralın Kıta Avrupası diplomasi sahnesinde kendisini belirleyici bir aktör olarak göstermeye kararlı olduğunun işareti olarak da okunabilir. Kısaca yakın çevresi ve uluslararası ortam zaman içinde VIII. Henry’nin istediği yönde karar almasını kolaylaştırıcı etkenlere dönüşmüş gibidir. 1512 yılında Gaskonya’ya İspanya ile asker çıkaran VIII. Henry bu toprakları İngiltere Kralı II. Henry’nin halefi sıfatıyla yönetme hakkı olduğunu iddia etmiştir; bu açıdan Gaskonya çıkarması VIII. Henry’nin Plantagenet hanedanlığı topraklarını restore etme girişimi olarak okunabilir. VIII. Henry’nin Gaskonya saldırısı sonuçsuz kalmıştır. 1512 yılında Normandiya’ya da asker çıkarma planını gerçekleştirilemeyen VIII. Henry 1513 yılında Fransız toprağı Tournai’yi işgal etmiştir (Murphy, 2015:25-32); 1519 yılında Tournai’yi Fransa’ya iade etse de (Davies, 1998:25) bu işgal girişimi VIII. Henry’nin Plantagenet hanedanlığının Fransa tahtı üzerindeki hak iddiasını sürdürmesi olarak okunabilir; zaten Henry Fransa’ya karşı politikasında Plantagenet hanedanlığının monarklarını örnek almıştır (Murphy, 2015:54-55). Yüzyıl Savaşları’nın nedeni Plantagenet hanedanlığının Fransa tahtı üzerindeki iddiası olunca, VIII. Henry’nin Fransa politikası hükümranlığı boyunca Yüzyıl Savaşları’nın tekrarlanmasını riskini canlı tutmuştur. VIII. Henry’nin agresif Fransa politikasının İngiltere-İskoçya ilişkilerine

yansıması da İskoçya ve Fransa arasında 1295 yılında İngiltere'ye karşı oluşturulan ve 1560 yılında Fransa Kralı II. Francis'in vefatıyla sona erecek olan ittifak nedeniyle kaçınılmaz hale gelmiştir. *Auld Alliance* olarak adlandırılan Fransa-İskoçya ittifakı kapsamında IV. James Fransa'ya askeri destek sağlamış (Bonner, 1999:22); İskoç kral bununla da yetinmeyerek ya Fransa'nın baskısıyla ya da İngiltere'nin Fransa ile savaşmasını fırsat bilerek İngiltere'yi işgal amacıyla güneye doğru ilerlemeye başlamıştır. Tarihe 1513 Flodden Savaşı olarak geçen İngiltere-İskoçya savaşında İskoçya ordusu hezimete uğramıştır; IV. James bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Flodden Savaşı'ndan hemen sonra IV. James'in oğlu, aynı zamanda VIII. Henry'nin yeğeni V. James olarak taç giymiştir.

Bu noktada iki farklı görüş ileri sürülebilir. Birincisi; İngiltere-İskoçya ilişkileri üzerindeki Fransa faktörü VII. Henry ve VIII. Henry dönemlerinde farklı rol oynamıştır. VII. Henry döneminde Bretonya sorunu nedeniyle Fransa ile çatışan İngiltere birden fazla cepheye savaşmamak adına İskoçya ile çatışmaktan kaçınıırken, VIII. Henry döneminde ise İngiltere'nin Fransa ile çatışması, Fransa ve İskoçya arasındaki *Auld Alliance* üzerinden İngiltere-İskoçya çatışmasına da kaynaklık etmiştir; yani İskoçya ile ilişkiler açısından VII. Henry döneminde yatıştırıcı olan Fransa faktörü VIII. Henry döneminde kışkırtıcı olmuştur. İkincisi; Fransa faktörü hem VII. Henry hem de VIII. Henry dönemlerinde İngiltere-İskoçya ilişkilerini benzer şekilde etkilemiştir; VIII. Henry'nin 1513 yılında Flodden Savaşı'nı ve 1542 yılında Solway Moss Savaşı'nı kazanmasına rağmen İskoçya'yı işgal etmeye kalkışmamasının nedeni önceliğinin Fransa olmasıdır; çünkü VIII. Henry babası gibi düşünerek aynı anda Fransa ve İskoçya ile savaşmak istememektedir; dolayısıyla her iki kralın döneminde Fransa İngiltere açısından İskoçya'nın geri planda kalmasına sebep olan yatıştırıcı faktör olmuştur. Ancak birbirinden farklı bu görüşlerin işaret ettiği ortak nokta İngiltere-İskoçya ilişkilerini Fransa'dan bağımsız değerlendirmenin mümkün olmadığıdır. Bu kapsamda VIII. Henry'nin dış politikası açısından İskoçya'nın sadece İngiltere'yi zaman zaman rahatsız eden Fransa'nın müttefiki olmaktan öte bir anlam taşımadığına dair görüşlerin mevcudiyetine de dikkat çekmek gerekir (Mackie, 1947:93); bu görüşlerin İngiltere-İskoçya ilişkilerinin değerlendirilmesinde merkeze *Auld Alliance*'ı aldığı açıktır.

İskoçya ve Fransa arasındaki *Auld Alliance* VIII. Henry açısından İskoçya'yı dış politika sorunu haline getiren ana faktör olarak görülebilir ama 1530'lu yıllarda bu faktöre bir yenisi daha eklenecektir: İngiltere Protestan reformasyon sürecine girmiş iken, İskoçya'nın Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı kalması. Roma Katolik Kilisesi ile bağlarını koparan VIII. Henry İskoçya Kralı V. James'i kendi yolundan gitmesi için ikna etmeye çalışmış, bu ikna çabası 1540 ve 1541 yıllarında yoğunlaşmıştır. V. James'in Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılma gibi bir niyetinin olmadığını anlayan VIII. Henry 1542 yılında ordusunu kuzeye yönlendirerek İskoçya üzerinde hükümlerlik iddiasında bulunmuştur; bu iddia iki devleti yine savaş meydanında karşılaştırmıştır. 24 Kasım 1542 yılında gerçekleşen Solway Moss Savaşı'nda İskoçya yenilmiştir. Mason (2004:284) VIII. Henry'den sonra VI. Edward'ın tahta çıkmasıyla Protestan reformasyon sürecinin İngiltere-İskoçya ilişkilerini etkileyecek asıl faktöre dönüştüğünün altını çizmektedir.

VIII. Henry'nin İskoçya politikası babasının İskoçya politikasının aksine çatışma merkezlidir; bazı tarihçiler VIII. Henry'nin İskoçya politikasının amacının İngiltere'nin izinden gidecek uysal bir İskoçya yaratmak olduğunu belirterek, Henry'nin bu amaca ulaşmak için başlıca üç araca başvurduğuna dikkat çekmektedir: sınır baskınları, İskoçya'yı boyun eğmeye zorlamak için sınırlı istilalar ve İskoçya'da İngiliz yanlısı unsurları desteklemek (Head, 1982:2). İskoçya politikasında VIII. Henry'nin kullanmayı denediği diğer bir araç ise babasının başarılı şekilde uyguladığı kraliyet evliliğidir; VIII. Henry kızı Mary Tudor'ı V. James ile evlendirmeyi düşünmüştür. Ancak V. James Fransa'dan bir eş tercih etmiş, 1537 yılında Fransa Kralı I. Francis'in kızı Madeleine ile evlenmiştir. Madeleine vefat edince V. James tercihini yine Fransız eşten yana kullanmış, Mary (*Mary of Guise*) ile 1538 yılında evlenmiştir. James'in eş tercihini Katolik Fransızlardan yana kullanmasındaki amaç İskoçya'nın hem *Auld Alliance*'a hem de Katolisizme bağlılığını göstermektir. VII. Henry'nin provokasyon olarak gördüğü bu durum (Pollard ve Banks, 2010: 423) Henry açısından iki farklı riske işaret etmektedir: İskoçya ve Fransa'nın birlikte İngiltere'ye savaş açma riski ile İngiliz Katoliklerin James'i İngiltere tahtına çıkarma girişiminde bulunması riski. Dolayısıyla V. James'in evlilikleri Solway Moss Savaşı'na giden süreci hızlandırmıştır. VIII. Henry'nin Solway Moss Savaşı'nda aldığı galibiyete rağmen İskoçya'yı işgal etmeye yönelik girişiminin olmaması Henry'nin İskoçya üzerindeki hükümlerlik iddiasının ciddiyetini sorgulayan yaklaşımlara sebep olmaktadır. Oysa Henry'nin İskoçya üzerinde hükümlerlik iddiasının ciddiyetini sorgulanırken iki hususu göz önünde bulundurmak gerekir. Birincisi; VIII. Henry'nin önceliği Fransa'dır; zira VIII. Henry'nin 1544'te Fransa'ya saldırması ve Boulogne'i işgal etmesi bu gerçeğe işaret etmektedir. İkincisi; Henry 1547 yılının baharında İskoçya'yı işgal etmek için hazırlıklara başlamıştır (Smith, 1966: 1252 ve 1261); kral 1547 yılının başında vefat ettiğinden işgal planı

gerçekleştirilememiştir. Bu koşullarda VIII. Henry'nin İskoçya üzerinde hükümlerlik iddiasının, ne kadar ciddi olursa olsun, Fransa ile ilişkilerden daha öncelikli bir konu olmadığı sonucuna varılabilir.

Solway Moss Savaşı'ndan hemen sonra V. James vefat etmiş ve kızı Mary Stuart 14 Aralık 1542 tarihinde kraliçe ilan edilmiştir. Mary Stuart'ın kraliçe ilan edilmesiyle VIII. Henry açısından bir başka kraliyet evliliği fırsatı doğmuştur. VIII. Henry İskoçya'ya oğlu Prens Edward ile Mary Stuart'ın evlendirilmesi önerisinde bulunmuştur. Kral bu evlilik ile İskoçya üzerinde hükümlerlik kurmak suretiyle İskoçya-Fransa ittifakını sonlandırmayı amaçlamıştır. Edward ve Mary Stuart'ın evliliği Temmuz 1543'te akdedilen Greenwich Antlaşması ile düzenlenmiştir; ancak antlaşma İskoç Parlamentosu tarafından reddedilmiştir. Greenwich Antlaşması'nın İskoç Parlamentosu'nda reddedilmesinin nedeni lordlar arasındaki İngiliz karşıtlığının baskın gelmiş olmasıdır; zira İngiltere karşıtı lordlar için Mary Stuart'ın Prens Edward ile evliliğine izin vermek İngiltere ve İskoçya taçlarını birleştirecek süreci başlatmak ve İskoçya'nın İngiltere'ye bağlanmasına göz yummak anlamına gelmektedir. Ayrıca İskoç Parlamentosu'nun bu tavrı Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılan Henry'ye karşı Katolik tepki olarak da okunabilir. Greenwich Antlaşması'nın İskoçya tarafından reddedilmesi üzerine VIII. Henry bu evliliği şiddete başvurarak sağlama yoluna gitmiş, İskoçya'ya tarihe *Rough Wooing* olarak geçen saldırılar düzenlemeye başlamıştır. *Rough Wooing* ve bu evliliğe destek olması karşılığında Fransa'ya Calais ve Boulogne'yi vermeye hazır olduğu yönündeki bilgiler VIII. Henry'nin Prens Edward ve Kraliçe Mary Stuart evliliğini ne kadar istediğine işaret etmektedir (Smith, 1966:1256). *Rough Wooing* VIII. Henry'nin vefatı sonrası VI. Edward döneminde de sürdürülmüş ve 1550 yılında sonlandırılmıştır. İngiltere'nin saldırıları karşısında Fransa'dan yardım isteyen İskoçya'ya Fransız desteği gelmiştir ve Mary Stuart'ın Fransa kralı II. Henry'nin oğlu Francis ile evlendirilmesine karar verilmiştir (Merriman, 1968:11). Sonrasında İngilizler *Rough Wooing*'den tarihi bir ders çıkaracaktır: "İskoçya'nın bağımsızlığına tehdit oluşturmak, İskoçları Fransa'nın kollarına atmanın en kısa yoludur" (Dawson, 1986:2).

Kısaca VIII. Henry'nin İskoçya politikasını başlıca iki faktörün belirlediği ileri sürülebilir: İskoçya ve Fransa arasındaki *Auld Alliance* ve VIII. Henry'nin İskoçya üzerinde hükümlerlik iddiası. Bu faktörlere VIII. Henry'nin önce kızı Mary Tudor ile İskoçya Kralı V. James'i, sonra oğlu Prens Edward ile İskoç Kraliçe Mary Stuart'ı evlendirmeye yönelik stratejilerinin sonuçsuz kalması ve İngiltere'nin Protestan reformasyon sürecine girmesine rağmen İskoçya'nın Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı kalmayı tercih etmesi de eklenince, VIII. Henry döneminde taraflar arasında barışın tesis edilmesi imkânsız hale gelmiştir.

4.SONUÇ

1485 yılında gerçekleştirilen Bosworth Savaşı'nda Kral III. Richard'ı yenerek İngiltere tahtına VII. Henry olarak çıkan Henry Tudor'ın hükümlerliği boyunca en önemli meselesi meşruiyet sorunu olmuştur. İngiltere'de isyanlara kaynaklık eden meşruiyet sorununun İskoçya da dahil dış güçler elinde bir koza dönüşmüş olduğunun farkında olan ve ülkesinde barış ve istikrarı sağlamayı dış politika meselelerinden daha öncelikli gören VII. Henry'nin İskoçya politikası çatışma değil barış merkezli olması açısından İngiltere'nin İskoçya politikasında değişimi ifade etmektedir. VII. Henry'nin değişim niteliğindeki İskoçya politikası ayrıca bir süreklilik unsurunu da barındırmaktadır; VII. Henry selefleri gibi İskoçya ile ilişkilerin yürütülmesinde bir dış politika aracı olarak kraliyet evliliğine başvurmuş, kızı Margaret Tudor'ı İskoçya Kralı IV. James ile evlendirmiştir; bu evlilik İngiltere-İskoçya ilişkilerine olumlu yansımış ve hatta 1603 yılında İngiltere taçı ile İskoçya taçının birleşmesinin kaynağı olmuştur.

1509 yılında tahta çıkan ve annesinin York hanedanlığı mensubu olması dolayısıyla meşruiyet sorunu ile yüzleşmeyen VIII. Henry ise babasının aksine askeri güce ve ülkesel genişlemeye dayanan agresif bir dış politika izlemiştir. VIII. Henry'nin agresif dış politikasında İskoçya da bir istisna olmamış, İngiltere-İskoçya ilişkileri VII. Henry öncesindeki savaş ve karşılıklı düşmanlık haline geri dönmüştür. Diğer taraftan VIII. Henry İskoçya politikasında barış yanlısı babasının izinden gitmese de babası gibi İngiltere'nin İskoçya politikasının yürütülmesinde bir diğer politika aracı olan kraliyet evliliklerine başvurmuş, ancak bu hususta da başarılı olamamıştır. VIII. Henry'nin gerçekleştiremediği kraliyet evlilikleri İngiltere ve İskoçya arasındaki çatışmalara kaynaklık eden bir başka faktöre dönüşmüştür.

Kısaca İngiltere'nin İskoçya politikası açısından VII. Henry dönemi Plantagenet, Lancaster ve York hanedanlıklarının dış politika geleneğine verilen bir ara, VIII. Henry dönemi ise bu geleneğe bir dönüş çabası niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, A. O. (1963). "Anglo-Scottish Relations from Constantine II to William.", *The Scottish Historical Review*, 42(133): 1-20.
- Bennett, M. J. (1990). "Henry VII and the Northern Rising of 1489." *The English Historical Review*, 105(414): 34-59.
- Blumberg, A. (2014). "Scotland's First War of Independence." *Medieval Warfare*, 4(3): 6-8.
- Bonner, E. (1999). "Scotland's 'Auld Alliance' with France, 1295-1560." *History*, 84(273): 5-30.
- Brown, M. (2011). "Aristocratic Politics and the Crisis of Scottish Kingship, 1286-96". *The Scottish Historical Review*, 90 (229):1-26.
- Budworth, R. D. (1913). "The Wars of the Roses." *History*, 2(1): 7-21.
- Cowan, I. B. (1989). "Review: Anglo-Scottish Relations." *The Historical Journal*, 32(1): 229-235.
- Currin, J. M. (1991). "Pierre Le Penec, Henry VII of England, and the Breton Plot of 1492: A Case Study in "Diplomatic Pathology"." *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 23(1): 1-22.
- Currin, J. M. (1996). "Henry VII and the Treaty of Redon (1489)." *History*, 81(263): 343-358.
- Currin, J. M. (1999). "To Play at Peace: Henry VII, War against France, and the Chieregato-Flores Mediation of 1490." *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 31(2): 207-237.
- Currin, J. M. (2000). "'The King's Army into the Partes of Bretaigne': Henry VII and the Breton Wars, 1489-1491." *War in History*, 7(4): 379-412.
- Curry, A., Bell A.R., King A., Simpkin, D. (2010). "New Regime, New Army? Henry IV's Scottish Expedition of 1400." *The English Historical Review*, 125(517): 1382-1413.
- Cussans, J. E. (1872). "Notes on the Perkin Warbeck Insurrection." *Transactions of the Royal Historical Society*, 1: 57-71.
- Davies, C.S. L. (1998). "Tournai and the English Crown, 1513-1519." *The Historical Journal*, 41(1): 1-26.
- Davies, C. S. L. (2012). "Tudor: What's in a Name?" *History*, 97(1): 24-42.
- Dawson, J. E. A. (1986). "Mary Queen of Scots, Lord Darnley, and Anglo-Scottish Relations." *The International History Review*, 8(1): 1-24
- Dunham, W. H. ve Wood, C. T. (1976). "The Right to Rule in England: Depositions and the Kingdom's Authority, 1327-1485." *The American Historical Review*, 81(4): 738-761.
- Dunlop, D. (1991). "The 'Masked Comedian': Perkin Warbeck's Adventures in Scotland and England from 1495 to 1497." *The Scottish Historical Review*, 70(190): 97-128.
- Dunlop, D. (1994). "The politics of peace-keeping: Anglo-Scottish relations from 1503 to 1511." *Renaissance Studies*, 8(2):138-161.
- Ellis, S. (1986). "Crown, Community and Government in the English Territories, 1450-1575." *History*, 71(232): 187-204.
- Griffiths, R. A. (1986). "Henry Tudor: The Training of a King." *Huntington Library Quarterly*, 49(3): 197-218.
- Gunn, S. (1995). "The Structures of Politics in Early Tudor England." *Transactions of the Royal Historical Society*, 5: 59-90.
- Gunn, S. (2007). "Henry VII in Context: Problems and Possibilities." *History*, 92(3): 301-317.
- Head, D. M. (1982). "Henry VIII's Scottish Policy: A Reassessment." *The Scottish Historical Review*, 61(171): 1-24.

- Head, D. M. (1997). ““If a Lion Knew His Own Strength”: The Images of Henry VIII and His Historians.” *International Social Science Review*, 72/3-4: 94-109.
- Kanemura, R. (2013). “Kingship by Descent or Kingship by Election? The Contested Tide of James VI and I.” *Journal of British Studies*, 52(2):317-342.
- Keeney, B. C. (1949). “The Medieval Idea of the State: The Great Cause, 1291-2.” *The University of Toronto Law Journal*, 8(1): 48-71.
- Le Goff, J. (2008). *Avrupa'nın Doğuşu. Literatür Yayınları, İstanbul.*
- Mackie, J. D. (1947). “Henry VIII and Scotland.” *Transactions of the Royal Historical Society*, 29: 93-114.
- Mason, R. A. (2004). “Scotland, Elizabethan England and the Idea of Britain”, *Transactions of the Royal Historical Society*, 14:279-293.
- McGregor, G. (1954). “Tudor Tactics.” *The University of Toronto Law Journal*, 10(2): 190-198.
- Merriman, M.H. (1968). “The Assured Scots: Scottish Collaborators with England during the Rough Wooing.” *The Scottish Historical Review*, 47(143):10-34.
- Murphy, N. (2015). “Henry VIII’s First Invasion of France: The Gascon Expedition of 1512.” *The English Historical Review*, 130(542): 25-56.
- Phillips, G. (1999). “Strategy and Its Limitations: The Anglo-Scots Wars, 1480-1550.” *War in History*, 6(4): 396-416.
- Pollard, T. ve Banks, I. (2010). “Now the Wars are Over: The Past, Present and Future of Scottish Battlefields.” *International Journal of Historical Archaeology*, 14(3): 414-441.
- Rorke, M. (2006). “English and Scottish Overseas Trade, 1300-1600.” *The Economic History Review*, 59(2):265:288.
- Rospoche, M. (2018). “Henry VIII’s Holy War In Defense Of Rome: Politics And Communication.” *Bibliothèque d’Humanisme et Renaissance*, 80(3):525-550.
- Smith, L. B. (1966). “Henry VIII and the Protestant Triumph.” *The American Historical Review*, 71(4): 1237-1264.
- Sowerby, T. A. (2006). “ ‘All Our Books Do Be Sent into Other Countreys and Translated’: Henrician Polemic in Its International Context.” *The English Historical Review*, 121(494): 1271-1299.
- Webster, B. (1995). “Anglo-Scottish Relations, 1296-1389: Some Recent Essays.” *The Scottish Historical Review*, 74(197): 99-108.
- Wheeler, T. (1957). “The Purpose of Bacon’s “History of Henry the Seventh”.” *Studies in Philology*, 54(1): 1-13.

The Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Separation Anxiety and Emerging Adult Individuation Level

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Ayrılık Anksiyetesi ve Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Düzeyi Arasındaki İlişki

Haydeh FARAJI¹ Zehra Dilara ÖZEN²

Abstract

The aim of this study is to determine the relationship between early maladaptive schemas, individuation, childhood and adulthood separation anxiety. The sample of the study was consisted of 400 emerging adults, 265 (66.3%) women and 135 (33.8%) men, and determined according to the definition of emerging adulthood so the ages of participants are between 18-25. Sociodemographic Information Form, Young Schema Questionnaire-Short Form 3 (YSQ-SF3), Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI), Adult Separation Anxiety Questionnaire (ASAQ) were given to the participants. The data obtained from the scales were analyzed using Pearson Correlation Analysis and Multiple Linear Regression Analysis Stepwise Method. As a result of the study findings, all schema domains were found to be associated with separation anxiety in both childhood and adulthood. It was determined that childhood separation anxiety predicted adult separation anxiety ($R=71$, $R^2=.50$, $p<0.05$). In addition, separation individuation has been found to have a mediating role between early maladaptive schemas and adult separation anxiety.

Keywords: Early Maladaptive Schemas, Separation Anxiety, Separation-Individuation, Emerging Adulthood.

Öz

Bu çalışmanın amacı erken dönem uyumsuz şemalar, bireyleşme, çocukluk ve yetişkinlik çağı ayrılık anksiyetesi arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmanın örneklemini, beliren yetişkinlik tanımına göre belirlenmiş olup 18-25 yaş aralığında, 265'i (%66.3) kadın, 135'i (%33.8) erkek olmak üzere 400 beliren yetiştikten oluşmaktadır. Katılımcılara Sosyodemografik Bilgi Formu, Young Şema Ölçeği -Kısa Form 3 (YŞÖ-KF-3), Separation Anxiety Symptom Inventory (AABE), Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Ölçeği (YAAÖ) uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler Pearson Korelasyon Analizi ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Stepwise Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma bulguları sonucunda tüm şema alanları hem çocuklukta hem de yetişkinlikte ayrılık anksiyetesi ile ilişkili bulunmuştur. Çocukluk çağı ayrılık anksiyetesinin yetişkinlik ayrılık anksiyetesini yordadığı belirlenmiştir ($R=71$, $R^2=.50$, $p<0.05$). Ayrıca ayrılma bireyleşmenin erken dönem uyumsuz şemalar ile yetişkin ayrılık anksiyetesi arasında aracı rolü olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Ayrılık Anksiyetesi, Ayrılma-Bireyleşme, Beliren Yetişkinlik.

Atf (to cite): Faraji, H., Özen, Z.D., (2022). *The Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Separation Anxiety and Emerging Adult Individuation Level*. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 51-79. Doi: 10.54709/iisbf.1176829

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, haydehfaraji1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5306-6546

² Yüksek Lisans, İstanbul Aydın Üniversitesi, zehraozen@stu.aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5714-5719

1. INTRODUCTION

Early maladaptive schemas (EMS) are defined as cognitive patterns that start in childhood and recur throughout life, including emotional, cognitive, and destructive behaviors against the self. According to the schema therapy school, the most important factor in the formation of maladaptive schemas is the insufficiency to meet the basic emotional needs in the early period (Rada, 2018). Since humans, unlike other mammalian species, come to the world in a very deficient, inadequate and unprotected state, the quality of the relationship between the individual and the caregiver is of great importance at the point of meeting the basic emotional needs (Johnson, 2018). The absence of a sustained and stable responsive, sensitive and accessible caregiver of the child may lead to unmet emotional needs and, consequently, to the emergence of approval-seeking (AS) disorder with EMS (Kesebir et al., 2011; Matthies et al., 2018).

The transition to adulthood, which is determined by separating from parents and taking the responsibility of individual existence, has been prolonged in post-industrial societies (Sevim, 2021). Emerging Adulthood Theory, Arnett (2000) states that there is an intermediate period between adolescence and adulthood with the social and economic changes experienced. This intermediate period, usually between the ages of 18-25, is called the "emerging adulthood period" (Sevim, 2021). It is stated that temporal shifts in identity-related demographic flows create a possible new and different developmental period between adolescence and adulthood (Arnett, 2011). Failure (FA) to complete the separation-individuation stages in a healthy way leads to an anxious and clinging attitude, separation anxiety (SA), which occurs due to the belief that when the child separates and moves away, he will not be able to find his parents physically and/or mentally (Mahler et al., 1975). While one of the sources of SA is stated as the physical or emotional absence of the parent (Cronk et al., 2004; another source is overprotective parental attitudes (Manicavasagar, 1999). It is thought that both situations may adversely affect the development of the individual's internal support points and lead to a feeling of inadequacy. Emerging adulthood, like all transitional periods, offers new gains although it brings separation and losses, and so SA comes right after them (Arnett, 2011; Bassi et al., 2021).

SA in childhood tends to extend into adulthood (Manicavasagar, 1997; Silove et al. 2002; Shear et al. 2006). It has been determined that as the EMS increase, the level of adult separation anxiety (ASA) increases (Aydın, 2020). Since individuals with SA have a deep sensitivity to transitions and losses (Milrod et al., 2014), it is possible that they will have maladaptive schemas which creates a difficulty in separation and individuation in emerging adulthood. It is thought that maladaptive schemas may affect the separation-individuation process in emerging adulthood and it may have a relationship with increase in the level of anxiety in the face of separation in adulthood. Therefore the hypotheses of this study is that; There is a relationship between EMS and SA and ASA, and also there is a relationship between the level of individuation in emerging adulthood and ASA. So the goal of this study is to determine the relationship between EMS, individuation, childhood and adulthood separation anxiety.

Negative behaviors and attitudes of individuals are considered as adaptive responses to maladaptive schemas, and it is stated that positive changes in schemas will carry individuals' attitudes and behaviors in a positive direction (Young et al., 2009). It is thought that the findings obtained from this study will contribute to the process of deciding which schemas are more beneficial to target primarily in therapy when SA is determined in the individual. This may be beneficial in preventing the emergence of separation-individuation difficulties in emerging adulthood or in eliminating these difficulties more effectively and quickly. Thus, it is aimed to alleviate or enter the longitudinal effects of early negative experiences. At the same time, it is thought that the present study may contribute to studies that study the relationship between EMS and psychopathologies (Welburn et al., 2002; Batur, 2004; Çakır, 2007; Soygüt et al., 2009; Deas et al., 2011).

2. METHOD

2.1. Research Model

This research was a survey research which applied based on the relational screening model. Studies in which data are collected in order to determine certain characteristics of a group are called survey research (Büyüköztürk, 2009). In the study, relational scanning, which is the research model used to determine the existence of a relationship between two or more variables and, if there is a relationship, the direction and degree of the relationship (Karasar, 2018).

2.2. Population and Sample

The sample used in the study is a simple-random sample in which each participant has an equal probability of being selected. The universe of the research is determined according to the definition of emerging adulthood, and the sample of the research consists of 400 emerging adults between the ages of 18-25 and living in Istanbul. The sample selection was made according to the "Simple-Random Sampling Selection" type. Sample includes 265 female and 135 (33.8%) male participants. The average age of the participants, whose age ranges from 18 to the youngest and 25 to the youngest, is $\bar{X}=23$, $SD=2$. 13.3% of the participants were high school graduates, 76.5% undergraduate graduates, 10.3% graduate graduates, 16.8% had low economic status, 77.8% had medium economic status, and 5.5% had high economic status.

2.3. Design and Procedure

The study conducted after the approval of the Ethics Committee of Istanbul Aydın University, numbered 2022/03 and dated 28.02.2022. The scales were distributed and administered to the participants online. Participants were reached through social media channels (facebook, telegram, instagram) by specifying the purpose and age range of the research, and it was reported that participation in the study was on a voluntary basis. In order to protect the privacy of the participants, name, surname, etc. no personal information was received. Also it is stated in the information form that the data obtained will be accessible only to researchers and that participants can withdraw from the research any time they want. It took an average of 30 minutes to complete the scales.

2.4. Materials

2.4.1. Sociodemographic Information Form

The questions in the Sociodemographic Information Form were developed by the researcher and aim to determine the socio-demographic characteristics of the participants (age, gender, educational status, economic level, etc.).

2.4.2. Young Schema Questionnaire-Short Form 3 (YSQ-SF3)

The Young Schema Questionnaire was developed by Young et al. (2009) to reveal EMS. The first form of the scale is a self-report scale with 90 items consisting of 5 basic schemas and 18 sub-dimensions. As a result of the revision process, the 90-item short form of the scale was obtained. The adaptation of the short form of the scale to the Turkish literature was carried out by Soygüt et al. (2009). This scale, which was adapted into Turkish, is named as "Young Schema Questionnaire-Short Form 3 (YSQ-SF3)" in the literature.

The individual with the abandonment (AD) schema believes that he or she will somehow be abandoned and let go. The individual with the ED schema believes that he/she will not be adequately cared for and loved. The Defectiveness (DT) schema gives the individual the belief that he or she is bad, ugly, undesirable. Individuals with a social isolation/insecurity (SII) schema believe that they are different from other people and cannot feel that they belong to any group. Individuals with

Enmeshment/Dependence (EMD) schema show an "extreme" dependence on other people around them (especially their immediate surroundings). They believe that without others help, they will have difficulty in fulfilling even daily work, and always seek the presence of other people in order to hold on to life. The Vulnerability to Harm (VH) schema includes the belief that the individual is inadequate in the face of diseases and disasters and cannot cope with them. Individuals with an intertwined self-schema almost dissolve their identities into other people's identities. Underlying this is the belief that it is very difficult for an individual to hold on to life and be happy if one is not attached to other people. Individuals with a FA schema believe that no matter what they do, they will eventually fail. Individuals with a Entitlement schema believe that they are right at all times and in all matters, do not accept that other people may be right in some matters, and do not show enough respect for the rights of other people. Individuals with Entitlement /Insufficient Self-Control (EISC) schemes exhibit extremely impulsive behaviors. Individuals with a Self Sacrifice (SS) schema submit as if they are "obedient" to whatever other people want. They try to fulfill the wishes of other people by renouncing their own needs and wishes. Individuals with an AS schema have an "extreme" need for the approval of the outside world about them. They make evaluations based on the approval of other people rather than their own wishes and tastes. Individuals with a pessimism (PES) schema believe that they will never find happiness and will be unhappy for life. Individuals with an Emotional Inhibition (EI) schema avoid experiencing and expressing their emotions and desires. These individuals cannot leave themselves alone and generally display controlling and rigid attitudes. For individuals with a high standard scheme, everything must be the best and most perfect. Otherwise, they do not evaluate that situation as good and sufficient (Usluca & Güler, 2021).

A higher score indicates the presence of more and more severe EMS. YSQ-SF3 adapted to Turkish by Soygüt et al. (2009), Cronbach's Alpha reliability coefficient is seen to vary between .63 and .80 for schema dimensions and between .53 and .81 for schema domains. The scale includes 90 questions in the form of a 6-point likert, 4 schema areas and 14 sub-schema dimensions. The Cronbach Alpha Coefficient, which is the internal consistency value for this study, was found to be .82 for AS, .72 for unrelenting standards (US), .81 for punitiveness (PNT), .77 for SS, .73 for EISC, .86 for negativity/PES, .87 for FA, .77 for VH or illness, .83 for AD, .88 for EMD, .76 for EI, 86 for DT / shame, .82 for social isolation/mistrust, .84 for ED.

2.4.3. Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI)

The Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI) is a self-report inventory developed by Silove et al. (1993). There are 15 items consisting of 4-point Likert-type questions in the inventory, which aims to evaluate AS.

The Turkish adaptation of the SASI and its validity and reliability study were performed by Diriöz et al. (2012). According to the study, the scale was determined as $p < 0.001$ and a statistically significant difference was found. In the light of the data obtained from a total of 410 subjects, the internal consistency of SASI was calculated as 0.89 using the Cronbah Alpha reliability analysis technique. In item analysis, the item-total score correlation method was used. The item-total correlations of the items of the scale ranged from 0.43 to 0.65. It can be said that people who score 12 and above in raw score of SASI or 4 and above with square root transformation, probably meet the diagnosis of childhood separation anxiety disorder. (Diriöz et al., 2012). It has 3 sub-dimensions: SA, not being able to stay away from family members, and school phobia. The Cronbach Alpha Coefficient, which is the internal consistency value for this study, was found to be .95 for total score.

2.4.4. Adult Separation Anxiety Questionnaire (ASAQ)

ASAQ was developed by Manicavasagar et al. (2003). The scale consists of 27 items on ASA and measures a 4-point Likert scale. The results are evaluated over the total score. The reliability and validity study for the Turkish version of the scale was performed by Diriöz et al. (2012). The Cronbah alpha value was found to be .93, showing that the scale has high internal consistency. It is suggested that people who score 25 and above will meet the criteria of the scale, and high scores indicate that people show higher levels of ASA symptoms (Diriöz et al., 2012).

2.5.5. Individuation Test for Emerging Adults- Short Form (ITEA-S)

The Individuation Test for Emerging Adults-Short Form (ITEA-S) is a 21-item self-report scale designed to measure five areas of individuation related to an individual's parents in emerging adulthood. The scale is applied on a 5-point Likert-type scale ranging from 1 ("totally false") to 5 ("totally true"). The scale was first developed by Komidar et al. (2014) as the Individuation Test for Emerging Adults (ITEA), which is a 36-item self-report questionnaire. ITEA-S was developed as an abbreviated and equivalent version of ITEA. It is stated that the short version is more suitable for adaptation to other cultural and linguistic environments (Komidar et al., 2016). Study for adaptation to Turkish conducted by (Karataş, Levpuscek ve Komidar, 2019). The five areas of individuation in emerging adulthood measured by the test consist of Support-Seeking, Attachment, Intervention, Self-Confidence, and Fear of Disappointing the Parent (FDPM) (Komidar et al., 2016). ITEA-S includes separate mother and father forms due to the different roles of mothers and fathers in the development of emerging adult individuation. Support seeking describes the individual's seeking emotional support, approval, advice, and help from a parent in difficult or important situations. Connectedness relates to an individual's experiences of mutual understanding, respect, and trust in their relationship with a particular parent. Intrusiveness includes an individual's perceptions of a parent as intruding into his or her privacy. It includes the perception that the parent is overly anxious and has a desire to exert emotional control over the individual. Self-confidence describes the belief that individuals manage their personal affairs, problems, and important decisions without parental assistance. FDP refers to an internal form of dependence on the parent, such as feelings of anxiety, anxiety, guilt, and anger that arise when an individual does not meet parental expectations.

For both the ITEA-S mother and the ITEA-S father, the Cronbach's alpha coefficient is also suitable for five domains of individuation: Seeking Support ($\alpha = .92/.90$), Attachment ($\alpha = .90/.90$), Interventionism ($\alpha = .91/.83$), Self Confidence ($\alpha = .84/.80$), and FDP ($\alpha = .87/.87$) (Komidar et al., 2016). The Cronbach Alpha Coefficient, which is the internal consistency value for this study, was found to be .74 for fear of disappointing the parent-mother (FDPM), .77 for self-confidence-mother (SCM), .79 for interventionism-mother (IM), .71 for seeking support-mother, .70 for attachment-mother (ATM), .74 for fear of disappointing the parent-father (FDPF), .75 for self-confidence-father (SCF), .71 for interventionism-father (IF), .69 for seeking support-father (SSF), .68 for attachment-father (ATF).

2.6. Analysis

Before the analyzes, the data collected on the internet were transferred to the SPSS 25 program and then the analyzes were started. The assumption of normal distribution, which is one of the first steps of the analysis, was checked. In this process, the kurtosis and skewness values of the scale and subscales were checked. Taking the study of George and Mallery (2010) as reference, these values being in the reference range of -2 +2 provides a normal distribution.

Pearson Correlation analysis tests the relationship between two quantitative variables, and the prerequisite for doing it is that two quantitative data are obtained from the same source and matched (Can, 2019). The data obtained from the scales were analyzed using Pearson Correlation Analysis and

Multiple Linear Regression Analysis Stepwise Method. While establishing the regression model, the Stepwise method removes the independent variable or variables that do not have a significant predictor among the independent variables included in the model. As a result, we obtain the most functional regression model (Mcclave et al., 2000).

3. RESULTS

There is moderate and positive correlation between a ASAQ and ED ($r=.316, p<0.01$), SII ($r=.424, p<0.01$), DT ($r=.457, p<0.01$), EI ($r=.241, p<0.01$), EMD ($r=.453, p<0.01$), AD ($r=.598, p<0.01$), VH ($r=.579, p<0.01$), FA ($r=.450, p<0.01$), PES ($r=.615, p<0.01$) and AS ($r=.468, p<0.01$).

There is weak and positive correlation between ASAQ and EISC ($r=.249, p<0.01$), with SS ($r=.464, p<0.01$), PNT ($r=.391, p<0.01$), US ($r=.339, p<0.01$).

Table 1: Pearson Correlation Test for the Relationship Between Young Schema Questionnaire and Adult Separation Anxiety Questionnaire

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1-ASA	1														
2-ED	.32**	1													
3-SII	.42**	.70**	1												
4-DT	.46**	.65**	.64**	1											
5-EI	.24**	.47**	.52**	.56**	1										
6-EMD	.45**	.63**	.67**	.77**	.58**	1									
7-AD	.60**	.62**	.64**	.70**	.51**	.74**	1								
8-VH	.58**	.60**	.71**	.66**	.51**	.69**	.71**	1							
9-FA	.45**	.54**	.58**	.77**	.57**	.77**	.63**	.64**	1						
10-PES	.61**	.57**	.70**	.64**	.47**	.67**	.69**	.72**	.65**	1					
11-EISC	.25**	.34**	.44**	.35**	.42**	.33**	.31**	.51**	.37**	.40**	1				
12-SS	.46**	.50**	.62**	.41**	.48**	.57**	.57**	.57**	.39**	.60**	.44**	1			
13-PNT	.39**	.42**	.56**	.48**	.42**	.42**	.43**	.59**	.43**	.53**	.60**	.56**	1		
14-US	.34**	.32**	.41**	.33**	.45**	.39**	.48**	.48**	.27**	.38**	.45**	.44**	.39**	1	
15-AS	.47**	.37**	.54**	.36**	.39**	.46**	.56**	.62**	.44**	.61**	.52**	.57**	.57**	.57**	1

** $p<0.01$ * $p<0.05$ Test used: Pearson Correlation Test

N:400, ASA: Adult Separation Anxiety, ED: Emotional Deprivation, SII: Social Isolation/Insecurity, DT: Defectiveness, EI: Emotional Inhibition, EMD: Enmeshment/Dependence, AD: Abandonment, VH: Vulnerability to Harm, FA: Failure, PES: Pessimism, EISC: Entitlement /Insufficient Self-Control, SS: Self Sacrifice, PNT: Punitiveness, US: Unrelenting Standards, AS: Approval-Seeking

EMS seem to predict ASA ($R=67$, $R^2=.44$, $p<0.05$). It was determined that the independent variable in the established regression model explained 44% of the change in ASA. The explanatory ranking according to beta values is as follows; PES ($\beta=.31$), AD ($\beta=.26$), VH ($\beta=.17$). It has been determined that the scheme of PES, AD, and VH have a positive contribution. According to the findings, it was determined that the variable that most explained ASA was the PES schema (see Table 2).

Table 2: Multiple Linear Regression Analysis of Early Maladaptive Schemas to Predict Adult Separation Anxiety; Stepwise Method

	B	SE	Beta	t	p	Zero-order	Partial Tolerance	VIF
(Constant)	8.46	2.73		3.10	0.002*			
Pessimism	0.81	0.15	0.31	5.34	0.000*	0.61	0.26	0.41
Abandonment	0.78	0.17	0.26	4.58	0.000*	0.60	0.22	0.43
Vulnerability to Harm	0.51	0.18	0.17	2.86	0.004*	0.58	0.14	0.40

$R=.67$ $R^2=.44$ $F_{(3,396)}=106.17$ $p=0.000$ $Durbin-Watson=1.469$

* $p<0.05$ Test used: Multiple Linear Regression Analysis; Stepwise Method

There is a moderate and positive correlation between Separation Anxiety Symptom Inventory and SII ($r=.368$, $p<0.01$), DT ($r=.382$, $p<0.01$), EMD ($r=.405$, $p<0.01$), AD ($r=.422$, $p<0.01$), VH ($r=.395$, $p<0.01$), FA ($r=.382$, $p<0.01$), PES ($r=.490$, $p<0.01$), AS ($r=.350$, $p<0.01$).

There is a weak and positive correlation between Separation Anxiety Symptom Inventory and ED ($r=.226$, $p<0.01$), EI ($r=.219$, $p<0.01$), EISC ($r=.102$, $p<0.05$), SS ($r=.295$, $p<0.01$), PNT ($r=.212$, $p<0.01$) and US ($r=.195$, $p<0.01$).

There is a weak and positive correlation between Separation Anxiety Symptom Inventory and ED ($r=.120$, $p<0.05$), SII ($r=.260$, $p<0.01$), DT ($r=.223$, $p<0.01$), EMD ($r=.259$, $p<0.01$), AD ($r=.284$, $p<0.01$), VH ($r=.248$, $p<0.01$), FA ($r=.198$, $p<0.01$), PES ($r=.322$, $p<0.01$), SS ($r=.161$, $p<0.01$), US ($r=.136$, $p<0.01$), AS ($r=.270$, $p<0.01$).

There is a moderate and positive correlation between Inability to Stay Away from Family Members (ISM) and ED ($r=.267$, $p<0.01$) SII ($r=.344$, $p<0.01$), DT ($r=.401$, $p<0.01$), EI ($r=.236$, $p<0.01$), EMD ($r=.387$, $p<0.01$), AD ($r=.435$, $p<0.01$), VH ($r=.418$, $p<0.01$), FA ($r=.404$, $p<0.01$), PES ($r=.513$, $p<0.01$), SS ($r=.361$, $p<0.01$), PNT ($r=.318$, $p<0.01$) ve AS ($r=.304$, $p<0.01$). There is a weak and positive correlation between ISM and US ($r=.167$, $p<0.01$) ve EISC ($r=.201$, $p<0.01$).

There is a moderate and positive correlation school phobia and ED ($r=.205$, $p<0.01$), SII ($r=.332$, $p<0.01$), DT ($r=.377$, $p<0.01$) EI ($r=.302$, $p<0.01$), EMD ($r=.410$, $p<0.01$) AD ($r=.348$, $p<0.01$), VH ($r=.345$, $p<0.01$), FA ($r=.426$, $p<0.01$), PES ($r=.406$, $p<0.01$). There is a weak and positive correlation between school phobia and EISC ($r=.163$, $p<0.01$), SS ($r=.233$, $p<0.01$), PNT ($r=.189$, $p<0.01$), US ($r=.201$, $p<0.01$), AS ($r=.299$, $p<0.01$)(see Table 3).

Table 3: Pearson Correlation Test for the Relationship Between Young Schema Questionnaire and Separation Anxiety Symptom Scale

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1-SASI	1																		
2-SA	.88**	1																	
3-ISM	.82**	.54**	1																
4-SP	.68**	.42**	.47**	1															
5-ED	.23**	.12*	.27**	.20**	1														
6-SII	.37**	.26**	.34**	.33**	.70**	1													
7-DT	.38**	.22**	.40**	.38**	.65**	.64**	1												
8-EI	.22**	.08	.24**	.30**	.47**	.52**	.56**	1											
9-EMD	.41**	.26**	.39**	.41**	.63**	.67**	.77**	.58**	1										
10-AD	.42**	.28**	.44**	.35**	.62**	.64**	.70**	.51**	.74**	1									
11-VH	.39**	.25**	.42**	.35**	.60**	.71**	.66**	.51**	.69**	.71**	1								
12-FA	.38**	.20**	.40**	.43**	.54**	.58**	.77**	.57**	.77**	.63**	.64**	1							
13-PES	.49**	.32**	.51**	.41**	.57**	.70**	.64**	.47**	.67**	.69**	.72**	.65**	1						
14-ESC	.10*	-.04	.20**	.16**	.34**	.44**	.35**	.42**	.33**	.31**	.51**	.37**	.40**	1					
15-SS	.29**	.16**	.36**	.23**	.50**	.62**	.41**	.48**	.57**	.57**	.57**	.39**	.60**	.44**	1				
16-PNT	.21**	.06	.32**	.19**	.42**	.56**	.48**	.42**	.42**	.43**	.59**	.43**	.53**	.60**	.56**	1			
17-US	.19**	.14**	.17**	.20**	.32**	.41**	.33**	.45**	.39**	.48**	.48**	.27**	.38**	.45**	.44**	.39**	1		
18-AS	.35**	.27**	.30**	.30**	.37**	.54**	.36**	.39**	.46**	.56**	.62**	.44**	.61**	.52**	.57**	.57**	.57**	1	

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$ Test used: Pearson Correlation Test

N:400, SASI: Separation Anxiety Symptom Inventory, SA: Separation Anxiety, ISM: Inability to Stay Away from Family Members, SP: School Phobia, ED: Emotional Deprivation, SII: Social Isolation/Insecurity, DT: Defectiveness, EI: Emotional Inhibition, EMD: Enmeshment/Dependence, AD: Abandonment, VH: Vulnerability to Harm, FA: Failure, PES: Pessimism, ESC: Entitlement /Insufficient Self-Control, SS: Self Sacrifice, PNT: Punitiveness, US: Unrelenting Standards, AS: Approval-Seeking

Childhood separation anxiety seems to predict ASA ($R=71$, $R^2=.50$, $p<0.05$). It was determined that the independent variable in the established regression model explained 50% of the change in ASA. The explanatory ranking according to beta values is as follows; not being away from family members ($\beta=.52$), AS ($\beta=.22$), school phobia ($\beta=.08$). It has been determined that not being able to stay away from family members, AS, school phobia have positive contributions. According to the findings, it was determined that the variable that most explained ASA was the ISM (see Table 4).

Table 4: Child Separation Anxiety Prediction of Adult Separation Anxiety Multiple Linear Regression Analysis; Stepwise Method

	B	Std. Error	Beta	t	p	Zero-order	Partial	Tolerance	VIF
(Constant)	10.04	2.38		4.22	0.000*				
Inability to Stay Away from Family Members	2.62	0.22	0.52	11.66	0.000*	0.67	0.51	0.64	1.56
Separation Anxiety	0.79	0.16	0.22	5.08	0.000*	0.53	0.25	0.67	1.49
School Phobia	0.66	0.33	0.08	2.02	0.044*	0.42	0.10	0.74	1.36

$R=.71$ $R^2=.50$ $F(3,396)=132.70$ $p=0.000$ $Durbin-Watson=1.594$

* $p<0.05$ Test used: Multiple Linear Regression Analysis; Stepwise Method

There is a weak and positive correlation between ATM and SII ($r=-.174$, $p<0.01$), DT ($r=-.133$, $p<0.01$), EMD ($r=-.140$, $p<0.01$), AD ($r=-.160$, $p<0.01$), VH ($r=-.106$, $p<0.05$), FA ($r=-.108$, $p<0.05$), PES ($r=-.212$, $p<0.01$), SS ($r=-.150$, $p<0.01$).

There is a weak and positive correlation between Seeking Support-Mother ile ED ($r=.138$, $p<0.01$), SII ($r=.235$, $p<0.01$), DT ($r=.190$, $p<0.01$), EMD ($r=.199$, $p<0.01$), AD ($r=.271$, $p<0.01$), VH ($r=.224$, $p<0.01$), FA ($r=.154$, $p<0.01$), PES ($r=.225$, $p<0.01$), EISC ($r=.155$, $p<0.01$), SS ($r=.210$, $p<0.01$), PNT ($r=.162$, $p<0.01$), US ($r=.228$, $p<0.01$), AS ($r=.191$, $p<0.01$).

There is a weak and positive correlation between IM and SII ($r=.164$, $p<0.01$), DT ($r=.153$, $p<0.01$), EMD ($r=.116$, $p<0.05$), AD ($r=.193$, $p<0.01$), VH ($r=.147$, $p<0.01$), FA ($r=.143$, $p<0.01$), PES ($r=.133$, $p<0.01$), SS ($r=.110$, $p<0.05$), US ($r=.101$, $p<0.05$).

There is a weak and positive correlation between SCM and ED ($r=-.113$, $p<0.05$), SII ($r=-.171$, $p<0.01$), DT ($r=-.152$, $p<0.01$), Basturma ($r=-.111$, $p<0.05$), EMD ($r=-.149$, $p<0.01$), ile AD ($r=-.192$, $p<0.01$), VH ($r=-.162$, $p<0.01$), PES ($r=-.166$, $p<0.01$), SS ($r=-.207$, $p<0.01$), PNT ($r=-.120$, $p<0.05$), US ($r=-.110$, $p<0.05$) ve AS ($r=-.123$, $p<0.05$).

There is a weak and positive correlation between Fear of Disappointing Parent-Mother and ED ($r=.130$, $p<0.01$), SII ($r=.162$, $p<0.01$), DT ($r=.173$, $p<0.01$), EI ($r=.125$, $p<0.05$), EMD ($r=.183$, $p<0.01$), AD ($r=.197$, $p<0.01$), VH ($r=.186$, $p<0.01$), FA ($r=.216$, $p<0.01$), PES ($r=.202$, $p<0.01$), SS ($r=.143$, $p<0.01$), US ($r=.136$, $p<0.01$) (see Table 5).

Table 5: The Relationship Between Young Schema Questionnaire Individuation Test for Emerging Adults -Mother

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1-ATM	1																		
2-SSM	.02	1																	
3-IM	-.06	.27**	1																
4-SCM	.17**	-.30**	.13**	1															
5-FDPM	-.22**	.04	.31**	.10*	1														

6-ED	-.09	.14**	.08	-.11*	.13**	1														
7-SII	-.17**	.23**	.16**	-.17**	.16**	.70**	1													
9-DT	-.13**	.19**	.15**	-.15**	.17**	.65**	.64**	1												
9-EI	-.04	.08	.05	-.11*	.13*	.47**	.52**	.56**	1											
10-EMD	-.14**	.20**	.12*	-.15**	.18**	.63**	.67**	.77**	.58**	1										
11-AD	-.16**	.27**	.19**	-.19**	.20**	.62**	.64**	.70**	.51**	.74**	1									
12-VH	-.11*	.22**	.15**	-.16**	.19**	.60**	.71**	.66**	.51**	.69**	.71**	1								
13-FA	-.11*	.15**	.14**	-.07	.22**	.54**	.58**	.77**	.57**	.77**	.63**	.64**	1							
14-PES	-.21**	.23**	.13**	-.17**	.20**	.57**	.70**	.64**	.47**	.67**	.69**	.72**	.65**	1						
15-ESC	-.02	.16**	.07	-.04	.01	.34**	.44**	.35**	.42**	.33**	.31**	.51**	.37**	.40**	1					
16-SS	-.15**	.21**	.11*	-.21**	.14**	.50**	.62**	.41**	.48**	.57**	.57**	.57**	.39**	.60**	.44**	1				
17-PNT	-.09	.16**	.07	-.12*	.08	.42**	.56**	.48**	.42**	.42**	.43**	.59**	.43**	.53**	.60**	.56**	1			
18-US	-.08	.23**	.10*	-.11*	.14**	.32**	.41**	.33**	.45**	.39**	.48**	.48**	.27**	.38**	.45**	.44**	.39**	1		
19-AS	-.10	.19**	.06	-.12*	.08	.37**	.54**	.36**	.39**	.46**	.56**	.62**	.44**	.61**	.52**	.57**	.57**	.57**	1	

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$ Test used: Pearson Correlation Test

N:400, ATM: Attachment-Mother, SSM: Seeking Support-Mother, IM: Interventionism-Mother, SCM: Self-Confidence-Mother, FDP: Fear of Disappointing the Parent-Mother, ED: Emotional Deprivation, SII: Social Isolation/Insecurity, DT: Defectiveness, EI: Emotional Inhibition, EMD: Enmeshment/Dependence, AD: Abandonment, VH: Vulnerability to Harm, FA: Failure, PES: Pessimism, ESC: Entitlement/Insufficient Self-Control, SS: Self Sacrifice, PNT: Punitiveness, US: Unrelenting Standards, AS: Approval-Seeking

There is a weak and negative correlation between ATF and ED ($r = -.132, p < 0.01$), SII ($r = -.178, p < 0.01$), DT ($r = -.136, p < 0.01$), EMD ($r = -.109, p < 0.05$) ve FA ($r = -.128, p < 0.05$).

There is a weak and positive correlation between SSF and DT ($r = .126, p < 0.05$), EMD ($r = .111, p < 0.05$), AD ($r = .127, p < 0.05$), VH ($r = .132, p < 0.01$), US ($r = .100, p < 0.05$), AS ($r = .126, p < 0.05$).

There is a weak and positive correlation between FDPF and SII ($r = .189, p < 0.01$), DT ($r = .189, p < 0.01$), EMD ($r = .169, p < 0.01$), AD ($r = .186, p < 0.01$), VH ($r = .242, p < 0.01$), FA ($r = .188, p < 0.01$), PES ($r = .210, p < 0.01$), SS ($r = .145, p < 0.01$), PNT ($r = .127, p < 0.05$), AS ($r = .113, p < 0.05$) (see Table 6).

Table 6: Relationship between Young Schema Questionnaire, Individuation Test for Emerging Adults - Father

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1-ATF	1																			
2-SSF	.26**	1																		
3-IF	.00	.30**	1																	
4-SCF	.17**	-.25**	-.11*	1																

5-FPF	.04	.22**	.13**	.14**	1															
6-ED	-.13**	.03	.01	-.02	.09	1														
7-SII	-.18**	.04	.09	-.01	.19**	.70**	1													
9-DT	-.14**	.13*	.08	.01	.19**	.65**	.64**	1												
9-EI	-.10	.04	.05	.01	.00	.47**	.52**	.56**	1											
10-EMD	-.11*	.11*	.05	-.02	.17**	.63**	.67**	.77**	.58**	1										
11-AD	-.09	.13*	.04	.02	.19**	.62**	.64**	.70**	.51**	.74**	1									
12-VH	-.08	.13**	.01	.09	.24**	.60**	.71**	.66**	.51**	.69**	.71**	1								
13-FA	-.13*	.09	.02	.05	.19**	.54**	.58**	.77**	.57**	.77**	.63**	.64**	1							
14-PES	-.09	.08	.03	.00	.21**	.57**	.70**	.64**	.47**	.67**	.69**	.72**	.65**	1						
15-ESC	-.03	.09	.02	.07	.04	.34**	.44**	.35**	.42**	.33**	.31**	.51**	.37**	.40**	1					
16-SS	-.09	.09	.07	-.09	.15**	.50**	.62**	.41**	.48**	.57**	.57**	.57**	.39**	.60**	.44**	1				
17-PNT	-.07	.09	.08	-.01	.13*	.42**	.56**	.48**	.42**	.42**	.43**	.59**	.43**	.53**	.60**	.56**	1			
18-US	.03	.10*	.01	.01	.09	.32**	.41**	.33**	.45**	.39**	.48**	.48**	.27**	.38**	.45**	.44**	.39**	1		
19-AS	-.03	.13*	.04	.01	.11*	.37**	.54**	.36**	.39**	.46**	.56**	.62**	.44**	.61**	.52**	.57**	.57**	.57**	1	

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$ Test used: Pearson Correlation Test

N:400, ATF: Attachment-Father, SSF: Seeking Support-Father, IF: Interventionism-Father, SCF: Self-Confidence-Father, FDPF: Fear of Disappointing the Parent-Father, ED: Emotional Deprivation, SII: Social Isolation/Insecurity, DT: Defectiveness, EI: Emotional Inhibition, EMD: Enmeshment/Dependence, AD: Abandonment, VH: Vulnerability to Harm, FA: Failure, PES: Pessimism, ESC: Entitlement/Insufficient Self-Control, SS: Self Sacrifice, PNT: Punitiveness, US: Unrelenting Standards, AS: Approval-Seeking

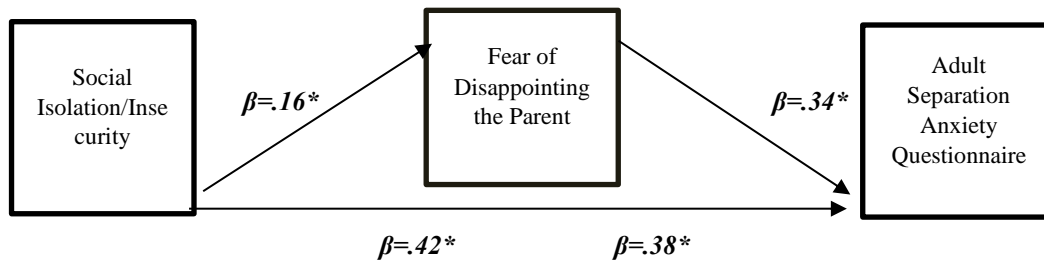
Table 7: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Predictions of the Social Isolation/Insecurity Schema on the Adult Separation Anxiety Scale

<i>Model</i>	<i>R</i>	<i>R²</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	Lower Bound	Upper Bound
(Constant)	.42	.18	25.35	3.05		8.32	0.000*	19.36	31.34
1 Social Isolation/Insecurity			0.95	0.10	0.42	9.33	0.000*	0.75	1.15
(Constant)	.51	.25	16.62	3.21		5.17	0.000*	10.30	22.94
Social Isolation/Insecurity			0.85	0.10	0.38	8.62	0.000*	0.66	1.04
2 Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.84	0.76	0.28	6.37	0.000*	3.35	6.33
Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

When we examine the first model, the SII schema subscale explains 18% of the change in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable FDPM was included and it was seen that it explained 7% of the change in ASAQ. It was determined that the SII schema subscale and the fear of disappointing the parent subscale explained 25% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the SII schema subscale decreased from .42 to .38. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 1: Beta Coefficients on the Mediator Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Scale of the Social Isolation/Insecurity Scheme

* $p < 0.05$

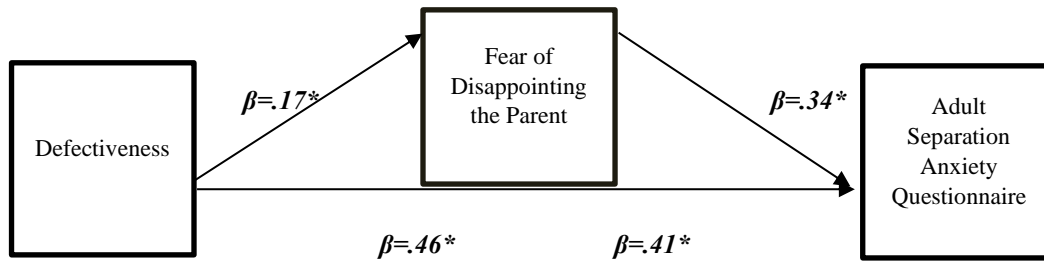
Table 8: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Scale of the Defectiveness Schema

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Lower Bound	Upper Bound
(Constant)	.46	.21	18.47	3.44		5.36	0.000*	11.70	25.24
1 Defectiveness			1.19	0.12	0.46	10.24	0.000*	0.96	1.42
(Constant)	.53	.28	10.71	3.52		3.05	0.002*	3.80	17.63
Defectiveness			1.07	0.11	0.41	9.47	0.000*	0.85	1.29
2 Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.67	0.75	0.27	6.24	0.000*	3.20	6.15
Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

When the Figure 1 examined, the imperfection schema subscale explains 21% of the change in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable fear of disappointing the parent was included and it was seen that it explained 7% of the change in ASAQ. It was determined that the DT schema subscale and the fear of disappointing the parent subscale explained 28% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the DT schema subscale decreased from .46 to .41. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 2: Beta Coefficients on the Mediator Role of Parental Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Scale of Defectiveness Schema

* $p < 0.05$

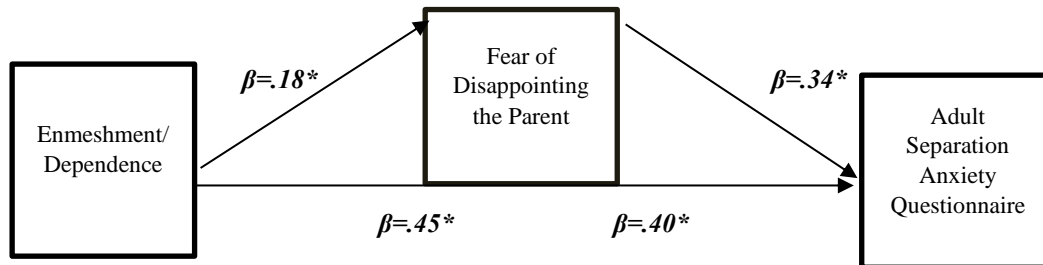
Table 9: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Comparison of the Enmeshment/Dependence Schema with the Adult Separation Anxiety Questionnaire

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Lower Bound	Upper Bound
(Constant)	.45	.20	18.34	3.49		5.26	0.000*	11.48	25.20
1 Enmeshment/Dependence			0.83	0.08	0.45	10.14	0.000*	0.67	0.99
(Constant)	.52	.27	10.91	3.55		3.07	0.002*	3.93	17.89
Enmeshment/Dependence			0.74	0.08	0.40	9.29	0.000*	0.58	0.89
2 Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.62	0.75	0.27	6.14	0.000*	3.14	6.10
Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

When Figure 2 examined EMD schema subscale explains 20% of the variation in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable fear of disappointing the parent was included and it was seen that it explained 7% of the change in ASAQ. It was determined that the EMD schema subscale and the fear of disappointing the parent subscale explained 27% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the nesting/dependency scheme subscale decreased from .46 to .41. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 3: Beta Coefficients on the Mediator Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Predictions of the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Enmeshment/Dependence Schema

* $p < 0.05$

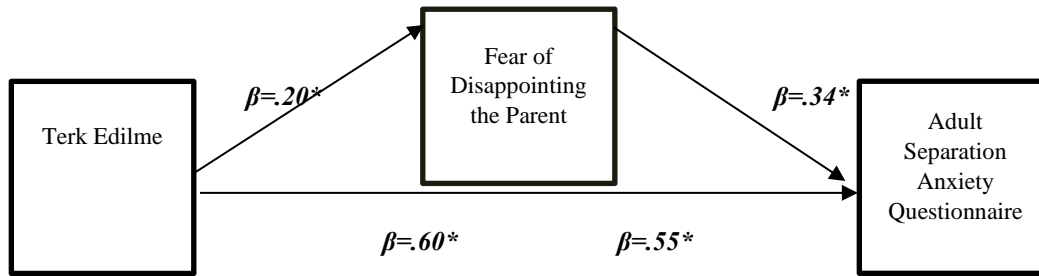
Table 10: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Abandonment Schema

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Lower Bound	Upper Bound
(Constant)	.60	.36	11.85	2.84		4.17	0.000*	6.26	17.44
1 Abandonment			1.79	0.12	0.60	14.87	0.000*	1.55	2.02
(Constant)	.64	.41	5.30	2.95		1.80	0.073	-0.49	11.10
Abandonment			1.65	0.12	0.55	14.02	0.000*	1.42	1.88
2 Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.02	0.68	0.23	5.89	0.000*	2.68	5.36
Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

Figure 4 shows that the AD schema subscale explains 36% of the change in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable FDPM was included and it was seen that the change in ASAQ explained 5% of the change. It was determined that the AD schema subscale and the FDPM subscale explained 41% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the AD scheme subscale decreased from .60 to .55. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 4: Beta Coefficients on the Mediator Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Abandonment Schema

* $p < 0.05$

Table 11: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Evaluation of the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Vulnerability to Harm Schema

Model		R	R ²	B	SH	β	t	p	Lower Bound	Upper Bound
	(Constant)	.58	.33	17.47	2.60		6.73	0.000*	12.37	22.57
1	Vulnerability to Harm			1.73	0.12	0.58	14.16	0.000*	1.49	1.97
	(Constant)	.63	.39	10.13	2.77		3.66	0.000*	4.69	15.56
	Vulnerability to Harm			1.59	0.12	0.53	13.40	0.000*	1.36	1.83
2	Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.18	0.69	0.24	6.06	0.000*	2.83	5.54
	Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

Figure 5 shows that the VH schema subscale explains 33% of the change in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable FDPM was included and it was seen that it explained 6% of the change in ASAQ. It was determined that the VH schema subscale and the FDPM subscale explained 39% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the vulnerability scheme subscale against threats decreased from .58 to .53. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 5: Beta Coefficients on the Mediator Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in Predicting the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Vulnerability to Harm Schema

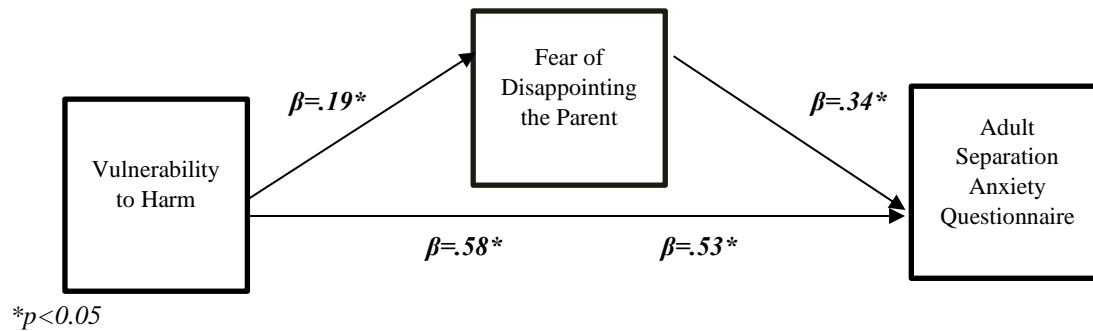

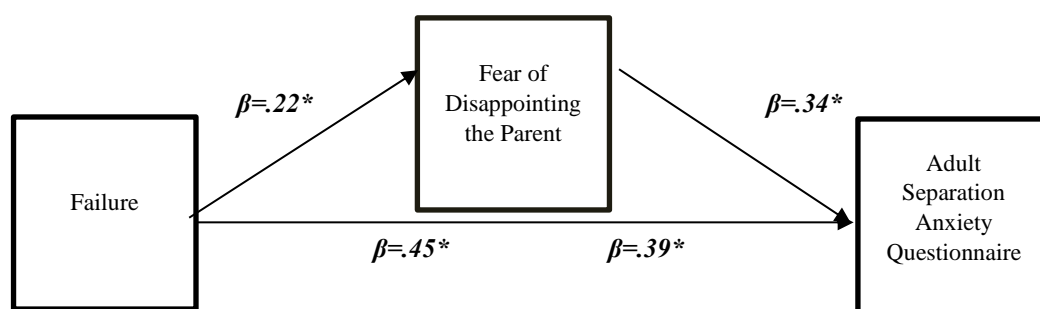
Table 12: The Mediating Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Prediction of the Failure Schema on the Adult Separation Anxiety Questionnaire

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	Lower Bound	Upper Bound
(Constant)	.45	.20	22.03	3.16		6.97	0.000*	15.82	28.25
1 Failure			1.13	0.11	0.45	10.05	0.000*	0.91	1.36
(Constant)	.51	.26	15.14	3.26		4.64	0.000*	8.73	21.56
Failure			0.99	0.11	0.39	8.95	0.000*	0.78	1.21
2 Fear of Disappointing the Parent-Mother			4.43	0.76	0.26	5.80	0.000*	2.93	5.93
Undirect Total Effect (Mediator)			0.02	0.01				0.01	0.04

* $p < 0.050$ Test used: Hierarchical Regression Analysis

Figure 6 shows that, the FA schema subscale explains 20% of the change in our dependent variable, ASAQ. In the second model, the mediator variable FDPM was included and it was seen that it explained 6% of the change in ASAQ. It was determined that the FA schema subscale and the FDPM subscale explained 26% of the change in ASAQ. With the addition of the mediator variable to the model, the beta value of the FA schema subscale decreased from .45 to .39. It has been observed that the decrease in beta value and the lower and upper limit values of the indirect total effect include zero and it has been determined that the mediator role is partial.

Figure 6: Beta Coefficients Regarding the Mediator Role of the Parent Disappointment-Mother Subscale in the Predictions of the Adult Separation Anxiety Questionnaire of the Failure Schema

* $p < 0.05$

4. DISCUSSION

Discussion of the Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Separation Anxiety

The first hypothesis of the study was confirmed by determining that there is a relationship between EMS and SA. Also It was determined that childhood separation anxiety predicted adult separation anxiety There are studies which supports there is a significant relationship between schemas and anxiety (Dutra et al., 2008; Lee, 2008; Wright et al., 2009; Cockram et al., 2010). Also Yurtseven & Özkul, 2022 supports in particular that there is a significant relationship between schemas and schemas and SA. In the presence of an increased level of anxiety, schemas are activated more easily (Calvete et al., 2005), and it is stated that maladaptive schemas' of individuals with high anxiety levels are more likely to activate compared to individuals with low anxiety levels (Wenzel et al., 2007).

According to the findings of the study, as the level of AD, which is one of the schema sub-dimensions, increases, SA and ASA levels increase. Manicavasaga et al. (1997) found 33% of individuals with ASA had a great loss, which can cause severe feelings of AD and loneliness, on set of their symptoms. It has been stated that the AD schema is an important component of depression and anxiety symptoms and the general severity of these symptoms (Rezaei & Ghazanfari, 2016; Karagöl & Kaya, 2021). It is stated that the AD schema is a predictor of anxiety in the general context and AS in the specific context (Hajiyari & Bahramabadi, 2021). It is known that patients with borderline personality disorder who have high levels of AD schemas (Rafaeli et al., 2016) also have high levels of SA (Faraji, 2021).

As the level of VH, which is one of the schema sub-dimensions, increased, it was found that the levels of SA and ASA increased. Vulnerability schemas are associated with feelings of anxiety (Beck, 1976; Schmidt et al., 1995; McGinn & Young, 1996). In the study of Welburn et al. (2002), vulnerability schema in the face of threats was found to be an important individual predictor of anxiety. People who have the schema of vulnerability in the face of threats think that a disaster will happen to them and they cannot cope with this disaster (Young et al., 2009). Likewise Wheaton & Keiser (2021) indicates that anxiety sensitivity and intolerance of uncertainty, which are about perceiving it's hard to manage the incident it and also brings catastrophic consequences predicts ASA. One of the areas where these disasters can happen is interpersonal relationships. Jealousy, which includes feelings of fear and anxiety, is felt as a result of damage or loss that may occur as a result of the imaginary or real presence of a third person in close relationships (Faraji & Boran, 2021). It is thought that people with the schema of vulnerability in the face of threats feel jealousy as a reflection of SA in this context, where they think that they cannot cope with the loss of their significant others. Pregnancy is a period of all kind of changes; physiological, physiological, psychosocial. All of these changes creates a fragility in the individual and at this point of view some can say that pregnancy has similarities with emerging adulthood (Değirmenci et al., 2020). So Değirmenci et al.'s (2020) findings, which they get from a group of pregnant women and show that at this period SA and thoughts about VH rises, are similar to us.

The findings of the study show that as the level of ED one of the schema sub-dimensions, increases, SA and ASA levels increase. It is known that childhood neglect experiences predict the ED schema (Cecero et al., 2004; Wright et al., 2009). The results of the study which found that the mothers of children with AS found their parenting less satisfactory and less sufficient (Herren, In-Albon, & Schneider, 2013) and which shows these mothers were evaluated as depressive and irritating, and that they had an anxiety disorder (Ereymiş et al., 2009) supports findings of this study. Due to these related qualities, it is thought that mothers can lead to a predisposition for their children to have experience neglect-like experiences. The fact that children with SA describe their families as less accepting supports this idea (Siqueland, Kendall, & Steinberg, 1996). Mothers with anxiety problems show less warmth to their children, behave

more negatively in their relationships, provide less autonomy to their children, and use more critical and more destructive behavior patterns compared to normal mothers (Whaley et al., 1999). The fact that the caregivers do not meet the child's physical and emotional needs and neglect the child may cause the child to develop low self-esteem and experience difficulties in interpersonal relationships (Yurdakök and İnce, 2004; Bahar et al., 2009). It has been revealed that childhood neglect experiences are associated with high anxiety levels in adulthood (Kendall-Tackett, 2002). With the lack of feelings of love, attachment and trust with the significant other, people think that they will not be loved in their adult life and that they will not be loved enough even if they are loved (Young et al., 2009). Individuals with SA are afraid of establishing close relationships with others (Üstün, 2008: 25) and think that other people do not love them and are not related to them (Büküşoğlu, 2004). This may lead to higher levels of ED schema in individuals with AS. On the other hand, when the level of SA decreases, individuals' social skills increase (Küçükötük, 2015), and an increase in social skills is expected to accompany a decrease in ED schema levels. Accordingly, individuals with shy personality traits are thought to experience high levels of anxiety in the absence of significant others with whom they have already established close relationships.

As a result of the study findings, an increase was determined in AS and ASA levels in parallel with the increase in the level of PES, which is one of the schema sub-dimensions. Overprotective attitudes of significant others play an important role in the formation of the PES schema (Hastings et al., 2007) and also on SA (Bögels et al., 2013). Parents with this attitude are overly attentive to their children. By opposing the decisions made by the children, actually they decide instead of the child. As a result, the child perceives himself as worthless and insecure, and looks pessimistic about life, thinking that he cannot cope with problems alone (Faraji & Utar, 2021). The parents of people with this schema are also anxious and they believe that bad events going to happen all the time (Roediger, 2020). Children with high fear of being alone and AD have high SA (Çetin, 2017). People with a pessimistic schema focus on the negative aspects of life, evaluate events as their worst, and believe that bad things will always happen to them (Karaosmanoğlu, 2016). Accordingly, PES schema seems to be associated with depressive disorders and depressive temperament. Individuals with AS focus on thoughts that something going to happen to them when they are away from their significant others, that they will lose them, and report pessimistic and depressive thoughts such as believing that they cannot cope with the problems in their lives alone. SA symptoms are significantly higher in depressed individuals (Carmassi, 2015; Yıldırım, 2019). Elbay et al. (2021) found that in an outpatient group of major depressive disorder 41% of them has comorbid separation anxiety disorder. The fact that even the parents of children with SA have higher levels of depressive disorder (Massi, 2001). Also Pini et al. (2021) indicates that SA even predicts suicidal thoughts.

As the schema sub-dimension of EMD increase, SA and ASA levels increase. In the addiction scheme, individuals live dependent on their environment and important others such as parents, spouses and siblings. Especially in Turkey the collectivist culture is dominant, parents raise their children dependent on them and it leads delays in the individuation processes of children (Alkan, 2010). The loss of any of the close relatives can cause great destruction in the person with an addiction schema (Arntz, 2012; Young et al., 2009). The dependent personality pattern includes the submissive and sticky behavior pattern, and it corresponds to the need for intensive care of others and SA (Kaplan & Sadock, 2004; Near, 2014). Dependent individuals who feel unsuccessful and think they do not have the ability to make the right decision want to have people who will help them (McWilliams, 2013). They are peaceful when they act permissive, altruistic, passive and submissive and so they can continue to be with their beloved one but on the other hand when they are not supported, directed or they abandoned by beloved ones, their anxiety and aggression levels increase (Pincus & Wilson, 2001). In this context, it is expected that

separation with significant others triggers the EMD schema. It is thought that the activation of this schema leads to constant thinking about significant others and to experience AS.

As the level of FA schema sub-dimension increases, SA and ASA levels increase too. The FA schema includes people's perception of themselves as more incompetent than others and the belief that they will constantly fail (Young & Kolosko, 2011). As a result of the overprotective, controlling and critical attitude of families, individuals may feel a sense of failure (Erözkan, 2012), while their intrusive attitude increases the level of anxiety in children (Hudson & Rapee, 2001). Parental perfectionism increases the child's anxiety (Affrunt & Borden, 2015). The child, who is expected to do everything perfectly, experiences a feeling of failure when he cannot reach the desired goal under this pressure (Aydoğdu & Dilekmen, 2016).

In the study, as the level of AS, which is one of the sub-dimensions of the schema, increased, it was determined that the levels of SA and ASA increased. It is reported that individuals who report an early maladaptive confirmation-seeking schema do not experience high levels of anxiety (Lindsey, 2014). In the AS scheme, individuals need the constant approval of those they are in close relations with (Karataş & Baki, 2017; Roediger, 2020). Among the diagnostic criteria of histrionic personality disorder, there are desires to be the center of attention, to be appreciated and to be liked. These wishes are related to the fact that people always need the approval of others in order to feel valuable (Bilge & Balaban, 2021). It is thought that these people feel worthless that they are far away from the important others they hope to receive appreciation and approval from, and therefore they may experience AS.

As the level of SS schema subdimension, increases, SA and ASA levels increase too. In the SS schema, individuals dedicate themselves to pleasing others. Individuals with this schema show dependence on others and display destructive attitudes towards the people around them (Young et al. 2009). People who exhibit an attitude of SS can see this as a useful method for maintaining relationships (Hogan et al., 2007) It is known that addicted people exhibit more SS (Furnham, 2016). Even if addicted people think that the behavior of their significant other is wrong, they behave very submissively and obediently in order to avoid the anxiety of losing them (Arntz, 2012; Beck et al., 2004). In this context, it can be predicted that people with a SS schema need the presence of important others to guide and support themselves and sacrifice themselves in order not to lose them.

As the level of Suppression of Emotions, which is one of the schema sub-dimensions, increased, it was found that the levels of SA and ASA increased. In a study, it was determined that the suppression of emotions schema, which is one of the EMS, was more active in the anxiety disorders group than in the control group (Yoosefi et al., 2016). People with suppression schemas think that they should avoid spontaneous emotions and spontaneous actions in order to avoid criticism and rejection (Young et al., 2009). Individuals with a suppression schema have difficulties in interpersonal relationships especially establishing new relationships because they cannot express their emotions as they are. Therefore, it can be said that they are worried about losing their significant others and they experience SA.

As the level of US schema subdimension increases, SA and ASA levels increase. The imperfection schema refers to the person's perception of himself as defective, unloved or worthless (Young et al., 2009). As self-esteem, which means the state of appreciation that people reach as a result of self-evaluation, decreases, their perception of themselves as defective and their level of SA increase (Karabulut, 2019; Ak, 2021). Factors such as exposure to peer pressure, exclusion from friends, and lack of social skills can trigger anxiety disorder (Rapee, 2015). The findings support our study, as individuals' liking themselves more means they find themselves less flawed. People with the imperfection schema are thought to experience intense anxiety about being separated from them because they feel worthless and need significant others for their positive self-worth.

As the level of SII, one of the schema sub-dimensions, increased, it was found that the levels of SA and ASA increased. It is seen that people who have distorted beliefs about relationships make wrong inferences when perceiving others and their relationships, and therefore experience SA (Çam & Çelik, 2018). This situation reaches visible dimensions in individuals with avoidant personality disorder (Bilge and Balaban, 2021) and borderline personality disorder (Faraji, 2021). Social isolation schema is formed as a result of exclusion and humiliation experiences in childhood (Roediger, 2020). Even if there is no effective exclusion, this schema is encountered in families that close themselves against external factors (Farrell et al., 2015). People with a social isolation schema believe that they do not belong to any group, union or community other than their families (Young et al., 2009). People with a social isolation schema want to be with their significant others because they feel that they cannot fit into a new group and adapt to others. It is thought that this schema, which was developed by being isolated by peers in childhood, is reactivated as separation from significant others increases loneliness. For this reason, it can be thought that they experience anxiety apart from important others to whom they feel belonging and trust.

As the level of Punishment increases, SA and ASA levels increase. People with punishment schema cannot tolerate and react to their own or others' mistakes and weaknesses (Roediger, 2020). Authoritarian and critical parents, who show little warmth to their children and have a high level of control over their children, are effective in the development of the punishment scheme (Baumrind, 1971; Tuncay, 2008). Children who grow up in such a family environment internalize these attitudes and think that the rules should be obeyed completely, ignore the humane reasons behind the mistakes made, and develop the belief that every mistake should be punished (Demiriz et al., 2007). People with schemas in the area of hypervigilance and suppression, where punishment is one of them, think that emotions and impulses should be suppressed and mistakes should not be made. Otherwise, they believe that their lives will be turned upside down and they will feel anxiety as a result (Young et al., 2009). The fact that individuals with high levels of punitive schema are very careful in their relationships, which they think that the slightest mistake they will make may cause the end of their relationship (Faraji & Başçelik, 2022) is considered as a supportive finding for these individuals' SA.

As the level of High Standards, which is one of the schema sub-dimensions, increased, it was determined that the levels of SA and ASA increased. Aydın (2020)'s study is similar to the findings of this study. People with a high standards schema may need a significant other to decide the adequacy of the standards they set for themselves. It is also thought that they want to be close to them in order to please their significant other by showing the standards they have reached.

Discussion of the Relationship between Early Maladaptive Schemas and the Level of Individuation in Emerging Adulthood

According to the findings of the current study, a significant relationship was found between all dimensions Individuation Test for Emerging Adults except for the IF and SCF who have high intrusive attitudes, which are among the sub-dimensions of the level of individuation in adulthood that appear with the nesting/dependence schema. It has been observed that individuals with EMS perceive that they are more intertwined with their parents and that their personal freedoms are limited (Roring, 2012). Although it is a situation that is starting to change today, it is thought that there is a difference between relationship with father and relationship with mother in Turkish culture. It has been usually the mother who takes care of the child and takes care of him relatively more (Şahin & Özbey, 2007). While a significant relationship was found in all sub-dimensions related to the mother, the reason why no significant relationship could be found in all sub-dimensions related to the father is thought to be the gender roles and the duties assigned to the mother.

In Roring's study (2012), a significant relationship was found between the schemas in the separation and rejection domain and the level of individuation, and the schemas in this field were found to be a significant predictor of SA, which is one of the sub-dimensions of the individuation level. Moreover, EMS associated with the area of separation and rejection and the area of hypervigilance and suppression were found to predict rejection expectation, which is a sub-dimension of the individuation level scale. In other studies, it has been found that people with schemas in the area of separation and rejection and others-directedness feel more lonely and less emotionally close to their parents than others (Vivona, 2000; Wei et al., 2005).

Discussing the Relationship Between Individuation Level and Separation Anxiety in Emerging Adulthood

The findings of the current research show that people with low individuation levels in emerging adulthood are more likely to experience SA. Although there are no studies directly investigating the relationship between individuation level and SA in the literature, the results of the current study are compatible with studies investigating the relationship between individuation level and anxiety (Lapsley & Edgerton, 2002; Lindsey, 2014). When the literature is examined, it is seen that researches focused on attachment theories and anxiety, and attachment theories were associated with the separation-individuation process (Bartholomew & Horowitz, 1991; Lopez & Glover, 1993; Lapsley & Edgerton, 2002; Mattanah et al., 2004). According to Bowlby (1988), anxiety experienced in adulthood emerges as a result of childhood experiences and attachment processes from childhood. It is thought that anxiety levels increase when individuals who have not developed a basic sense of trust need to distance themselves from important others, take responsibility and make decisions on their own. Simonelli et al. (2004) argue that the source of cognitive and emotional processes which leads to depression and anxiety may be attachment styles inherited from childhood. Insecure attachment styles have been associated with anxiety disorders (Warren et al., 1997), trait anxiety in children (Dilmaç et al., 2009) and SA (Yurtseven & Özkul, 2022).

According to the findings obtained in the study, when ATM and ATF level, which are sub-dimensions of individuation increase, SA level decreases. Attachment is characterized by mutual understanding, respect and trust in an individual's relationship with a particular parent (Komidar et al., 2016). The child, who provides the basic sense of trust from his family, can become a separate individual from them, take responsibility for his life and continue his life successfully in their absence (Darling & Steinberg, 1993). Attachment sub-dimension is one of the positive dimensions of individuation related to parents. It is thought that the fact that people who have established a trusting relationship with their parents know that their needs will be met in accordance with the developmental processes and that being away from them will not end the relationship between them, reduces the level of SA and supports individuation.

According to the findings obtained in the study, as the level of Seeking Support-Mother and SSF, which is one of the sub-dimensions of individuation level, increases, the level of SA increases. Support Seeking refers to the individual's seeking emotional support such as advice and help from parents in difficult situations (Komidar et al., 2016). The overly caring and protective approach of the important other in the child's life leads to the child's emotional intelligence and psychological resilience to be low (Faraji & Utar, 2022) and prevents individuation (Kwon et al., 2016). In this context, the child perceives independence as a threat and thinks that individuation will undermine his security (Gabbard, 2000). People with low individuation have difficulty in making decisions on their own and expect others to make decisions for them. People who expect significant others to support them in order to continue their lives have difficulty in expressing their thoughts independently and approve the thoughts of others without questioning them (Duygulu, 2018). Also it is expected that critical, intrusive and perfectionist parental experiences, limit the individual's ability to act autonomously and make him doubtful about

his sufficiency and the choices he makes, leads needing the other who "knows everything better" and exhibiting SA. It is thought that people who have not developed an individual problem-solving systematic in the face of difficult situations and who expect support from their parents will experience high levels of anxiety in their absence.

According to the findings obtained in the study, as the level of intervention (IM) of mothers increases, the level of SA increases. No significant relationship was found between SA and father with high intrusive attitudes. Intrusiveness refers to the perception that the individual intrudes on the privacy of his parents (Komidar et al., 2016). Parents with narcissistic personality disorder accept or do not accept their children according to their characteristics such as smart, beautiful or handsome, whether they are successful or not. Narcissistic parents who interfere with their children at a high level consider their children as disappointment when they do not have the characteristics they want and do not accept them. For this reason, children may start to set goals in line with their wishes by giving up their own ideas in order to gain the acceptance of their parents and may not be able to achieve full individuation (Jonice, 2018). Helicopter parents, who took their children to the central focus point their lives, display intrusive behaviors by making the decisions in their children's lives in order to protect them from stress and solve their problems, and this negatively affects the individuation of their children (Odenweller et al., 2014; Duygulu, 2018). The interventionism dimension is among the negative sub-dimensions of individuation related to parents. It is thought that individuals whose private areas are interfered with and whose privacy is not respected may be insecure about creating a space of their own and an independent life, and therefore, the levels of SA may increase in the absence of significant others. The reason why there was no significant relationship between the father, who has a high level of intrusive attitudes, and SA, is due to the fact that the father is a secondary figure in the child's life after the mother, the primary problematic of separation proceeds through the relationship with the mother, and the father's strict, unemotional stance in the traditional Turkish family structure. is thought to be possible.

As the SCM level, which is one of the sub-dimensions of the level of individuation, increases, the level of SA decreases. No significant relationship was found between AS and SCF. Self-confidence defines the individual's belief that he can manage his problems and important decisions in the absence of a certain parent (Komidar et al., 2016). There is a relationship between parents with a democratic attitude and the level of self-confidence. Democratic parents, who are aware of their children's development levels and experiences, guide them as much as necessary and help them to face their problems on their own by confronting wrong behaviors. Thus, children gain the self-confidence to face the problems in their lives even in the absence of their parents (Latouf, 2008). It is thought that the level of anxiety experienced at separation from them decreases as they overcome difficulties without the help of a particular parent.

As the level of the FDPF increases, the level of SA increases. FDP refers to the emergence of feelings such as anxiety, anger and guilt if the individual cannot meet the expectations of a particular parent (Komidar et al., 2016). As a result of psychological control, which includes behaviors such as stopping giving love or making the child feel guilty in order to control the child, the child is afraid of disappointing his parents and feels guilty about it. As a result, the child who cannot individuate becomes dependent on his family and cannot take on the responsibilities of his life when he is separated from his parents (Barber et al., 1994; Ballash, 2006; Schiffrin et al., 2014). FDP is one of the negative sub-dimensions of individuation. It is thought that individuals who do not accept that their wishes and views may differ from their parents' wishes and views, experience high levels of AS because they cannot display original behaviors in their absence or cannot determine whether their behaviors are suitable for their parents.

5. CONCLUSION

As a result of the findings of the study, it was seen that EMS were associated with AS. It is thought that the research findings may help in the treatment of EMS associated with separation anxiety disorder. It has been observed that especially impaired autonomy and disconnection schema domains and the level of individuation play a role in the relationship between schemas and SA. Investigating this developmental period, which is positioned between adolescence and adulthood, with the gradual prolongation of the transition to adulthood in post-industrial societies makes it important to better understand the relationship of the emerging adulthood period with different factors. Like every transition period, the emerging adulthood period, in which uncertainties come to the fore, triggers feelings of anxiety in the individual. Especially since it is a period organized around the issue of separation from the family and being an individual, its contribution on SA may be higher.

It is thought that the findings of the study provide guidance on which schemas may be involved in emerging adults who apply for treatment with SA symptoms, and therefore which schemas should be studied first.

REFERENCES

- Affrunt, N. W., & Woodruff-Borden, J. (2015). Parental perfectionism and overcontrol: Examining mechanisms in the development of child anxiety. *J Abnorm Child Psychol*, 517-529.
- Alkan, F. S. (2010). *Coupling through projective identification: bridging role of projective identification in the associations among early parenting experience, personality constructs and couple relationship*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Middle East Technical University.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Arnett, J. J. (2011). *Emerging adulthood(s): The cultural psychology of a new life stage*. Oxford: Oxford University Press.
- Arntz, A. (2012). *Schema Therapy For Cluster C Personality Disorders*, *In The Wiley-Blackwell Handbook Of Schema Therapy: Theory, Research, And Practice*. New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd.
- Aydın, A. B. (2020). *Yetişkin bireylerde erken dönem uyum bozucu şemalar ve bağlanma stilleri ile ayrılık kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585.
- Bahar, G., Savaş, H. & Bahar, A. (2009). Çocuk ihmal ve istismarı: Bir gözden geçirme. *Fırat Dergisi*, 4(12), 51-64.
- Ballash N., Leyfer O., Buckley A. F. & Woodruff-Borden J. (2006). Parental control in the etiology of anxiety. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(2), 113-133.
- Barber, B. K., Olsen J. E. & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120-1136.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226 -244.
- Bassi, G., Mancinelli, E., Di Riso, D., Lis, A., & Salcuni, S. (2021). Separation anxiety in a community sample of Italian emerging adults and its relationship with dimensions of borderline personality. *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process, and Outcome*, 24(1). 506. doi: [10.4081/ripppo.2021.506](https://doi.org/10.4081/ripppo.2021.506)
- Batur, S. (2004). *Yeme tutum bozukluğu gösterenlerde ve göstermeyenlerde temel bilişsel şemalar* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4(1-2), 1-103.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorder*. United States: International Universities Press.
- Beck, A. T., Freeman, A., & Davis, D. D. (2004). *Cognitive Therapy Of Personality Disorders*. New York: Guilford Press.
- Behary, W. T., & Dieckmann, E. (2011). *Schema therapy for narcissism. The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, Empirical findings, and treatments*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Bilge, Y., & Balaban, G. (2021). "The Relationships between Personality Disorders and Early Maladaptive Schemas and the Moderating Role of Gender", *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 22(1), 12-18.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22(1), 162-186.
- Bornstein L. & Bornstein M. H. (2007). Parenting styles and child social development. In: Tremblay RE, Boivin M, Peters RDeV, eds. *Encyclopedia on Early Childhood Development (online)*. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development, 1-4.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment And Healthy Human Development*. New York: Basic Books.

- Bögels, S. M., van Dongen, L., & Muris, P. (2003). Family influences on dysfunctional thinking in anxious children. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 12(3), 243-252. <https://doi.org/10.1002/icd.288>
- Bricker, D. C. & Young, J. E. (2012). *A Client's Guide To Schema Therapy*. New York: Schema Therapy Institute.
- Buhl, H. M. (2008). Significance of individuation in adult child–parent relationships. *Journal of Family Issues*, 29(2), 262-281.
- Büküşoğlu, N. (2004). Çocuklarda okul fobisi gelişimine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 11(2), 125-134.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Calvete, E., Estévez, A., López De Arroyabe, E. & Ruiz, P. (2005). The schema questionnaire short form. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(2), 90-99.
- Can, A. (2019). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, 7. Baskı, Pegem Akademi, Ankara
- Carmassi C. vd., (2015). Adult separation anxiety differentiates patients with complicated grief and/or major depression and is related to lifetime mood spectrum symptoms. *Compr Psychiatry*, 58, 45–49. 132 E.
- Cecero, J. J., Nelson, J. D. & Gillie, J. M. (2004). Tools and tenets of schema therapy: toward the construct validity of the early maladaptive schema questionnaire research version (emsq-R)", *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 11(5), 344-357.
- Cockram, D. M., Drummond, P. D. & Lee, C. W. (2010). Role and treatment of early maladaptive schemas in vietnam veterans with PTSD. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 17(3), 165-182.
- Cronk, N. J., Slutske, W. S., Madden, P. A. F., Bucholz, K. K., & Heath, A. C. (2004). Risk for separation anxiety disorder among girls: Paternal absence, socioeconomic disadvantage, and genetic vulnerability. *Journal of Abnormal Psychology*, 113(2), 237–247. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.113.2.237>
- Çakır, Z. (2007). *Antisosyal kişilik bozukluğunda erken dönem uyumsuzşemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çam, Z., & Çelik, G. Ş. (2018). Üniversite öğrencilerinde bağlanma stillerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları yordama gücünün incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 787-797.
- Çetin, S. B. (2017). *Çocuklarda ayrılık kaygısı ile anne-babanın ayrılık kaygısı ve ebeveynliğe yönelik tutumları* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Deas, S., Power, K., Collin, P., Yellowlees, A. & Grierson, D. (2011). The relationship between disordered eating, perceived parenting, and perfectionistic schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 35(5), 414-424.
- Demiriz, S., & Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105 -122.
- Dılmaç, B., Hamarta, E. & Arslan, C. (2009). Üniversite öğrencilerinin sürekli kaygı ve denetim odaklarının bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 127-159.
- Diriöz, M., Alkin, T., Yemez, B., Onur, E. & Eminağaoğlu, P. N. (2012). Separation Anxiety Symptom Inventory ile yetişkin ayrılma anksiyetesi anketinin türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 108-116.
- Dutra, L., Callahan, K., Forman, E., Mendelsohn, M. & Herman, J. (2008). Core schemas and suicidality in a chronically traumatized population. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 96(1), 71-74.
- Duygulu, S. (2018). *Yeni nesil ebeveynlik ve helikopter aileler*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Elbay, R. Y., Görmez, A., Kılıç, A., & Avcı, S. H. (2021). Separation anxiety disorder among outpatients with major depressive disorder: Prevalence and clinical correlates. *Comprehensive Psychiatry*, 105, 152219. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2020.152219>

- Erermiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu, N. D., Altıntoprak, E., Bildik, T., & Çetin, S. K. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 14-21.
- Erözkan, A. (2012). Ergenlerde kaygı duyarlılığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 52-57.
- Faraji, H. & Boran, N.B. (2021). The relationship of psychological resilience and jealousy in adults. *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, 7(13), 662-680.
- Faraji, H. (2021). Borderline kişilik bozukluğunun ergenlik döneminde belirlenmesine dair bir değerlendirme. *OPUS Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 7141-7166.
- Faraji, H., Başçelik, E. (2022). First object relations and early maladaptive schemas in adulthood, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 17(57), 316-339.
- Faraji, H., Utar, K. (Mart, 2022). Algılanan helikopter ebeveyn tutumları ile psikolojik sağlamlık ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi, 4. Uluslararası Pozitif Psikoloji Kongresi, İstanbul.
- Farrell, J. M., Reiss, N. & Shaw, I. A. (2015). *Şema Terapi Klinisyenin Rehberi*. Çev. Sevinç Göral Alkan, Emel Alkan. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Furnham, A., Treglown, L., Hyde, G., & Trickey, G. (2016). The bright and dark side of altruism: Demographic, personality traits, and disorders associated with altruism. *Journal of Business Ethics*, 134(3), 359-368.
- Gabbard, G. O. (2000). A neurobiologically informed perspective on psychotherapy. *The British Journal of Psychiatry*, 177(2), 117-122.
- George, D. & Mallery, P. (2019). *Ibm Spss Statistics 26 Step By Step: A Simple Guide And Reference*. England: Routledge.
- Hajiyari, F., & Bahramabadi, M. Z. (2021). evaluating the relationship between maternal attachment styles and children's separation anxiety level: The mediating role of mothers' maternal early maladaptive schemas. *International Journal of Health Studies*, 8(3), 18-23.
- Hastings, P. D., Mcshane, K. E., Parker, R. & Ladha, F. (2007). Ready to make nice: Parental socialization of young sons' and daughters' prosocial behaviors with peers. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(2), 177-200.
- Herren, C., In-Albon, T., & Schneider, S. (2013). Beliefs regarding child anxiety and parenting competence in parents of children with separation anxiety disorder. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 44(1), 53-60.
- Hill, V. Z., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B., & Myers, E. M. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.
- Hogan, R., Hogan, J., & Warrenfeltz, R. (2007). *The Hogan guide*. Tulsa, OK: Hogan Press.
- Hudson, J. L., & Rapee, R. M. (2001). Parent-child interactions and anxiety disorders: An observational study. *Behaviour Research And Therapy*, 39(12), 1411-1427.
- Jurbergs, N. & Ledley, D. R. (2005). Separation anxiety disorder. *Psychiatric Annals*, 35(9), 728-735.
- Kaplan, H. I. & Sadock, B. J. (2004). *Maddeye Bağlı Bozukluklar*. Çev. E. Abay. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Karagöl, A., & Törenli Kaya, Z. (2021). Evaluating early maladaptive schemas and depression levels in living kidney and liver donors. *Psychology, Health & Medicine*, 1-10.
- Karaosmanoğlu, A. (2016). *Eyvah Kötü Bir Şey Olacak*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.
- Karasar, N. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, I. & Baki, A. (2013). The effect of learning environments based on problem solving on students' achievements of problem solving. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 5(3), 249-268.
- Karataş, S., Levpušček, M. P. & Komidar, L. (2019). Demographic factors and individuation in relation to parents predicting attachment avoidance and anxiety in Turkish emerging adults. *Current Psychology*, 38(6), 1443-1455.
- Kendall-Tackett, K. (2002). The health effects of childhood abuse: Four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse & Neglect*, 26(6-7), 715-729.

- Kins, E., Soenens, B., & Beyers, W. (2011). 'Why do they have to grow up so fast?' Parental separation anxiety and emerging adults' pathology of separation individuation. *Journal of Clinical Psychology*, 67(7), 647-664.
- Komidar, L., Zupančič, M., Puklek Levpušček, M. & Bjornsen, C. A. (2016). Development of the short version of the individuation test for emerging adults (itea-s) and its measurement invariance across slovene and us emerging adults. *Journal of Personality Assessment*, 98(6), 626-639.
- Komidar, L., Zupančič, M., Sočan, G. & Puklek Levpušček, M. (2014). Development and construct validation of the individuation test for emerging adults (itea). *Journal of Personality Assessment*, 96(5), 503-514.
- Küçükökdük, C. (2015). 3-5 yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: Bilişsel esnekliğin aracı rolü [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kwon, A. K., Yoo, G., & Bingham, G.E. (2016). Helicopter parenting in emerging adulthood: Support or barrier for korean college students' psychological adjustment?. *J Child Fam Stud*, 25(1), 136-145.
- Lapsley, D. K. & Edgerton, J. (2002). Separation-individuation, adult attachment style, and college adjustment. *Journal of Counseling & Development*, 80(4), 484-492.
- Latouf, N. C. D. S. (2008). Parenting styles affecting the behavior of five-year olds [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. University of South Africa.
- Lee, E. J. (2008). Who uses stereotypes against saleswomen? Femininity as self-schema and biases in trust judgment. *Advances in Consumer Research*, 35, 498-506.
- Lindsey, C. (2014). Trait anxiety in college students: the role of the approval seeking schema and separation individuation. *College Student Journal*, 48(3), 407-418.
- Lopez, F. G., & Glover, M. R. (1993). Self-report measures of parent adolescent and separation individuation: a selective review. *Journal of Counseling & Development*, 71(5), 560 - 569.
- Mahler, M. S., Pine, F. & Bergman, A. (1975), *The Psychological Birth Of The Human Infant*. New York: Basic Books.
- Manicavasagar, V. & Silove, D. (1997). Is there an adult form of separation anxiety disorder A brief clinical report. *Aust N Z J Psychiatry*, 31(2), 299-303.
- Manicavasagar, V., Silove, D., Wagner, R. & Drobny, J. (2003). A self-report questionnaire for measuring separation anxiety in adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 44(2), 146 -153.
- Masi G. vd., (2001). Separation anxiety disorder in children and adolescents, epidemiology, diagnosis and management. *CNS Drugs*, 15(2), 93-104.
- Mattanah, J. F., Hancock, G. R. & Brand, B. L. (2004). Parental attachment, separation individuation, and college student adjustment: A structural equation analysis of mediational effects. *Journal of Counseling Psychology*, 51(2), 213-225.
- Matthies, S., Schiele, M. A., Koentges, C., Pini, S., Schmahl, C., & Domschke, K. (2018). Please don't leave me— Separation anxiety and related traits in borderline personality disorder. *Current Psychiatry Reports*, 20(10), 1-10.
- Mcclave, J.T., Sincich, T., Mendenhall, W., (2000), *Statistics*, Eighth Edition, Prentice Hall, U.S.A.
- McGinn, L. K. & Young, J. E. (1996). *Schema-focused therapy*. New York: The Guilford Press.
- Milrod, B., Markowitz, J. C., Gerber, A. J., Cyranowski, J., Altemus, M., Shapiro, T., ... & Glatt, C. (2014). Childhood separation anxiety and the pathogenesis and treatment of adult anxiety. *American Journal of Psychiatry*, 171(1), 34-43.
- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M., & Weber, K. (2014). Investigating helicopter parenting, family environments, and relational outcomes for millenials, *Communication Studies*, 65(4), 407-425.
- Pincus, A. L. & Wilson, K. R. (2001). Interpersonal variability in dependent personality. *Journal of Personality*, 69(2), 223-251.
- Pini, S., Abelli, M., Costa, B., Martini, C., Schiele, M. A., Baldwin, D. S., ... & Domschke, K. (2021). Separation anxiety and measures of suicide risk among patients with mood and anxiety disorders. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 82(2), 28571.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P. & Young, J. E. (2016). *Şema Terapi Ayırıcı Özellikler*, Çev. H. A. Karaosmanoğlu. İstanbul: Psikonet Yayınları.

- Rapee, R. M. (2015). Nature and psychological management of anxiety disorders in youth. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 51(3), 280-284.
- Rezaei, M., Ghazanfari, F. (2016). The role of childhood trauma, early maladaptive schemas, emotional schemas and experimental avoidance on depression: A structural equation modeling. *Psychiatry Research*, 246, 407-414.
- Roediger, E., Zarbock, G., Frank-Noyon, E., Hinrichs, J. & Arntz, A. (2020). The effectiveness of imagery work in schema therapy with couples: A clinical experiment comparing the effects of imagery rescripting and cognitive interventions in brief schema couples therapy. *Sexual and Relationship Therapy*, 35(3), 320-337.
- Roring, S. A. (2012). *Attachment, negative self-schemas, and coping with separation individuation during the transition to college* [Doktora Tezi]. Oklahoma State University.
- Schiffirin H. H., Liss M., Miles-Mclean H., Geary K. A., Erchull M. J., vd. (2014). Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students' well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 548-57.
- Schmidt, N. B., Joiner, T. E., Young, J. E. & Telch, M. J. (1995). The schema questionnaire: Investigation of psychometric properties and the hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Cognitive Therapy and Research*, 19(3), 295-321.
- Sevil Degirmenci, S., Kosger, F., Altinoz, A. E., Essizoglu, A., & Aksaray, G. (2020). The relationship between separation anxiety and intolerance of uncertainty in pregnant women. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 33(17), 2927-2932.
- Sevim, E. (2021). *Beliren yetişkinlik döneminde kimlik biçimlenme süreçlerinin iyi oluşa etkisinin öyküsel kimlik yaklaşımı ile incelenmesi: Karma bir araştırma* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Shear, K., Jin, R., Ruscio, A. M., Walters, E. E., & Kessler, R. C. (2006). Prevalence and correlates of estimated DSM-IV child and adult separation anxiety disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *American Journal of Psychiatry*, 163(6), 1074-1083.
- Silove, D., Manicavasagar, V., & Drobny, J. (2002). Associations between juvenile and adult forms of separation anxiety disorder: a study of adult volunteers with histories of school refusal. *The Journal of nervous and mental disease*, 190(6), 413-415.
- Silove, D., Manicavasagar, V., O'connell, D., vd. (1993). The development of the Separation Anxiety Symptom Inventory (SASI). *Aust NZ J Psychiatry*, 27(3), 477-488.
- Simonelli, L. E., Ray, W. J. & Pincus, A. L. (2004). Attachment models and their relationships with anxiety, worry, and depression. *Counseling & Clinical Psychology Journal*, 1(3), 107-118.
- Siqueland, L., Kendall, P. C., & Steinberg, L. (1996). Anxiety in children: perceived family environments and observed family interaction. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(2), 225-237.
- Soygüt G., Karaosmanoglu A. & Çakır Z. (2009). Assessment of early maladaptive schemas: A psychometric study of the turkish Young Schema Questionnaire- short form-3. *Turkish J Psychiatry*, 20(1), 144-52.
- Şahin, F. T., & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.
- Tanner, J. L. (2006). *Recentring During Emerging Adulthood: A Critical Turning Point In Life Span Human Development*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Taylor, S., Wald, J. & Asmundson, G.J., (2004). Psychopathology of panic disorder. *Psychiatry*, 3(5), 35-38.
- Torres, C. (2002). *Early maladaptive schema and cognitive distortion in psychopathy and narcissism* [Yüksek Lisans Tezi]. Australian National University.
- Tuncay, A. (2008). *İlköğretim okulu öğretmenlerin aile hayatı-çocuk yetiştirme tutumları, öğrenci kontrol eğilimleri ve empati eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.
- Usluca, M., Güler, K. (2021). Yetişkinlerde erken dönem uyum bozucu şemalar bilişsel esneklik ve bilişsel duygu düzenleme arasındaki ilişkiler, *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, 7(13): 640-661 DOI 10.52096/jsrbs.6.1.7.13.33

- Üstün, B. (2008). *Yetiştirme yurdu deneyimi olan genç yetişkinlerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Vijaya Manicavasagar vd., (1999). Parental representations associated with adult separation anxiety and panic disorder-agoraphobia, *Australian and New Zealand Journal Of Psychiatry*, 33, 422-428, 422
- Vivona, J. M. (2000). Parental attachment styles of late adolescents: Qualities of attachment relationships and consequences for adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47(3), 316-329.
- Warren, S. L., Huston, L., Egeland, B. & Sroufe, L. A. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 36(5), 637-644.
- Webb, J. (2018). Çocuklukta ihmalin izi: boşluk hissi. İstanbul: Sola Unitas Academy.
- Wei, M., Mallinckrodt, B., Larson, L. M. & Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, depressive symptoms and validation from self versus others. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 368-377.
- Welburn, K., Coristine, M., Dagg, P., Pontefract, A. & Jordan, S. (2002). The schema questionnaire—short form: Factor analysis and relationship between schemas and symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 26(4), 519-530.
- Wenzel, A., Brendle, J. R., Kerr, P. L., Purath, D., & Ferraro, F. R. (2007). A quantitative estimate of schema abnormality in socially anxious and non-anxious individuals. *Cognitive Behaviour Therapy*, 36(4), 220-229.
- Whaley, S. E., Pinto, A., & Sigman, M. (1999). Characterizing interactions between anxious mothers and their children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 826-836. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.67.6.826>
- Wheaton, M. G., & Kaiser, N. (2021). Anxiety Sensitivity and Intolerance of Uncertainty as Factors Related to Adult Separation Anxiety Disorder Symptoms. *International Journal of Cognitive Therapy*, 14(3), 473-484. <https://doi.org/10.1007/s41811-021-00114-w>
- Wright, M. O. D., Crawford, E. & Del Castillo, D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 33(1), 59-68.
- Yakın, D. (2014). Bağımlı kişilik örüntüsü ve terapötik işbirliği: Şema odaklı bilişsel davranışçı terapi uygulaması. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(2), 1-13.
- Yıldırım, E. A. (2019). Yetişkinlerde ayrılık anksiyetesi belirtileri ile depresyon belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Yoosefi, A., Rajezi-fahani, S., Pourshahbaz, A., Dolatshahae, B., Assadi, A., Maleki, F. & Momeni, S. (2016). Early maladaptive schemas in obsessive-compulsive disorder and anxiety disorders. *Global Journal of Health Science*, 8(10), 167-177.
- Young, J. E., & Klosko, J. S. (2011). *Hayatı Yeniden Keşfedin*. Çev. S. Kohen ve D. Güler. İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Young, J. E., Klosko J. S. & Weishaar M. E. (2009). *Şema Terapi*, Çev. V. T. Soylu. İstanbul: Litera Yayınevi.
- Yurdakök, K. & İnce O. T. (2010). Duygusal istismar ve ihmal. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32(24), 423-433.
- Yurtseven, C. S., & Özkul, E. (2022). Examination of the relationship between early maladaptive schemas, attachment styles and adult separation anxiety in a non-clinical sample. *Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*, 16(02), 815-815.
- Zupančič, M. & Kavčič, T. (2014). Student personality traits predicting individuation in relation to mothers and fathers. *Journal of Adolescence*, 37(5), 715-726.
- Zupančič, M., Komidar, L. & Levpušček, M. P. (2012). Individuation in relation to parents: A case with slovene emerging adult students. *Cognitie, Creier, Comportament/Cognition, Brain, Behavior*, 16(2), 265-292.

Food Supply Chain and Blockchain: Bibliometric Analysis

Gıda Tedarik Zinciri ve Blok Zincir: Bibliyometrik Analiz

İlker İbrahim AVŞAR¹ Dilara Berrak TARHAN² Atiye TÜMENBATUR³

Abstract

Food is a fundamental phenomenon for mankind. Nowadays, the number of people who approach food more selectively is increasing. They want information about the food they consume be accessible. Details such as the production time and producer of the food, whether it is served at a fair pricing and its content are all matters the consumers feel curious about. With the ability to create immutable data, blockchain technology can respond to consumer demands from the agricultural supply chain. Blockchain provides traceability and anti-counterfeiting solutions in the agricultural supply chain. Due to the fact that blockchain technology is becoming more and more popular in the agricultural supply chain, the level of its academic interest is also increasing.

In order to reveal the characteristics of academic interest in the subject, an inquiry was conducted on the topic of food supply chain and blockchain in the Web of Science (WoS) database. The publications obtained at the end of the inquiry were classified under such headings as category, country, and publication type. In addition, bibliometric analysis was performed on the publications obtained. With this research, it is aimed to show the level of academic interest in blockchain technology, which is among the popular technologies recently. The study is important in terms of showing the level of interest shown in blockchain technology, which is expected to increase traceability in food supply chain processes. In countries like Türkiye where there are sudden price movements in products, blockchain technology provides governments with the opportunity to monitor food and identify where the problem occurs. In this way, the way for a more reliable food supply chain is paved by presenting products with full records with rights.

Keywords: Food Supply Chain, Blockchain, Bibliometric Analysis

Öz

Gıda insanlık için vazgeçilmez bir olgudur. Günümüzde gıda konusunda hassasiyet gösteren insanların sayısı artmaktadır. İnsanlar, tükettikleri gıdalara yönelik bilgi sahibi olmak istemektedirler. Gıdanın ne zaman üretildiği, kimin tarafından üretildiği, adil bir fiyatlandırma ile sofraya gelip gelmediği, içeriği gibi ayrıntılar tüketici tarafından merak edilmektedir. Blok zincir teknolojisi değiştirilemez veriler oluşturabilme özelliğiyle tarımsal tedarik zincirinde tüketicinin taleplerine yanıt verebilme özelliğine sahiptir. Blok zincir tarımsal tedarik zincirinde izlenebilirlik ve sahteciliğe karşı çözümler sunmaktadır. Tarım tedarik zincirinde blok zinciri teknolojisinin her geçen gün popüler olmasından dolayı konuya akademik ilginin seviyesi de artmaktadır.

Konuya olan akademik ilginin özelliklerini ortaya koyabilmek adına Web of Science (WoS) veri tabanında gıda tedarik zinciri ve blok zincir konulu sorgulama yapılmıştır. Sorgulama sonunda elde edilen yayınlar kategori, ülke, yayın türü gibi başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Ayrıca elde edilen yayınlar üzerinde bibliyometrik analiz yapılmıştır. Araştırmayla son zamanların popüler teknolojileri arasında yer alan blok zinciri teknolojisine olan akademik ilginin seviyesini göstermek amaçlanmaktadır. Çalışma gıda tedarik zinciri süreçlerinde izlenebilirliği artırması beklenen blok zincir teknolojisine gösterilen ilginin seviyesini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Türkiye gibi ürünlerde ani fiyat hareketlerinin olduğu ülkelerde blok zincir teknolojisi hükümetlere gıdayı izleyebilme ve problem noktasını tespit etme olanağı sağlamaktadır. Bu sayede hakla kayıtları eksiksiz tutulmuş ürünler sunularak daha güvenilir gıda tedarik zincirinin önü açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gıda Tedarik Zinciri, Blockchain, Bibliyometrik Analiz

Atf (to cite): Avşar, İ., Tarhan, D., Tümenbatur, A., (2022). *Food Supply Chain and Blockchain: Bibliometric Analysis*. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 80-92. *Doi:* 10.54709/iisbf.1195424

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 27.10.2022

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 18.12.2022

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, iibrahimavsar@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2991-380X

² Dr. Maltepe Üniversitesi, dbtarhan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4303-5292

³ Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi, atumenbatur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5570-0501

1. INTRODUCTION

It is important to encourage farmers, establish a bond between them and their stakeholders and to establish an integrated supply chain for each type of product (Kumar et al., 2022: 4). Such importance is highlighted because people are more worried about food today. Food safety, reliability and traceability in agriculture are gradually becoming more important. Records with no human intervention are now needed throughout the supply chain since irreplaceable and accountable records are gaining significance (Dadi et al., 2021: 85).

Today, it is essential that farmers become more competitive and follow sustainable agricultural policies. Some farmers use misleading labels to convince their customers that they perform environmentally friendly harvest procedures. In such practices, where there is no appropriate evidence, the consumer is left alone to rely only on the etiquette. However, blockchain technology provides secure data recording for each product throughout the chain. During the chain, each production unit can create a trust environment by performing operations related to the certificate (dos Santos et al., 2021: 18).

Traceability is one of the important demands of consumers in modern society (Tagarakis et al., 2021: 13). The supply chain industry has gained numerous opportunities such as traceability with the transition to a decentralized model using the blockchain (Shahid et al., 2020: 69241; Oruma et al., 2021: 83604). Blockchain technology has the potential to be used in the agri-food supply chain. The main advantage of the potential use in this area is that green agreements can be adhered to when tracking food from production to consumption. Blockchain allows the food to be tracked and its source to be identified. In addition, it also provides a substructure in reducing intermediaries, monitoring health issues in food, balancing the food chain and increasing competitiveness (Firsova and Abrahám, 2021: 87).

The Food Supply Chain (FSC) is expected to be more flexible and have risk-reducing features (Yadav et al., 2021: 16648). Blockchain management and FSC management can be combined. From the point of view of the FSC, the blockchain provides opportunities to prevent food opportunism (Fu et al., 2020: 677). Blockchain technology is considered as a way to increase the FSC traceability of the product. It is also recognized as a good way to inform stakeholders about food safety, any nutritional information and the food quality throughout the chain (Tharatipyakul and Pongnumkul, 2021: 82925). The blockchain, which holds irreversible and unchangeable data, provides traceability on the FSC. Blockchain technology provides unique security that contributes to the sustainable food industry (Demestichas et al., 2021: 17).

Taken together with technologies such as RFID and IoT; blockchain technology, with important advantages such as security, has a flexible structure. For example, a blockchain-based supply chain application developed for cheese can be easily converted into applications for other dairy products (Cocco et al., 2021: 62913; Varavallo et al., 2022: 20). However, studies on the application of blockchain technology to various sectors are not yet sufficient (Kramer et al., 2021: 18). Although the use of blockchain technology in supply chain practices is new, the predictions that will be made about it are important (Irak and Topcu, 2020: 183).

This study aims to reveal the trend of academic publications on FSC and blockchain. For this purpose, the Web of Science (WoS) database was scanned using the keywords FSC and blockchain. Upon the scanning process, bibliometric analysis was performed on the publications obtained. The aim of the study is to make a contribution to the literature on the field of FSC and blockchain, which is still a new topic.

2.LITERATURE REVIEW

2.1. Food Supply Chain

Competitive advantage is a necessity for companies (Cengiz and Aksoy, 2017: 15). Enterprises that want to be competitive should constantly improve their business processes (Özyelmas Kâhya and Aydın, 2014: 35). Technology is important for organizations to be competitive and they need to design their supply chains in a more innovative way (Sayın, 2020: 1637; Bakoğlu and Yılmaz, 2005: 89; Can and Erciş, 2013: 117).

Facilities providing services in the agricultural sector face many risks. Due to such high risk, industry officials are concerned about any disruptions that may occur in any ring of the supply chain. A problem that may occur in production or delivery will create problems such as loss of income or loss of company reputation (Demir and Kayalı, 2020: 285). Blockchain technology, which can reduce this level of anxiety, allows data to be stored securely and transparently in a decentralized approach without having to rely on any authority (Aslan and Kasapbaşı, 2022:69). Block chain technology offers solutions for the FSC sector on points such as reducing food-borne diseases, increasing quality of products, providing fair pricing and traceability along the value chain, enabling financial solutions for farmers, creating sustainable business, reducing waste, contributing to environmentally friendly agriculture, improving consumer awareness and satisfaction, reducing transaction costs, generating solutions against fraud and providing access to data while protecting the confidentiality (HABTASC, 2022). In the execution of these processes, blockchain has a very important feature such as allowing different stakeholders to access each other's data (November, 2020: 40). Blockchain technology has the opportunity to be used in different sectors with such features (Ünsal and Kocaoğlu, 2018: 62).

Studies on blockchain, artificial intelligence and IoT technologies in agriculture are still under development. There is a need to develop real-time decision support systems, security, confidentiality of enterprises operating throughout the FSC, advanced food-friendly applications and optimization tools (Bhat, 2022: 21-22).

2.2. Agri Food Supply Chain and Bibliometric Analysis

Morella et al. (2021) used bibliometric analysis in their studies of Industry 4.0 practices in the agricultural food supply chain (FSC). Researchers have shown that publications focused on the FSC and Industry 4.0 have recently increased. In addition, CPS, IoT, Big Data and blockchain are emerging as the most cited topic types. These technologies are important for FSC and sustainability.

Barbosa (2021) examined the data on the subject between 2008 and 2019 by bibliometric method in order to decisively examine the evolution of FSC research. Among the new research themes related to the topic of FSC, it seems that the topic blockchain and IoT stands out.

Niknejad et al. (2021) used bibliometric analysis on 171 publications to show trends towards blockchain technology in the food and agriculture industry. The study covers the period from 2016 to 2019. It is apparent that the interest in the subject became apparent in 2016.

3.METHOD

On 29.3.2022, the WoS database was scanned using the keywords “food supply chain” (Topic) and “blockchain” (Topic)". Upon the scanning process, bibliometric analysis was performed on the publications obtained. VOSviewer software was used for visualization.

Query link: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/292f4494-7d03-447b-b0d9-eb538fe19df6-2d24f6fa/relevance/1>

4.DATA

The course of agricultural products from production to consumption is called FSC. There are many factors in agriculture, from logistics to fluctuating prices. In order to improve agriculture, a lot of useful information is collected and more information is processed with cheaper information processing techniques. This process increases predictive studies and optimization techniques. Blockchain is a revolutionary technology in keeping records of products in terms of FSC. When combined with IoT and data analytics, blockchain contributes essentially to the FSC sector. People want to get accurate and unchangeable information about food, and at this point, the solution is blockchain (AFSC). Such an important issue is now also of interest to the academic community. In this section, there are the orientations of the academic community on the topic of FSC.

4.1. Citation

When FSC and blockchain-oriented publications were questioned, 153 publications appeared in the WoS database. The resulting publications have an H-Index value of 31. Figure 1 shows the citation statistics of the related publications.

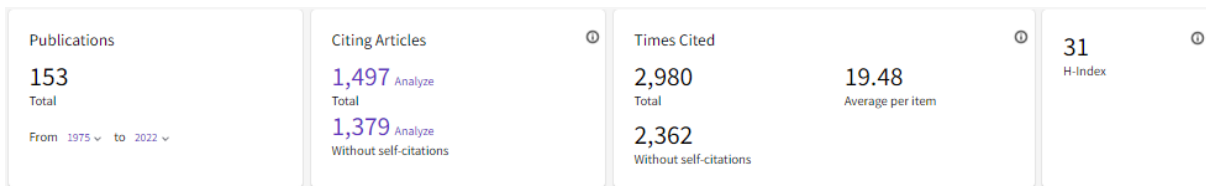

Figure 1. Citation statistics of FSC and blockchain-oriented publications. Source WoS

Figure 2 shows the citation statistics of FSC and blockchain-oriented publications by year. Interest in the topic became apparent in 2016, and the increase in interest is observed every year.

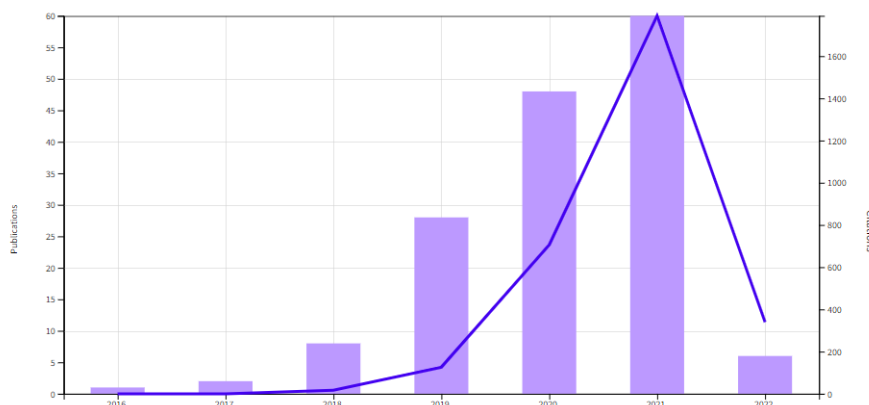

Figure 2. Citation statistics of FSC and blockchain-oriented publications. Source WoS

4.2. Tables

In Table 1, there are 35 published “Computer Science Information Systems” fields in the first place under the field “Web of Science Categories”. In the second place is the field of “Telecommunications” with 29 publications. In the third place is the “Engineering Electrical Electronic” field with 26 publications. When examining this table, it should be taken into account that some publications are evaluated in more than one category according to the WoS policy.

Table 1. Web of Science Categories

Web of Science Categories	Record Count	153% of
Computer Science Information Systems	35	22.876
Telecommunications	29	18.954
Engineering Electrical Electronic	26	16.993
Food Science Technology	23	15.033
Computer Science Theory Methods	19	12.418
Computer Science Interdisciplinary Applications	18	11.765
Environmental Sciences	18	11.765
Green Sustainable Science Technology	16	10.458
Management	14	9.150
Engineering Industrial	13	8.497
Showing 10 out of 49 entries		

Examining Table 2, we see that the interest in food supply chain and blockchain-oriented publications is new. Publications on the topic have an upward trend since 2019.

Table 2. Publication Years

Publication Years	Record Count	153% of
2022	6	3.922
2021	60	39.216
2020	48	31.373
2019	28	18.301
2018	8	5.229
2017	2	1.307
2016	1	0.654

Considering Table 3, there are 93 articles-type publications in the first place in food supply chain and blockchain-oriented publications. This is followed by 36 publications of the proceedings papers type. The third place is occupied by 26 publications of the review articles type.

Table 3. Document Types

Document Types	Record Count	153% of
Articles	93	60.784
Proceedings Papers	36	23.529
Review Articles	26	16.993
Early Access	12	7.843
Book Chapters	1	0.654

Table 4 shows the category of affiliations. The first two ranks were listed as “University of Cagliari” and “Universiti Malaya”.

Table 4. Affiliations

Affiliations	Record Count	153% of
University of Cagliari	6	3.922
Universiti Malaya	4	2.614
Beijing Technology Business University	3	1.961
Indian Institute of Management IIM System	3	1.961
Iqra Natl Univ	3	1.961
National Institute of Industrial Engineering NITIE	3	1.961
National Tsing Hua University	3	1.961
University of Lincoln	3	1.961
University of Texas System	3	1.961
Vienna University of Economics Business	3	1.961
Showing 10 out of 49 entries		

Looking at the topic of Publication Titles, the first place is occupied by 10 publications “IEEE Access”. In the second place is “Sustainability” with 7 publications. In the third place is the “Journal of Cleaner Production” with 6 publications.

Table 5. Publication Titles

Publication Titles	Record Count	153% of
IEEE Access	10	6.536
Sustainability	7	4.575
Journal of Cleaner Production	6	3.922
Trends in Food Science Technology	4	2.614
British Food Journal	3	1.961

Frontiers in Blockchain	3	1.961
International Journal of Production Research	3	1.961
Applied Sciences Basel	2	1.307
Communication in Computer And Information Science	2	1.307
Computer Industrial Engineering	2	1.307
Showing 10 out of 49 entries		

Table 6 shows the ranking of Funding Agencies. The first place is occupied by 13 publications of the “National Natural Science Foundation of China NSFC”. It is seen that organizations such as the ”European Commission“ and the ”National Science Foundation NSF“ are also showing interest in the issue.

Table 6. Funding Agencies

Funding Agencies	Record Count	153% of
National Natural Science Foundation of China NSFC	13	8.497
European Commission	3	1.961
National Science Foundation NSF	3	1.961
Regione Sardegna	3	1.961
Chinese Ministry of Education Project of Humanities and Social Science	2	1.307
Engineering Physical Sciences Research Council EPSRC	2	1.307
Ministry of Science and Technology Taiwan	2	1.307
National Key R D Program of China	2	1.307
National Key Research and Development Program of China	2	1.307
National Research Foundation of Korea	2	1.307
Showing 10 out of 124 entries		
80 record(s) (52.288%) do not contain data in the field being analyzed		

Table 7 gives a ranking of the countries that publish on the topic. The first place is occupied by China with 32 publications, the second place is occupied by India with 24 publications, and the third place is occupied by USA with 20 publications.

Table 7. Countries/Regions

Countries/Regions	Record Count	153% of
People R China	32	20.915

India	24	15.686
USA	20	13.072
England	15	9.804
Italy	15	9.804
Canada	8	5.229
Spain	8	5.229
Greece	7	4.575
Saudi Arabia	7	4.575
Australia	6	3.922
Showing 10 out of 51 entries		

5.BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Bibliometric analysis was performed on the publications obtained as a result of the query carried out using the keyword “food supply chain” (Topic) and “blockchain” (Topic)” from the WoS database. After removing words that had nothing to do with the subject, such as “literature”, from words that were repeated at least 10 times in the analysis, 60 words were obtained. These words were clustered using the ”full coining” method. The “Association Strength” model was chosen as the “Normalization” method in clustering. The value of ”Resolution“ was determined as 1.00 and the value of ”minimum cluster size” as 1. As a result of the clustering, 5 different groups were obtained. The first group consisted of 19, the second group 15, the third group 13, the fourth group 8 and the fifth group consisted of 5 elements.

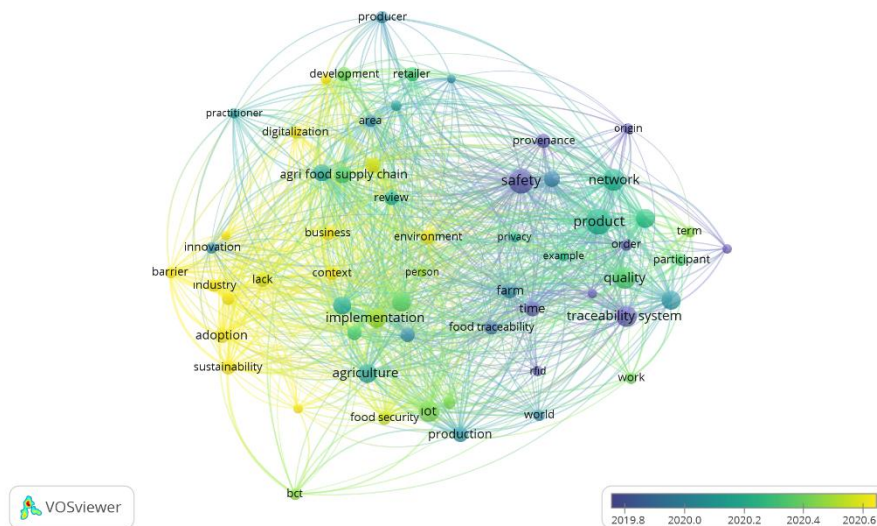

Figure 3. Overlay visualization of Food Supply Chain and Blockchain-oriented publications.

When examining the output of the overlay visualization of the food supply chain and Blockchain-oriented publications given in Figure 3, keywords like Safety, Network, product traceability, agriculture and implementation stand out. In publications on Food Supply Chain and Blockchain, the keywords shown in Figure 3 are often used and research is being formed around these words.

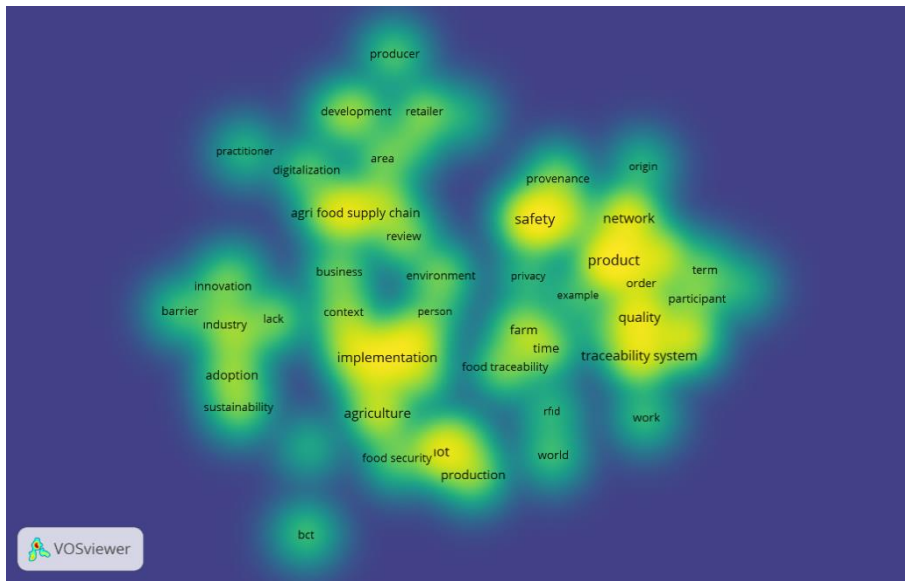

Figure 4. Density visualization of Food Supply Chain and blockchain-oriented publications.

When the density visualization output of Food Supply Chain and Blockchain-oriented publications given in Figure 4 is examined, the frequency of use of keywords related to the subject is observed. Keywords such as safety and product have a greater intensity of use than the others. The words that stand out in the intensity graph are repeated more in the studies than other words.

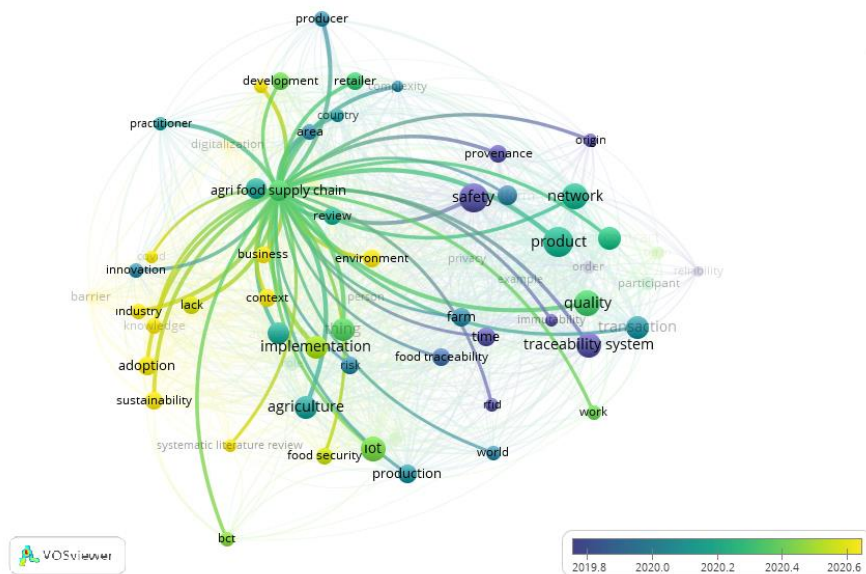

Figure 5. Links to the keyword "agri food supply chain".

Figure 5 shows the connection of the keyword "Agri food supply chain" with other words. Examining the links, we see that the keyword "Agri food supply chain" has strong links with different words from different sets.

6.CONCLUSION

Blockchain technology enables stakeholders and consumers to access the right information during the FSC process (Ronaghi, 2021:406). The blockchain can create data that cannot be changed so that

stakeholders can trust each other for intelligent agricultural management. The blockchain combined with IoT technologies has started to revolutionize the field of agriculture (Harshitha et al., 2021: 225). The advantages of blockchain technology for food safety should be taken into account by researchers.

In the scope of the study, When the “Web of Science Categories” category of publications on the topic of “food supply chain and blockchain” is examined, it is seen that the “Computer Science Information Systems” category is in the first place. An increase has been observed in the number of publications on the subject since 2019. The largest number of article types are preferred in publications related to the topic. The first place in the field of affiliations is occupied by the “University of Cagliari”. The “National Natural Science Foundation of China NSFC” takes the first place in the field of Funding Agencies. The first place in publications on the topic is occupied by China.

It is seen that the researchers who published on the topic of ”Agri food supply chain" concentrated on the keywords given in Figure 1, Figure 2 and Figure 3. At this point, new researchers who are interested in the subject area can focus on topics containing keywords shown in figures.

The aim of this study is to contribute to the literature in the field of FSC and blockchain. The literature in this area is just developing and has a limited number of studies. The fact that the study data was taken only from the WoS database is the limitation of the study. The scope of the study can be expanded by obtaining data from databases such as Scopus.

REFERENCES

- AFSC, Agricultural supply chain, <https://authentium.io/agriculture-supply-chain.html>, (Access time: 24.04.2022)
- Aslan, M.; Kasapbaşı, M. C. (2022). Blockchain Platforms, Consensus Mechanisms and Security Analysis of the Network. *Haliç University Journal of Natural and Applied Sciences*, 5 (1), 43-72. DOI: 10.46373/hafebid.1000108
- Bakoglu, R.; Yilmaz, E. (2005). Supply Chain Design in Creating a Competitive Advantage: Mc Donald's Example of Turkey. *Journal Of Recommendation*, 6(23), 81-91. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruoneri/issue/52074/679779>
- Barbosa Marcelo Werneck (2021). Uncovering research flows on agri-food supply chain management: A bibliometric study, *Global Food Security*, Volume 28, 100517, ISSN 2211-9124, <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100517>
- Bhat, P.A.; Huang, N.F.; Sofi, I.B.; Sultan, M. (2022). Agriculture-Food Supply Chain Management is Based on Blockchain and IoT: A Narrow on Enterprise Blockchain Interoperability. *Agriculture*, 12, 40. <https://doi.org/10.3390/agriculture12010040>
- Can, P.; Erciş, A. (2013). A Research on the Effect of Supply Chain Management on Innovation Strategies. *Journal of the Institute of Social Sciences of Karabük University*, 3 (2), 95-122. DOI: 10.14230/joiss37
- Cengiz, E.; Aksoy, H. (2017). The Effect of Trust Relationship, Decency Rules and Information Sharing among Supply Chain Elements on Supply Chain Performance. *Cumhuriyet University Journal of Economic and Administrative Sciences*, 18 (2), 1-22. <http://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/en/pub/issue/32189/333699>
- Cocco L.; Mannaro, K.; Tonelli, R.; Mariani, L.; Lodi, M.B.; Melis, A.; Simone, M.; Fanti, A., (2021). A Blockchain-Based Traceability System in Agri-Food SME: Case Study of a Traditional Bakery, *IEEE Access*, vol. 9, pp. 62899-62915, doi: 10.1109/ACCESS.2021.3074874
- Dadi, V., Nikhil, P., Purple, R., Agarwal, T. & Arora, P. (2021). Agri-Food 4.0 and Innovations: Revamping the Supply Chain Operations. *Production Engineering Archives*, 27(2) 75-89. doi.org/10.30657/pea.2021.27.10
- Dear, A. A. (2020). The Effects of Information Systems on Supply Chain and Operating Performance - Analysis of the Retail Industry. *MANAS Journal of Social Research*, 9 (3), 1627-1639. DOI: 10.33206/mjss.650529
- Demestichas, K., Peppes, N., Alexakis, T., & Adamopoulou, E. (2020). Blockchain in Agriculture Traceability Systems: A Review. *Applied Sciences*, 10(12), 4113. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/app10124113>
- Demir, P. & Kayali, N. (2020). A Proactive Risk Management Approach to Reducing Agricultural Supply Chain Risks. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 7 (3), 274-286. DOI: 10.17261/Pressacademia.2020.1294
- dos Santos, R. B., Torrisi, N. M., & Pantoni, R. P. (2021). The Third Party Certification of Agri-Food Supply Chain Using Smart Contracts and Blockchain Tokens. *Sensors*, 21(16), 5307. MDPI AG. [dx.doi.org/10.3390/s21165307](https://doi.org/10.3390/s21165307)
- Firsova, n., Abrhám, J. (2021). Economic perspectives of the Blockchain technology: Application of a SWOT analysis. *Terra Economicus*, 19(1): 78–90. DOI: 10.18522/2073-6606-2021-19-1-78-90
- Fu Hao, Zhao Cuiping, Cheng Chuanxing, Ma Hengyun (2020), Blockchain-based agri-food supply chain management: case study in China, *International Food And Agriculture Management Review*, 23 (5)-Pages: 667 – 679, <https://doi.org/10.22434/IFAMR2019.0152>
- HABTASC, How to Apply Blockchain Technology in the Agriculture Supply Chain?, <https://intellias.com/how-to-apply-the-blockchain-to-agricultural-supply-chains-while-avoiding-embarrassing-mistakes>, (Access time: 24.04.2022)

- Harshitha M S, Shashidhar R, Roopa M, (2021). Block chain based agricultural supply chain-A review, *Global Transactions Proceedings*, Volume 2, Issue 2, Pages 220-226, ISSN 2666-285X, <https://doi.org/10.1016/j.gltip.2021.08.041>
- İrak, G. & Topcu, Y. E. (2020). The Impact of the Application of Blockchain Technology on Costs in the Supply Chain. *International Journal of Management Economics and Business*, 16 (1), 171-185. DOI: 10.17130/ijmeb.700862
- Kasım, Ö. (2020). A Research on the Modeling of Electronic Medical Records with Blockchain Architecture. *Journal of Applied Sciences Gümüşhane University*, 10 (1) , 35-42. DOI: 10.17714/gumusfenbil.437775
- Kramer, M. P.; Bitsch, L.; Hanf, J. (2021). Blockchain and Its Impacts on Agri-Food Supply Chain Network Management. *Sustainability*, 13(4), 2168. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/app10124113>
- Kumar, A., Srivastava, P.K., Singh, P. (2022), "How blockchain technology can be a sustainable infrastructure for the agrifood supply chain in developing countries", *Journal of Global Operations and Strategic Sourcing*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JGOSS-08-2021-0058>
- Morella, P.; Lambán, M. P.; Royo, J.; Sánchez, J. C. (2021). Study and Analysis of the Implementation of 4.0 Technologies in the Agri-Food Supply Chain: A State of the Art. *Agronomy*, 11(12), 2526. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/app10124113>
- Niknejad Naghmeh, Ismail Waidah, Bahari Mahadi, Hendradi Rimuljo, Salleh Ahmad Zaki, (2021). Mapping the research trends on blockchain technology in food and agriculture industry: A bibliometric analysis, *Environmental Technology & Innovation*, Volume 21, 101272, ISSN 2352-1864, <https://doi.org/10.1016/j.eti.2020.101272>
- Oruma S. O., Misra P. and Fernandez-Sanz L., (2021). Agriculture 4.0: An Implementation Framework for Food Security Involvement in Nigeria's Post-COVID-19 Era, *IEEE Access*, vol. 9, pp. 83592-83627, 2021, doi: 10.1109/ACCESS.2021.3086453
- Özelmas Kahya, S.; Aydın, S. (2014). A Software Proposal for the Information Systems And Leather Apparel Sector in Supply Chain Management. *Textile and Engineering*, 21 (96), 26-36. DOI: 10.7216/130075992014219604
- Ronaghi Mohammad Hossein, (2021). A blockchain maturity model in agricultural supply chain, *Information Processing in Agriculture*, Volume 8, Issue 3, Pages 398-408, ISSN 2214-3173, <https://doi.org/10.1016/j.inpa.2020.10.004>
- Shahid A., Almogren A., Javaid N., Al-Zahrani F.A., Zuair M., Alam M., (2020). Blockchain-Based Agri-Food Supply Chain: A Complete Solution, *IEEE Access*, vol. 8, pp. 69230-69243, doi: 10.1109/ACCESS.2020.2986257
- Tagarakis, A. C., Benos, L., Kateris, D., Tsotsolas, N., Bochtis, D. (2021). Bridging the Gaps in Traceability Systems for Fresh Produce Supply Chains: Overview and Development of an Integrated IoT-Based System. *Applied Sciences*, 11(16), 7596. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/app10124113>
- Tharatipyakul A., Pongnumkul P., (2021). User Interface of Blockchain-Based Agri-Food Traceability Applications: A Review, *IEEE Access*, vol. 9, pp. 82909-82929, doi: 10.1109/ACCESS.2021.3085982
- Ünsal, E.; Kocaoğlu, Ö. (2018). Blockchain Technology: Areas of Use, Open Points and Future Prospects. *European Journal of Science and Technology*, (13), 54-64. DOI: 10.31590/ejosat.423676
- Varavallo, G., Caragnano, G., Bertone, F., Verneti-Prot, L., Terzo, O. (2022). Traceability Platform Based on Green Blockchain: An Application Case Study in Dairy Supply Chain. *Sustainability*, MDPI AG. 14(6), 3321. <http://dx.doi.org/10.3390/su14063321>
- VOSviewer, Visualizing Bibliometric Networks, <https://www.vosviewer.com>, (Access time: 29.03.2022)
- WoS, Web of Science, <https://www.webofscience.com>, (Access time: 29.03.2022)

Yadav Sanjeev, Luthra, Sunil, Garg, Dixit, (2021). Modeling the Internet of things (IoT)-driven global sustainability in multi-tier agri-food supply chain under natural epidemic outbreak, *Environmental Science And Pollution Research*, Volume 28, Issue 13, Page 16633-16654, DOI 10.1007/s11356-020-11676-1

8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Ünitelerinin Güçlük Düzeylerinin Belirlenmesi*

Determination of Difficulty Levels of 8th-Grade Science and Technology Lesson Units

Davut KARAKAYA¹ Gündüz BAYRAM²

Öz

Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf Fen Bilimleri dersi ünitelerinin güçlük düzeyini ortaya koyarak bu öğrencilerin Fen Bilimleri dersindeki öğrenimlerine katkı sağlamaktır. Araştırma, Muş ili merkezinde bulunan üç okulda eğitim gören 8. sınıf öğrencileri (N=210) ile Muş merkez okullarında görev yapan Fen Bilimleri Öğretmenleriyle (N=14) yapılmıştır. Araştırmada karma yöntem araştırma deseninden dönüşümsel model kullanılmıştır. Başarı testinin geliştirilmesi için örneklem olarak seçilen okullarda görev yapan Fen Bilimleri dersi öğretmenlerinden oluşan bir ekip oluşturulmuştur. Bu ekip tarafından oluşturulan soru havuzundan ünite sonlarında uygulanmak üzere başarı testleri hazırlanmıştır. Bu testlerinin güvenilirlik kat sayıları, KR21 formülü ile hesaplanmıştır. Elde edilen verilerin sonucu olarak; öğrencilerinin 8. sınıf fen bilimleri dersinde en çok zorlandıkları ünitenin "Kuvvet ve Hareket" ünitesi, en az zorlandıkları ünitenin "Ses" ünitesi olduğu görülmüştür. Benzer bir sonucun, fen bilimleri öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde de ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: 8. sınıf Fen ve Bilimleri Üniteleri, Güçlük Düzeyi, Fen ve Bilimleri Dersi, Kuvvet ve Hareket, Ses Ünitesi.

Abstract

The aim of this study is to contribute to the learning of these students in the science course by revealing the difficulty level of the 8th-grade science course units. The research was conducted with 8th-grade students (N=210) studying in three schools in the city center of Muş and science teachers (N=14) working in Muş central schools. In the research, the transformational model from the mixed method research design was used. For the development of the achievement test, a team of science teachers working in the schools selected as a sample was formed. Achievement tests were prepared to be applied at the end of the unit from the question pool created by this team. The reliability coefficients of these tests were calculated with the KR21 formula. As a result of the data obtained; it was seen that the unit that students had the most difficulty in the 8th-grade science lesson was the "Force and Motion" unit, and the unit with the least difficulty was the "Sound" unit. It was observed that a similar result emerged in the interviews with science teachers.

Keywords: 8th-grade Science and Technology Units, Difficulty Level, Science and Technology Course, Force and Movement, Sound Units.

Atf (to cite): Karakaya, D., Bayram, G., (2022). 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Ünitelerinin Güçlük Düzeylerinin Belirlenmesi. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 93-107. Doi: 10.54709/iisbf.1202771

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 11.11.2022

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 12.12.2022

¹Uzman, Mezitli Muhittin Develi Ortaokulu, davutkarakaya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1156-9951

²Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, bgunduz83@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1447-7534

* Makale Karakaya, D. (2016). 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Ünitelerinin Güçlük Düzeylerinin Belirtilmesi adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışı gereği her zaman çevresindeki diğer varlıklara hükmetme özellikleriyle donatılmıştır. Çevresinde gözlemediği ya da merak duyduğu olayları yorumlamaya çalışmıştır. Bu olaylardan bir anlam çıkarmak için çaba ortaya koymuştur. İnsanlar, Ay ve Güneş Tutulması, doğal afetler ve benzeri doğa olaylarının nasıl olduğunu araştırmış ve bu olaylar sonucu çıkan problemler sebebiyle içinde buldukları bilinmezlikleri aşmak istemişlerdir. Böylece fen biliminin ortaya çıkmıştır (Çakıcı, 2009). Teknolojinin hızla geliştiği bilginin giderek önem kazandığı bugün bilimin gelişmesi ve toplumların kalkınması için fen bilimleri daha da dikkat çekmeye başlamıştır. Eğitim bu durumu olgunlaştırmanın en temel yolu olarak görülmektedir. Çünkü eğitim aracılığıyla öğrencilerin yaticılıkları ortaya çıkartılarak kalıcı öğrenmelerin gerçekleştirildiği bir öğrene çevresi oluşturulabilir (Aktamış ve Ergin, 2006). Bu anlamda hayata geçirilecek etkinlikler ile öğrenciler bilginin nasıl yapılandırıldığını öğrenecek ve bu süreçte somut ürünler geliştirmeleri sağlanabilecektir. Başka bir ifade ile öğrenenler, küreselleşen dünyada toplumlar hızla değişmekte ve bilimsel bilgi analiz sentez gibi yetenekler önem kazanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu yeteneklerin geliştirilmesi mümkün olmaktadır (Atasoy, 2004).

Kalıp düşünceleri olmayan, tek tür düşünce sistemi geliştirmemiş, fen bilimle ilgili kavramları ve ilişkiyi kavrayabilen, bilgiye ulaşma yollarını bilen, bilimsel düşünme mantığına erişmiş ve moderniteyi ilerletebilecek, medeniyete katkı sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Atasoy, 2007; Kadayıfçı 2007).

Sosyolojik ve kültürel değişimler, bilim alanında ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler düşünce sistemlerini ve eğitim alanını büyük ölçüde etkilemiştir. Geleneksel eğitim anlayışından bireyi ön plana çıkaran herkesin kendi özelliklerine göre öğrenmesini savunan bir eğitim sistemine geçiş sağlanmıştır (Yeşilyaprak, 2003).

Tüm bu değişimlerin kaçınılmaz bir sonucu olarak fen bilimleri eğitiminde de büyük değişimler yaşanmıştır. 21. Yüzyıl eğitim yaklaşımları ile birlikte yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneği geliştirilmek istenmektedir. Ayrıca, fen eğitiminde bireylerden analitik düşünme becerileri artırılarak problem çözme davranışları geliştirilerek uygulanması istenmektedir (Yeşilyaprak, 2003). Doğamızı anlamamızı sağlayan Fen bilimleri insanların çevresinde olup bitenleri kavramalarını ve yorumlamalarını sağlamaktadır. Fen bilimleri sayesinde çocuklar çevrelerini daha iyi tanır ve doğa olaylarını anlamlandırır. Ayrıca, bilim ve teknolojiye karşı geliştirdikleri tutum olumlu yönde etkilenir (Hançer vd., 2003).

Fen bilimleri eğitimi insanların çevrelerini anlamaları, doğayı iyi tanımaları üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeleri, bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri takip etmesi ve gelişmelerden ihtiyaçları doğrultusunda en faydalı şekilde yararlanmaları ile daha ileriye götürülebilmektedir (Özbay, 2010). Fen eğitimi, doğada yaşanan olayların en iyi biçimde anlaşılmasında ve neden-sonuç bağlantıların kurulmasında önemlidir. Ayrıca bilim insanların daha iyi anlaşılabilir örnek alınmasında ve bu doğrultuda yeni projeler geliştirilmesinde yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin bireysel gelişimleri açısından da analitik düşünme, geleceği öngörme, olayları muhakeme edebilme, keşfetme duygusunu anlama gibi kazanımları ortaya koymaktadır (Kömürkaraoğlu, 2011).

Fen Bilimleri öğrenimde öğrencilerin edindiği bilgileri günlük yaşamlarında kullanması kalıcı öğrenmeler açısından çok önemlidir. Bu durum öğrencilerin fen bilimlerine yönelik tutumlarını geliştirebilir ve bilimsel düşünme sistemini hayatlarına dahil etmelerini sağlamaktadır (Tatar, 2006). Toplumsal gelişimin en temel yapı taşı olan genç nesillerin bu düşünme becerileri ile donatılmasını sağlamak çok önemlidir. Fen bilimleri eğitimin temel amaçlarından biri öğrencilerin doğa ile ilgili soru

işaretlerini gidermek diğeri ise çocukların sürekli bir değişim içinde olan çevrelerine adapte olmalarını sağlamaktır (Kaptan, 1998).

Öğrenciler bilimsel düşünme becerilerini kullanarak soru soran, daha fazla araştırma yapan gözlem yapan ve çevresini araştıran, deney yapan analitik düşünme becerileri aracılığıyla hipotezler geliştiren bireyler haline getirilmektedir (Güçlüer, 2006). Fen eğitimi sayesinde öğrenci yeni edindiği bir bilgiyi geliştirir, eski bilgileri ile arasında bağ kurarak kalıcı hale getirmektedir. İşbirlikçi öğrenme ortamlarında uyumu yakalayarak iyi bir takım çalışması ortaya koyabilmektedir (Tatar, 2006).

Geleneksel eğitim anlayışından uzaklaştığımız bugünlerde ülkemizde bu duruma uyum sağlayarak Fen Bilimleri Öğretim Programı geliştirilmiş ve uygulama konmuştur. Ayrıca, bilim ve teknoloji alanında yaşanan büyük atılımların etkisi hayatımızda önemli ölçüde etkisini göstermektedir. Bu doğrultuda ülkeler toplumsal gelişmeyi sağlamak ve diğer ülkeler arasında daha güçlü bir rol oynamak için öğrencilerin fen bilimleri okuryazarı olan birer birey olarak gelişmesi gerektiğinin farkındadır (MEB, 2006). Yeni yöntem ve teknikleri kullanarak öğrencileri derse katmak onların kalıcı öğrenmelerini sağlamak ve fen bilimleri eğitiminde en faydalı bir şekilde yararlandırmak oldukça önemlidir (Tatar, 2006). Bu nedenle öğrencilerin aktif katılımı ve 21. yüzyıl düşünme becerilerini kullanmaları sağlanmalıdır. Onların keşfetme arzularını canlı tutmak ve merak duygularını geliştirmek için çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir (Özbay, 2010). Öğrenciler kendi kendilerine sorgulayabilen, keşfeden, bilgiyi hazır almak yerine bilgiyi yapılandıran birer birey olarak yetiştirilmesi gerekmektedir (MEB, 2006).

Yaparak yaşayarak öğrenme metotları öğrencilerin öğrenmesi ve öğrendiklerini hayata geçirmesi açısından çok önemlidir. Bu nedenle etkili bir fen öğretiminde öğrenciler öğrenme süreçlerine katılarak bilgiyi yapılandırmaları ve günlük hayatta da bu bilgidan faydalanmaları sağlanmalıdır (Can, 2004). Etkili bir Fen Bilimleri eğitiminde öğrencinin öz yeterlilik becerilerini geliştirerek kendi öğrenmesinden sorumlu hale gelmesi, kendi bireysel hızında ilerlemesinin sağlanması ve konuda sorumluluk alması sağlanmaktadır. Bilgiye ulaşmayı onu işlemeyi hayat boyu öğrenme biçimini benimsemeyi sağlar. Yavaş veya hızlı her türlü öğrenme özelliklerine sahip öğrencileri de sisteme dâhil eder. Öğrenci merak duygusu doğrultusunda kendi öğrenmesini keşfeder ve bilgiyi yapılandırır.

Kendi öz denetimi geliştirilen öğrencinin sınıf içi davranış problemleri en aza indirilir (Coşkun, 2009). Fen Bilimleri eğitiminde yaşanan en büyük yanlış öğrencilere sadece teorik bilgi yüklemektir. Soyut kavramlar çeşitli yöntemlerle somutlaştırarak öğrencilerin öğrenme zorlukları ortadan kaldırılmalıdır (Kaya, 2001). Öğrencilerin edindikleri bilgiyi günlük yaşamlarına yansıtması sadece iyi bir fen bilimleri eğitimi ile mümkün olmaktadır (Tezcan, 2011). Ancak bu şekilde fen bilimleri, öğrenciler için ezberlenmesi gerek teorik bilgi yığını olmaktan çıkarak onların bilgiyi keşfetmesi, bulması, yapılandırması ve uygulaması yönünde teşvik eden ve eğlenceli bir ders halini almaktadır (Süzen, 2007).

2. YÖNTEM

Örneklem grubu Muş ili merkez ilçesindeki üç devlet ortaokuludur. 8. sınıf Fen Bilimleri ders üniteleri sonunda o ünite ile ilgili başarı testleri öğrencilere verilmiştir. Başarı testleri aynı ortaokullarda görev yapan fen bilimleri öğretmeni ve araştırmacı tarafından oluşturulan soru grubundan elde edilmiştir. Başarı testi oluşturulurken kapsam geçerliği ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Testlerin dil bilgisi aynı okullarda görev yapan Türkçe öğretmenleri tarafından kontrol edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyinin aynı olduğu varsayılmıştır. Araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Muş merkezde üç devlet okulunda öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencileri ile sınırlı kalmıştır. Testlerin yapıldığı gün devamsızlık yapan öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir.

2.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Hayatımız boyunca ihtiyacımız olan bilgileri bize sunan fen bilimleri sadece bilim insanların ilgilendiği bir alan olmaktan çıkarılmalıdır. Eğitim sisteminde yapılacak değişiklikler yoluyla öğrencilere etkili fen eğitimi vermek mümkün görünmektedir. Öğrencilerin kalıcı ve anlamlı bilgiler edinmesi ve bunları günlük yaşamına yansıtması Fen eğitimin temel amacı haline getirilmelidir.

Problem durumu, “Ortaokul son sınıf öğrencilerinin fen bilimleri dersinde zorlandıkları üniteler hangileridir ve bu ünitelerin güçlük seviyesi hangi düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca fen bilimleri dersi öğretmenlerinin 8. sınıf fen bilimleri dersi üniteleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Öğrencilerinin fen bilimleri dersinde geçtikleri ünitelerin belirlenmesi, güçlük düzeylerinin mukayese edilmesi çok önemlidir. Bu çalışma sayesinde bu öğrencilerin anlamakta zorlandığı üniteler tespit edilecek ve bu duruma katkı sağlanacaktır. Ayrıca bu çalışmada karma yöntem araştırma modeli kullanılan bu çalışmada nitel-nicel araştırma metotları kullanılmıştır.

2. 2. Örneklem Seçimi ve Veri Analizi

Araştırmamızın örneklem grubu Muş ili merkez ilçesindeki üç devlet ortaokulunda bulunan 210 8. sınıf öğrencisi ve 14 fen bilimleri öğretmenlerinden meydana gelmektedir. Veri toplama araçları bu ortaokullarda görev alan fen bilimleri dersi öğretmenleri ile kazanımlara uygun oluşturulan başarı testleridir. Başarı testi soruları oluşturulurken, ünite ile ilgili kazanımları içermesi için fen bilimleri öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmaya başlamadan önce 8. sınıf öğrencileri başarı testleri hakkında bilgilendirilerek öğrencilerin ihtiyaç duyduğu açıklamalar yapılmıştır. Uygulama sonucunda puanlama işlemi yine soru hazırlayıcı öğretmen grubu tarafından yapılmıştır. Soruların madde ayırt edicilikleri hesaplanarak tabloya işlenmiştir. Ayırt edicilikleri uygun olmayanlar sistem dışına alınmıştır. Çıkarılan sorularla ilgili gerekli uzman görüşü alınarak testlerin güvenilirliği KR₂₁ analiz yöntemiyle ortaya konmuştur. Ünite bittikten sonra uygulanan başarı sınavlarının güçlük düzeyleri hesaplanmıştır. Son olarak fen bilimleri öğretmen görüşmeleri neticesinde ortaya çıkan veriler tabloya işlenmiştir.

3. BULGULAR

“Fen bilimleri dersi 8. sınıf ünitelerinin güçlük düzeylerini belirlemek” için öğrencilere uygulanan başarı testi ve kişisel bilgi formuna yer verilmiştir Ayrıca fen bilimleri öğretmenler ile yapılan görüşme bilgileri kayıt altına alınmıştır. Öğrencilere uygulanan başarı testlerin madde ayırt edicilik indeksleri, ortalama güçlük düzeyleri hesaplanmıştır. Başarı testi güvenilirlik sonuçları, KR₂₁ denklemi ile hesaplanmıştır. Öğretmenler ile yapılan görüşmeler ve öğrencilere uygulanan kişisel bilgi formu analiz edilip verilerin daha kolay anlaşılması ve yorumlanabilmesi için bulgular, tablolar halinde açıklanmıştır

3.1. Betimleyici İstatistikler

Ortaokul son sınıf öğrencilerine uygulanan kişisel bilgi formu verileri tabloya işlenmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü ve daha önce belirtilen ortaokulların isimleri, karışık biçimde A, B ve C okulları; sınıfların isimleri ise, yine karışık biçimde a, b ve c sınıfları biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo 1: Uygulamaya Katılan Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Haftalık Ders Çalışma Ortalamaları

Okul /Sınıf	Ort. Çalışma Saatleri
A Okulu 8-a	3,15
A Okulu 8-b	3,04
B Okulu 8-a	3,15
B Okulu 8-b	3,40
C Okulu 8-a	3,04
C Okulu 8-b	3,03

Tablo 1’de görüldüğü gibi kişisel bilgi formu Fen Bilimlerine ortalaması en yüksek olan B ortaokulu 8-b sınıfı, ortalaması en düşük olan C ortaokulu 8-b sınıfı olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin ‘‘Fen Bilimleri Dersini Seviyor musunuz?’’ Sorusuna Verilen Cevapların Gösterimi

Okul / Sınıf	Frekans (f)		Yüzde (%)	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
A Okulu 8-a	36	6	85,7	14,3
A Okulu 8-b	36	5	87,8	12,2
B Okulu 8-a	23	4	85,2	14,8
B Okulu 8-b	27	2	93,1	6,9
C Okulu 8-a	21	2	91,3	8,7
C Okulu 8-b	26	3	89,7	10,3

Tablo 2’de görüldüğü gibi KBF’ de ‘‘Fen Bilimleri Dersini Seviyor musunuz?’’ sorusu ile ilgili cevapların dağılımında, B okulu 8-b sınıfında %93,1 ile en fazla ‘Evet’ yüzdesi görülmekteyken, B okulu 8-a sınıfında ise % 85,2 ile en az ‘Evet’ yüzdesi görülmektedir.

3.2. Fen Bilimleri Dersi Ünitelerinin Başarı Testlerinin Madde Ayırt Ediciliği

Ortaokul son sınıf fen bilimleri ünitelerinin başarı sınavlarının madde analizleri ve iç tutarlılıkları hesaplanmıştır. Ünite sonunda yapılan başarı sınavlarının iç tutarlılık sayıları tabloya işlenmiştir.

3.2.1. Başarı Sınavlarının Madde Analizlerinin Gösterimi

Tablo 3: Fen Bilimleri Ünitelerinin Başarı Sınavlarının Madde Analiz Gösterimi

Üniteler	Madde Analizleri (r_{jx})														
	Sorular														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Hücre Bölünmesi ve Kalıtım	0,57	0,40	0,61	0,32	0,74	0,57	0,47	0,50	0,45	0,27	0,47	0,56	0,68	0,36	0,66
Kuvvet ve Hareket	0,47	0,36	0,35	0,45	0,62	0,50	0,62	0,52	0,17	0,22	0,33	0,54	0,55	0,31	0,43
Maddenin Yapısı ve Özellikleri	0,38	0,59	0,50	0,47	0,31	0,33	0,66	0,48	0,34	0,60	0,58	0,39	0,46	0,51	0,31
Ses	0,53	0,34	0,24	0,31	0,53	0,36	0,51	0,60	0,34	0,34	0,57	0,52	0,65	0,66	0,46
Maddenin Halleri ve Isı	0,32	0,37	0,45	0,33	0,32	0,65	0,82	0,35	0,42	0,33	0,59	0,35	0,66	0,66	0,56
Canlılar ve Enerji İlişkileri	0,64	0,32	0,60	0,35	0,41	0,48	0,59	0,55	0,48	0,34	0,35	0,82	0,42	0,51	0,59
Yaşamımızdaki Elektrik	0,32	0,35	0,44	0,75	0,51	0,07	0,51	0,55	0,44	0,62	0,59	0,35	0,62	0,34	0,32
Doğal Süreçler	0,42	0,52	0,57	0,52	0,11	0,68	0,32	0,37	0,79	0,84	0,42	0,05	0,84	0,57	0,68

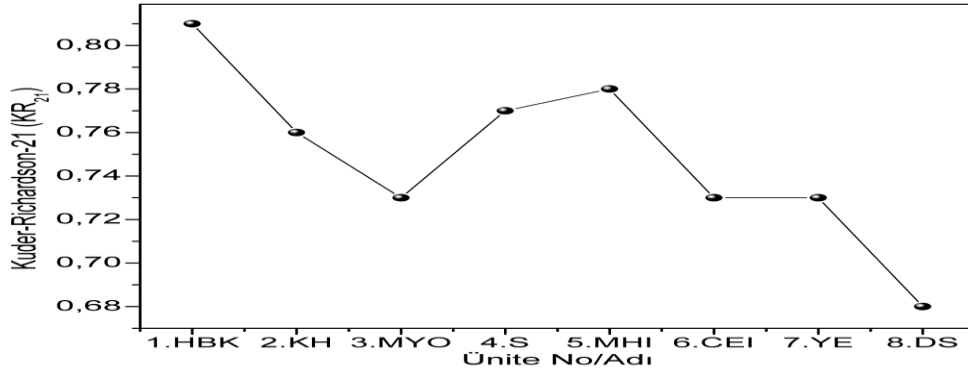
Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere, hücre bölünmesi ve kalıtım konusundan 1 soru, kuvvet ve hareket konusundan 2 soru, ses konusundan 1 soru, yaşamımızdaki elektrik konusundan 1 soru ve doğal süreçler konusundan 2 sorunun $r < 0,29$ olduğu tespit edilmiştir. Doğal süreçler konusunun ise bir sorusunun $r = -0,05$ olduğu gözlemlenmiştir. Tablo 4'te ise iç tutarlılık katsayıları sunulmuştur.

Tablo 4: Fen Bilimleri Ünitelerinin Başarı Sınavlarının İç Tutarlılık Sayıları Gösterimi

Ünite	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	KR ₂₁
Hücre Bölünmesi ve Kalıtım	15	190	0,81
Kuvvet ve Hareket	15	192	0,76
Maddenin Yapısı ve Özellikleri	15	179	0,73
Ses	15	199	0,77
Maddenin Halleri ve Isı	15	169	0,78
Canlılar ve Enerji İlişkileri	15	179	0,73
Yaşamımızdaki Elektrik	15	169	0,73
Doğal Süreçler	15	70	0,68

Tablo 4'te görüldüğü gibi uygulanan başarı sınavlarının iç tutarlılık sayıları $0,60 < KR_{21} < 0,70$ arasındadır. Doğal süreçler iç tutarlılık kat sayısı kabul edilebilir aralıktayken, diğer ünitelerin iç tutarlılık kat sayısı $0,70 < KR_{21} < 0,90$ değerleri arasındadır.

Ortaokul son sınıf fen bilimleri konularının başarı sınavlarının iç tutarlılık sayıları eğrisi, Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Fen Bilimleri Ünitelerinin Başarı Sınavları İç tutarlılık Sayıları

Şekil 1’den anlaşıldığı üzere, uygulanan başarı sınavlarının iç tutarlılık sayısı en fazla olan konu hücre bölünmesi ve kalıtım, en düşük çıkan konu ise doğal süreçler olmuştur. Maddenin yapısı ve özellikleri, canlılar enerji ilişkileri ile yaşamımızdaki elektrik ünitelerinin iç tutarlılık sayılarının aynı olduğu görülmüştür.

3.3. Başarı Sınavlarının Ünite Kapsamında Güçlük Dereceleri

Ortaokul son sınıf öğrencilerinin ünite kapsamında güçlük dereceleri, (\bar{P}) denklemi yoluyla hesaplanmıştır. Ünitenin güçlük seviyeleri Tablo 5-11’de sunulmuştur.

Tablo 5: Fen Bilimleri Dersi Kuvvet ve Hareket Ünitesinin Güçlük Seviyeleri

Okul /Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Ort. 8-a	15	40	0,47
A Ort. 8-b	15	42	0,54
B Ort. 8-a	15	23	0,58
B Ort. 8-b	15	29	0,57
C Ort. 8-a	15	30	0,56
C Ort. 8-b	15	28	0,50

Tablo 5’te 3 okulda eğitim gören toplam 191 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,54 olarak hesaplanmıştır. Bu \bar{P} değeri, $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğu için, orta güçlükte bir test olduğu anlaşılmıştır. Uygulanan bu sınavda, B ortaokulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,58) en fazla, A ortaokulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,47) ile en azdır. Bu veriler uygulanan başarı sınavının A, B ve C okulları için orta güçlükte bir sınav olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Fen Bilimleri Dersi Maddenin Yapısı ve Özellikleri Konusunun Güçlük Seviyeleri

Okul / Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Okulu 8-a	15	34	0,58
A Okulu 8-b	15	36	0,63
B Okulu 8-a	15	23	0,80
B Okulu 8-b	15	26	0,71
C Okulu 8-a	15	29	0,67

C Okulu 8-b	15	31	0,58
--------------------	----	----	------

Tablo 6’da görüldüğü üzere 3 okulda eğitim gören toplam 179 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,66 olarak hesaplanmıştır. Madde güçlük değeri, $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğu için, orta güçlükte bir test olduğu anlaşılmıştır. Uygulanan bu sınavda, A okulu 8-a ve C okulu 8-b sınıflarının madde güçlük değeri (0,58) ile en az, B okulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,80) ile en fazladır. Ayrıca B okulu 8-a ve 8-b sınıflarında, $\bar{P} > 0,70$ olduğundan kolay bir test, diğer sınıflar için madde güçlük değeri $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğu için orta güçlükte olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Fen Bilimleri Dersi Ses Ünitesinin Güçlük Seviyeleri

Okul /Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Okulu 8-a	15	39	0,60
A Okulu 8-b	15	42	0,63
B Okulu 8-a	15	26	0,89
B Okulu 8-b	15	27	0,69
C Okulu 8-a	15	34	0,81
C Okulu 8-b	15	31	0,63

Tablo 7’de görüldüğü üzere 3 okulda eğitim gören toplam 198 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,71 olarak hesaplanmıştır. Uygulanan bu testin madde güçlük değeri $0,70 < \bar{P} < 1$ olduğundan öğrenciler için kolay bir sınav olduğu görülmektedir. Bu ünite için uygulanan başarı testinde A okulu 8-a sınıfı madde güçlük değeri (0,60) ile en az, B okulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,89) ile en fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Fen Bilimleri Dersi Maddenin Halleri ve Isı Ünitesindeki Güçlük Seviyeleri

Okul / Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi(\bar{P})
A Okulu 8-a	15	34	0,52
A Okulu 8-b	15	37	0,65
B Okulu 8-a	15	26	0,85
B Okulu 8-b	15	24	0,66
C Okulu 8-a	15	24	0,74
C Okulu 8-b	15	24	0,62

Tablo 8’de görüldüğü üzere 3 okulda eğitim gören toplam 169 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,67 olarak hesaplanmıştır. Uygulanan bu testin madde güçlük değeri $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğundan öğrenciler için orta güçlükte bir sınav olduğu görülmektedir. Bu ünite için uygulanan başarı testinde A okulu 8-a sınıfı madde güçlük değeri (0,52) ile en az, B okulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,85) ile en fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Fen Bilimleri Dersi Canlılar ve Enerji İlişkileri Ünitesinin Güçlük Seviyeleri

Okul / Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Okulu 8-a	15	34	0,59
A Okulu 8-b	15	38	0,63
B Okulu 8-a	15	19	0,72
B Okulu 8-b	15	22	0,75
C Okulu 8-a	15	31	0,48
C Okulu 8-b	15	25	0,47

Tablo 9’da görüldüğü üzere 3 okul da eğitim gören toplam 179 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,65 olarak hesaplanmıştır Uygulanan bu testin madde güçlük değeri $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğundan öğrenciler için orta güçlükte bir sınav olduğu görülmektedir. Bu ünite için uygulanan başarı testinde C okulu 8-b sınıfı madde güçlük değeri (0,47) ile en az, B okulu 8-b sınıfının madde güçlük değeri (0,75) ile en fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Fen Bilimleri Dersi Yaşamımızdaki Elektrik Ünitesinin Güçlük Seviyeleri

Okul / Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Okulu 8-a	15	34	0,57
A Okulu 8-b	15	38	0,65
B Okulu 8-a	15	19	0,71
B Okulu 8-b	15	22	0,76
C Okulu 8-a	15	31	0,49
C Okulu 8-b	15	25	0,45

Tablo 10’da görüldüğü üzere 3 okul da eğitim gören toplam 169 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,61 olarak hesaplanmıştır Uygulanan bu testin madde güçlük değeri $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğundan öğrenciler için orta güçlükte bir sınav olduğu görülmektedir. Bu ünite için uygulanan başarı testinde C okulu 8-b sınıfı madde güçlük değeri (0,45) ile en az, B okulu 8-b sınıfının madde güçlük değeri (0,75) ile en fazla olduğu görülmektedir.

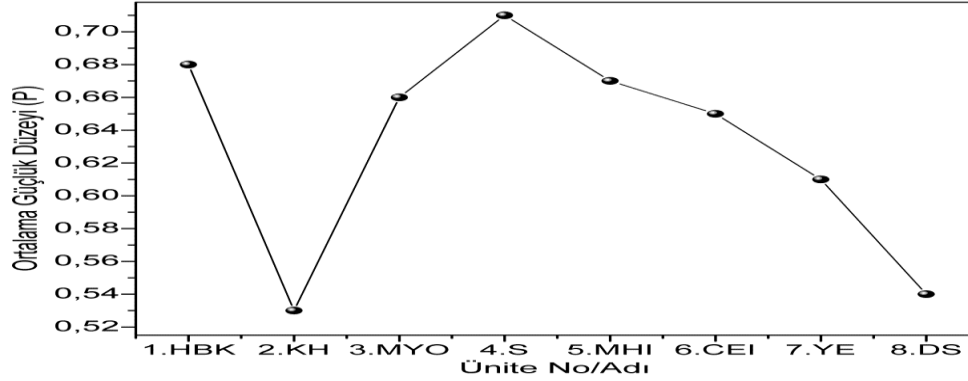
Tablo 11: Fen Bilimleri Dersi Doğal Süreçler Ünitesinin Güçlük Seviyeleri

Okul / Sınıf	Soru Adeti	Katılan Öğrenci Sayısı	Ortalama Güçlük Seviyesi (\bar{P})
A Okulu 8-a	15	18	0,64
A Okulu 8-b	15	14	0,54
B Okulu 8-a	15	7	0,62
B Okulu 8-b	15	12	0,59
C Okulu 8-a	15	12	0,42
C Okulu 8-b	15	7	0,47

Tablo 11’de görüldüğü üzere 3 okul da eğitim gören toplam 70 öğrenciye uygulanan testin madde güçlük değeri, 0,55 olarak hesaplanmıştır Uygulanan bu testin madde güçlük değeri $0,30 < \bar{P} < 0,70$ olduğundan öğrenciler için orta güçlükte bir sınav olduğu görülmektedir. Bu ünite için uygulanan başarı testinde C okulu 8-a sınıfı madde güçlük değeri (0,42) ile en az, A okulu 8-a sınıfının madde güçlük değeri (0,64) ile en fazla olduğu görülmektedir.

3.3.1. Ünite Sonlarında Uygulanan Sınav Sonucu Oluşan Ortalama Güçlük Düzey Grafiği

Fen bilimleri dersi ünite bazında yapılan başarı sınavlarının güçlük seviyeleri, Şekil 2 de gösterilmiştir.

Şekil 2. Fen Bilimleri Dersi Ünitelerinin Başarı Sınavlarının Güçlük Seviyelerinin Karşılaştırılması

Şekil 2’de görüldüğü üzere ortalama güçlük seviyesi en fazla olan ses ünitesi iken güçlük seviyesi en az olan ünite ise kuvvet ve hareket ünitesi olduğu görülmüştür.

3.3.2. MEM Tarafından Yapılan Kazanım Değerlendirme Sınavlarının Analizi

Tablo 12’de görüldüğü üzere fen bilimleri dersi 1. dönem ünitelerinden deneme sınavında en fazla sorunun sorulduğu ünite maddenin yapısı ve özellikleri iken en az sorunun sorulduğu ünite ise hücre bölünmesi ve kalıttır. Soruların doğru cevaplama oranlarına bakıldığında ise en fazla yüzde maddenin yapısı ve özellikleri iken en yüzdeye sahip konu ise kuvvet ve hareket olduğu görülmektedir.

Tablo 12: MEM Tarafından Yapılan Kazanım Değerlendirme Sınavlarının grafiği

Deneme Sınavının Yapıldığı Yıl	Ünite Bazında Soruların Sorulma Yüzdesi		
2012-2013 Yılı 1. Dönem	Hücre Bölünmesi ve Kalıtım	Kuvvet Hareket	Maddenin Yapısı Özellikleri
	% 20	% 35	% 45
	Ünite Bazında Soruların Doğru Cevaplama Yüzdesi		
	Hücre Bölünmesi ve Kalıtım	Kuvvet Hareket	Maddenin Yapısı Özellikleri

	% 68	% 36	% 72
--	------	------	------

3.3.3. MEB Tarafından Yapılan Fen Bilimleri Dersi LGS(Liselere Geçiş Sınavı) Sorularının Analizi

2013-2014 eğitim öğretim yılı 1. dönemde yapılan liselere giriş sınavında fen bilimleri dersinde sorulan 20 sorunun 8 sorusu (% 40) hücre bölünmesi ve kalıtım, 12 sorusu (% 60) ise kuvvet ve hareket ünitesinden sorulmuştur. Bu dönemde fen bilimleri dersi ortalaması 50,36 olarak hesaplanmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılı 1. dönemde yapılan liselere giriş sınavında fen bilimleri dersinde sorulan 20 sorunun 10 sorusu (%50) hücre bölünmesi ve kalıtım, 10 sorusu (% 50) ise kuvvet ve hareket ünitesinden sorulmuştur. Bu dönemde fen bilimleri dersi ortalamasının 56,01 yükseldiği görülmüştür.

3.4. Fen Bilimleri Öğretmenlerine Göre Ünitelerin Zorluk Sıralamaları

Tablo 13'te öğretmenlerin görüşlerine göre, 14 katılımcı öğretmenden 12 tanesi; öğrencilerin en fazla zorlandıkları ünitenin kuvvet hareket olduğu, katılımcı 5 ve katılımcı 13 ise yaşamımızdaki elektrik ünitesinin en zorlanan ünite olduğunu belirttiği görülmektedir. Katılımcı öğretmenlerden 5 tanesi öğrencilerin en az zorlandıkları ünitenin ise ses ünitesi olduğunu belirttiği görülmektedir. Ongumkola (2011), müfredattaki konuların zorluk derecelerini araştıran bir anket çalışmasında da Ses ünitesinin en kolay konu olduğuna yönelik bir sonuç elde etmiştir.

Tablo 13: Fen Bilimleri Öğretmenlerine Göre, 8. Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Ünitelerin Zorluk Sıralamaları

Ünite Adı	Zorluk Sıralaması*							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hücre Bölünmesi ve Kalıtım			K11	K2	K1, 4, 5, 6 10, 14	K8,	K3,7	K9, 12, 13
Kuvvet ve Hareket	K1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9,10,11, 12,14		K13	K5				
Maddenin Yapısı ve Özellikleri		K8,9	K1, 6, 12	K4, 7, 10, 13, 14	K3, 11	K2, 5		
Ses		K12	K5, K10			K4, 9,11	K1, 6, 13	K2, 3, 7, 8, 14
Maddenin Halleri ve Isı		K7	K3	K13	K2, 8,	K9,12	K4,5, 11,14	K1, 6, 10
Yaşamımızdaki Elektrik	K5, 13,	K3, 6	K2,4,7,9, 14	K1,8,11	K12	K10		
Doğal Süreçler		K10			K9, 13	K1, 3, 6, 7, 14	K2,8, 12,	K4,5, 11

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma ortaokul son sınıf öğrencilerinin fen bilimleri dersi konularını güçlük seviyelerini ortaya koymak amacıyla başarı sınavları uygulanmıştır. Çalışma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Muş ilinde eğitim-öğretime devam eden 210 8. sınıf öğrencisi ve 8. Sınıfların fen bilimleri dersine giren 14 fen bilimleri öğretmeni ile yapılmıştır. Öğrencilere verilen kişisel bilgi formu ve başarı sınav soruların ortalama güçlük düzeyleri hesaplanmıştır. Analiz bulguları ile B ortaokulunda öğrenim gören öğrencilerin fen bilimleri dersine haftalık çalışma saati, dersi sevme oranı ve ailelerin ödevlerine yardım etme oranlarının en fazla seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Uygulanan başarı sınav sonuçlarına baktığımızda B ortaokulunda okuyan öğrencilerin diğer okullarda okuyan öğrencilerden daha başarılı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan öğrencilerin ödevlerine en az yardım eden velilerin bulunduğu A ortaokulundaki öğrencilerin başarı ortalamalarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu sonuçta ailenin öğrenciye ödev yardımı yapmasının öğrencileri olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Uygulanan başarı sınavları sonuçlarına bakıldığında; A, B ve C okullarındaki 8. sınıf öğrencilerinin en çok zorlandıkları ünitenin kuvvet hareket, en az zorlandıkları ünitenin ses ünitesi olduğu ortaya çıkmıştır. Fen bilimleri öğretmenleriyle yapılan görüşme sonuçlarında da öğrencilerin en çok zorlandıkları konunun kuvvet hareket olduğu, öğrencilere en basit gelen konunun ise ses ünitesi olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca liselere giriş sınavında kuvvet hareket sorularının azalması ile fen bilimleri dersi ortalamalarının arttığı ortaya çıkmıştır.

2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığının fen bilimleri dersi müfredatında yaptığı değişiklikle kuvvet ve hareket ünitesini 8. sınıf müfredatından çıkarmış olması yapılan çalışmanın sonuçlarını doğrulayıcı niteliktedir.

Bu neticeler ışığında öğrencilerin zorlandıkları üniteleri daha kolay anlamalarını sağlamak için çalışmalar yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında aile, öğretmen, öğrenci, öğretmen ve üst politikalara birtakım önerilerde bulunulabilir.

Öğrenci ailelerine öneriler şunlardır:

- Ödev konusunda teşvik ve destek sağlanmalıdır
- Verimli çalışma saati üst seviyeye çıkarılmalıdır.

Fen Bilimleri Öğretmenlerine öneriler şunlardır:

- Anlaşılması daha zor ünitelerin iyi kavranması için somut çalışmalar yapılmalı ve aktif katılım sağlanmalıdır
- Öğrenciler için kavram haritaları oluşturulmalıdır
- Grafik ve şekil yorumlama yetenekleri geliştirilmelidir
- Elektrik ünitesi ile ilgili olarak laboratuvar çalışması yapılmalıdır

Öğrencilere öneriler şunlardır:

- Fen Bilimleri dersine haftalık çalışma programı yapılarak bunun için ayrılan zaman arttırılmalıdır.
- Anlaşılması zor üniteler için tekrar çalışması yapılmalıdır.
- Fen Bilimleri dersinde edinilen bilgiler günlük hayatta kullanılacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- Şekilli sorular etkili bir şekilde anlatılmalı ve benzer şekiller karşılaştırılarak çözümü sağlanmalıdır.

Öğretmen yetiştiricilerine öneriler şunlardır:

- Eğitim Fakültesi FB (Fen Bilgisi Eğitimi/Öğretmenliği) anabilim dalında okutulan müfredat ile MEB ortaokullarında verilen müfredat uyum içerisinde olmalı,
- Öğretmenlik uygulama çalışması arttırılmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı ortaokullarında çalışan fen bilimleri öğretmenleri hizmet içi eğitimlerle desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları, Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi. Cilt 5, Sayı 2, ss. 54–55.
- Akpınar, E. (2003). Buluş Stratejisiyle Enerji İlişkili Fen Öğretimi: Canlılar İçin Madde ve Enerji Ünitesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aktamış, H. ve Ergin, Ö. (2006). Fen Eğitimi ve Yaratıcılık, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, sayfa 20, ss. 77 – 83.
- Atasoy, B. (2004). Fen Öğretimi ve Öğrenimi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Atasoy, B. ve Kadayfçı. (2007). Öğrencilerin Çizimlerinden ve Açıklamalarından Yaratıcı Düşüncelerinin Ortaya Konulması, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 5, ss. 679-700.
- Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda Ölçme- Güvenirlik- Geçerlik, TAF Preventive Medicine Bulletin, Cilt 11, Sayı 3, ss. 339-344.
- Çakıcı, Y. (2009). Fen Eğitiminde Bir Ön Koşul: Bilimin Doğasını Anlama, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 29, ss. 57 – 74.
- Çakır, R.ve Yükseltürk, E.(2010). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Öğrenen Organizasyonlar, Bilgi Yönetimi ve e – Öğrenme Üzerine Teorik Bir Çözümleme. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 2, Sayı 18, ss. 501 – 512.
- Can, T. (2004). Etkili Fen Bilgisi Öğretimi, Eğitimde İyi Örnekler Konferansı, Sabancı Üniversitesi, 17-18 Ocak: İstanbul.
- Çepni, S. (2005). Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi. Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Coşkun, A. (2009). Fen Bilgisi Öğretiminde Karikatür Kullanımının Başarı, Motivasyon ve Tutumlar Üzerine Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Daşdemir, İ.ve Doymuş, K. (2012). Fen ve Teknoloji Dersinde Animasyon Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Öğrenilen Bilgilerin Kalıcılığına ve Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, Cilt 2, Sayı 3.
- Demirali, Y. E. (1995). Ölçeklerde Geçerlilik ve Güvenirlik. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 7, ss. 125–148.
- Deniz, İ. (2005). Öğrenci Merkezli Fen Bilgisi Eğitiminin Öğrenci Başarılarına Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Denizli:Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dindar, H.ve Taneri, A.(2012). Meb'in 1968, 1992, 2000 ve 2004 yıllarında geliştirdiği Fen Programlarının Amaç, Kavram Etkinlik Yönünden Karşılaştırılması. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hancer, A.ve H., Sensoy, O. (2003). İlköğretimde Çağdaş Fen Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Nasıl Olması Gerektiği Üzerine Bir Değerlendirme, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 25.
- Harman, G. (2012). İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Mitoz Bölünme Konusundaki Bilgilerinin Çizim Yöntemi ile İncelenmesi, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1.
- Gök, İ.T., (2012). Biyoloji Ders Kitaplarının Hücresel Solunum ve Fotosentez Konuları Bakımından Karşılaştırmalı Analizi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Gücüm, B.ve Kaptan, F. (1992). Dünden Bugüne İlköğretim Fen Bilgisi Programları ve Öğretimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Güçlüler, E. (2006). İlköğretim Fen Bilgisi Eğitiminde Kavram Haritaları İle Verilen Bilişsel Desteğin Başarıya Hatırda Tutmaya ve Fen Bilgisi Dersine İlişkin Tutuma Etkisi Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gündoğdu, F.(2013). İlköğretim 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı, Altın Yayınları, Ankara.
- Kaptan, F. (1998). Fen Bilgisi Öğretimi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Karakaya, D. (2016).8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Ünitelerinin Güçlük Düzeylerinin Belirtilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Karasar, N. (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kavak, S. (2009). İlköğretim 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Maddenin Halleri ve Isı Ünitesinde Kavram Haritası Tekniği Kullanımının Öğrencilerin Başarısına, Bilgilerinin Kalıcılığına ve Fen'e Karşı Tutumlarına Etkisi, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Fen Bilgisi Anabilim Dalı.

- Kaya, O. N. (2001). İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinin Atom ve Atomik Yapı Konusundaki Başarılarına, Öğrendikleri Bilginin Kalcılığına, Tutum ve Algılamalarına Çoklu Zeka Kuramının Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, O.N. ve Kılıç, Z. (2010). Fen Sınıflarında Meydana Gelen Diyaloglar ve Öğrenme Üzerine Etkileri. Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt 1, Sayı 18, ss. 115–130.
- Kendirli, B. (2008). Fen ve Teknoloji Dersinde Kavran Haritası Kullanımının Öğrenci Tutumu, Başarısı ve Bilgi Kalcılığına Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Fen Bilgisi Anabilim Dalı.
- Kömürkaraoğlu, S. (2011). İlköğretim 6.Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Işık ve Ses Ünitesinin Öğretiminde İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Öğrenci Başarısına ve Bilgilerin Kalcılık Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kastamonu, Türkiye.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2004). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf .MEB Yayınları, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2004). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı, Devlet Kitapları Basım Evi, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı. Devlet Kitapları Basım Evi, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (6.7.8.sınıflar için) Öğretim Programı. MEB Yayınları, Ankara.
- Ogunkola, B. J. (2011). Science Teachers' and Students' Perceived Difficult Topics in the Integrated Science Curriculum of Lower Secondary Schools in Barbados. School of Education, University of the West Indies, Barbados.
- Özbay, Ş. (2010). Fen ve Teknoloji Programı İçinde Kompost Hakkında Verilen Etkinliklerin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Çevre Tutumlarına Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi.
- Özçelik, D. (2010). Ölçme ve Değerlendirme. Pegem Akademi, Ankara.
- Özkara, D.(2011).Basınç Konusunun Sekizinci Sınıf Öğrencilerine Bilimsel Argümantasyona Dayalı Etkinlikler İle Öğretilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Parım, G. (2009). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Fotosentez ve Solunum Kavramlarını Öğrenmelerine, Başarıya ve Bilimsel Süreç Becerilerini Geliştirmelerine Araştırmaya Dayalı Öğrenmenin Etkileri. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Süt, N., 2009. Geçerlilik, Güvenirlik ve Madde Analizleri, Nobel Matbaacılık, İstanbul.
- Süzen, S. (2007). Aktif Öğrenme Teknikleriyle Desteklenmiş Fen ve Teknoloji Eğitiminin Öğrenme Ürünlerine Etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şencan, H. (2005). Güvenirlik Analiz Yöntemleri. Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Şimşek, C. (2009). Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitapları Bilim Tarihinden Ne Kadar ve Nasıl Yararlanıyor, İlköğretim dergisi, Cilt 1, Sayı 8, ss. 129–145.
- Tan, Ş. (2012). Öğretimde ölçme ve değerlendirme. Pegem Akademi, Ankara.
- Tatar, N. (2006). İlköğretim Fen Eğitiminde Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Bilimsel Süreç Becerilerine, Akademik Başarıya ve Tutuma Etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tezbaşaran, A. (2004). Likert Tipi Öçeklere Madde Seçmede Geleneksel Madde Analizi Tekniklerinin Karşılaştırılması, Türk Psikoloji Dergisi, Cilt 19, Sayı 54, ss. 77-87.
- Tezcan, G. (2011). 6.Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı Ünite Konularına Yönelik Bilimsel Süreç Becerileri Testinin Geliştirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uçar, S. (2014). Jigsaw Tekniğinin 6. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi “Yer Kabuğu Nelerden Oluşur”? Ünitesinin Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yaman, M.ve Soran, H. (2000). Türkiye’de Ortaöğretim Kurumlarında Biyoloji Öğretiminin Değerlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 1, ss. 1,229-237.

- Yeşilyaprak, B. (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım, Nobel Basımevi, Ankara.
- Yüksek, R. (2010). İlköğretim Dördüncü Sınıf Fen Ve Teknoloji Dersi ‘‘ Canlılar Dünyasını Gezelim Tanıyalım’’ Ünitesi Öğrenme Öğretme Sürecinde Yapılan Etkinliklerin Öğrencilerin Çevre Bilgisi, Çevreye Karşı Tutumları ve Bunların Kalıcılık Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, H. ve İ.,Şensoy, Ö. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimi Üzerine Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan Fen Öğretiminin Etkisi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 2, Sayı 19, ss. 523–540.